

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**MOĞOLİSTAN DIŞ POLİTİKASINI HEDGING
(RİSKTEN KORUNMA) KAVRAMI ÜZERİNDEN
İNCELEMEK**

YÜKSEK LİSANS

Hazırlayan
Emine Tuğba ALPASLAN

Danışman
Doç. Dr. Eray ALIM

Ağustos-2023
BATMAN

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**MOĞOLİSTAN DIŞ POLİTİKASINI HEDGING
(RİSKTEN KORUNMA) KAVRAMI ÜZERİNDEN
İNCELEMEK**

YÜKSEK LİSANS

Hazırlayan
Emine Tuğba ALPASLAN

Danışman
Doç. Dr. Eray ALIM

Ağustos-2023
BATMAN

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

Emine Tuğba Alpaslan

24.08.2023

ÖZET

Uluslararası ilişkilerin temel teorileri arasında yer alan Realist teorinin temel argümanı uluslararası sistemin yapısının anarşik olduğu ve devletlerin bu sistem içerisinde güvenliklerini en üst düzeye çıkararak rasyonel aktörler olduğu varsayımına dayanmaktadır. Anarşik sistem içerisinde herhangi bir kural uygulayıcı olmadığı için devletler bu sistemde ayakta kalabilmek için bazı stratejiler kullanmaktadırlar. Hedging bu stratejiler arasında yer almaktadır. Finans alanında kullanılan hedging (riskten korunma) kavramı, uluslararası ilişkiler literatüründe akademisyenler tarafından ikincil devletlerin dış politika davranışlarını incelemek için kullanılmakta ve dengeleme (balancing) ya da peşine takılma (bandwagoning) stratejileri arasında üçüncü bir seçenek olarak sunulmaktadır. Hedging stratejisi uluslararası ilişkilerde bir devletin veya aktörün dış politika kararlarındaki risk ve belirsizliklerle, güç dengesi ve peşine takılma stratejilerine başvurmadan, daha etkin bir şekilde başa çıkabileceğini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın ampirik olarak inceleme konusu olan Moğolistan, hedging stratejisinin dış politikada uygulanışının net bir örneğini teşkil etmektedir. Tamamen kara parçasıyla çevirili, Rusya ve Çin dışında hiçbir komşusu olmayan ve bu iki ülke arasında tampon bölge konumunda olan Moğolistan, zorlu koşullar altında kendi ulusal çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Moğolistan, hedging stratejisini Rusya ve Çin’le ilişkilerini bozmadan, bu iki ülke ile yaşayabileceği sorunlarda riskleri minimize etmek için kullanmaktadır. Netice itibarıyla Moğolistan’ın hedging stratejisini başarılı bir şekilde uyguladığı tespit edilmekte ve bu başarının uluslararası iş birlikleri oluşturmak, stratejik ortaklık kurmak ve bölgesel ya da uluslararası örgütlere üye olmak yöntemleri kullanılarak elde edildiği saptanmaktadır.

Anahtar kelimeler: hedging, dış politika, üçüncü komşu politikası, Moğolistan, Çin, Rusya

ABSTRACT

The main argument of the Realist theory, which is among the main theories of international relations, is based on the assumption that the structure of the international system is anarchic and that states are rational actors who maximize their security within this system. Since there is no rule enforcer over the states in this system structure, states use some strategies to survive in this system. Hedging is among these strategies. The concept of hedging, which is a finance term, is used by academics in the international relations literature to examine the foreign policy behaviors of secondary states and is identified strategy offered as a third option between balancing or bandwagoning strategies. Hedging strategy emphasizes that in international relations, a state or actor can deal with the risks and uncertainties in foreign policy decisions more effectively without resorting to strategies of balance of power and bandwagoning. Mongolia, which is the empirical subject of this study, is a clear example of the implementation of hedging strategy in foreign policy. Mongolia, which is completely surrounded by land, has no neighbors other than Russia and China, and is a buffer zone between these two countries, tries to protect its own national interests under difficult conditions. For this purpose, Mongolia uses its hedging strategy to minimize the risks in the problems it may experience with these two countries, without disturbing its relations with Russia and China. As a result, it is determined that Mongolia has successfully implemented the hedging strategy, and it has been finding out that this success has been achieved by using the elements of establishing international cooperation, establishing strategic partnerships and becoming a member of regional or international organizations within the framework of the hedging strategy.

Key words: hedging, foreign policy, third neighbor policy, Mongolia, China, Russia

ÖNSÖZ

Çalışmam boyunca beni yönlendiren, bana destek olan ve rehberlik eden danışmanım Doç. Dr. Eray Alım'a, yüksek lisans eğitim boyunca yanımda olan ve değerli katkılarıyla beni destekleyen Prof. Dr. Hakan Samur'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca bu süreçte bana destek olan Doç. Dr. Sidar Çınar'a ve arkadaşım Hülya Savut'a, her zaman her koşulda yanımda olan aileme şükranlarımı sunuyorum. Tezimi yeğenlerim Elis ve Uygur Alpaslan'a ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	ix
TABLolar	x
GİRİŞ	1
1. TARİHSEL ARKA PLAN.....	4
1.1 Sovyetler Birliği Gölgesinde Moğolistan.....	9
1.2 Soğuk Savaş Döneminde Çin, Sovyetler Birliği ve Moğolistan	15
2. HEDGING (RİSKTEN KORUNMA) KAVRAMI.....	25
2.1 Uluslararası İlişkiler Kavramı Olarak Hedging	28
3. HEDGING STRATEJİSİ OLARAK MOĞOLİSTAN'IN ÜÇÜNCÜ KOMŞU	
POLİTİKASI.....	42
3.1 Diplomatik, Ekonomik ve Askeri Alanlarda İş Birliği Geliştirmek	49
3.2 İttifak/Stratejik Ortaklık Kurmak	58
3.3 Bölgesel ve Uluslararası Örgütlere Üye olmak.....	60
SONUÇ	63
KAYNAKLAR	69
ÖZGEÇMİŐ	80

KISALTMALAR

- AB:** Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
ADB: Asya Kalkınma Bankası
AEB: Avrasya Ekonomik Birliği
BM: Birleşmiş Miletler
COMECON: Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi
ÇKP: Çin Komünist Partisi
DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü
EPA: Japonya-Moğolistan Ekonomik Ortaklık Anlaşması
IMF: Uluslararası Para Fonu
KFOR: Kosova Gücü
KOBİ: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOICA: Kore Uluslararası İş birliği Ajansı
MDHP: Moğolistan Devrimci Halk Partisi
MDP: Moğol Demokratik Birliği
MPP: Moğol Halk Partisi
NAM: Bağlantısızlar Hareketi
NATO: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NWFZ: Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge
OPIC: ABD Denizaşırı Özel Yatırım Şirketi
SAARC: Güney Asya Bölgesel İş Birliği
SDP: Sosyal Demokratik Parti
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TABLolar

Tablo 1. Hedging stratejisinin unsurları.....	42
--	----

GİRİŞ

Gelişen ve dönüşen jeopolitik dinamikler ve belirsiz ittifaklarla tanımlanan bir dünyada, devletler riskleri azaltmak ve hassas bir denge sürdürmek için kendilerini stratejiler ararken bulmaktadırlar. Rusya ve Çin arasında tampon bir ülke olan Moğolistan, söz konusu iki komşusu ile olan ilişkilerini dengelemek, kendi çıkarlarını ve ulusal güvenliğini korumak için hedging¹ olarak bilinen ihtiyatlı bir yaklaşımı benimsemiştir.

Hedging kavramı ağırlıklı olarak finans alanında kullanılır. Finans piyasalarında hedging, yatırımlarda veya ticari faaliyetlerde potansiyel kayıp riskini azaltmak veya dengelemek için finansal araçlar veya stratejiler kullanma eylemini ifade eder. Finans alanında hedging kavramının birincil amacı, kendini veya bir işletmeyi varlıklar, emtialar, para birimleri veya diğer finansal araçlardaki olumsuz fiyat hareketlerinden korumaktır. Uluslararası ilişkiler literatürüne Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra giren kavram, akademisyenler tarafından ağırlıklı olarak güç dengesi ve peşine takılma stratejileri dışında ikincil devletlerin (*secondary states*)² davranışını açıklamak için kullanılan bir strateji olarak ortaya konmaktadır. Bu yüzden kavram ağırlıklı olarak Asya'da yer alan ikincil devletlerin Çin'in yükselişi karşısındaki davranışlarını açıklamak için kullanılmaktadır.

Moğolistan'ın dış politikada uyguladığı hedging stratejisini anlayabilmek için ülkenin tarihine kısaca bakmak gerekir. Moğolistan'ın tarihsel gelişimi 13. yüzyılda Cengiz Han'ın önderliğinde Asya'dan Avrupa'ya uzanan geniş toprakları kapsayan tarihin en büyük kara imparatorluğu haline getirildiği döneme kadar geriye götürülebilir. 13. yüzyılda İmparatorluğun dağılmasının ardından, Moğol topraklarında dört devlet kurulmuştur. Kubilay Han tarafından Moğolistan ve Çin topraklarında kurulan Yuan Hanedanlığı yaklaşık bir asır boyunca Çin İmparatorluğunun tamamını yönetmiştir. Ancak 14. Yüzyılda yaşanan ekonomik ve politik sorunlar sonucunda çıkan iç savaş nedeniyle Yuan Hanedanlığı dağılmış ve bugün İç Moğolistan olarak adlandırılan yer Çin İmparatorluğunun bir parçası olmuştur. Dış Moğolistan topraklarında ise 14. ve 17. yüzyıl boyunca birçok devlet kurulmuştur. Dış Moğolistan da 17. yüzyılın sonlarında Çin İmparatorluğunun bir parçası olmuştur. Moğolistan,

¹ Hedging kavramının Türkçe uluslararası ilişkiler literatüründe tam bir karşılığı olmadığı için kavram tez çalışmasında İngilizce olarak kullanılmıştır.

² Bu çalışmada hegemonik ülkeler dışında kalan diğer ülkelere bahsetmek için İngilizce karşılığında yola çıkarak "ikincil devlet" kavramı kullanılacaktır.

yaklaşık üç yüzyıl boyunca (1691-1911) Çin Hükümdarlığının kontrolü altında kalmıştır.

20. yüzyıl Moğolistan'ın jeopolitik manzarasına köklü değişiklikler getirdi. 1911'de Çin karşısında bağımsızlık mücadelesi vermiş ve Sovyetler Birliği'nin desteğiyle bağımsızlığını kazanmıştır. 1921'de Sovyetler Birliği ile Soğuk Savaş dönemindeki siyasi ve ekonomik gidişatını önemli ölçüde etkileyen yakın bir siyasi ve askeri ittifak kurmuştur. 1980'li yılların ortasından itibaren Sovyetler Birliği'nde uygulanan *Glasnost* (açıklık) ve *Perestrojka* (yeniden yapılanma) politikalarının etkisiyle birlikte yaşanan dönüşüm sonucunda Sovyet Bloğunun dağılmasına kadar, Moğolistan Sovyetler Birliği ile yakın ilişki içinde kalmıştır.

Bu tarihi arka plan çerçevesinde, 1990'lardan itibaren Moğolistan'ın modern dış politikası, egemenliğini ve ulusal çıkarlarını korurken, Çin ve Rusya'yı dengelemeye çalıştığı söylenebilir. 1990'ların başından itibaren demokrasiye ve liberal ekonomiye geçiş sürecinde birçok devlet tarafından desteklenen ve fonlanan Moğolistan çok yönlü bir dış politika sürecine de girmiştir. Bu süreçte Moğolistan birçok ülkeyle ikili ilişkilerini politik, ekonomik ve askeri anlamda geliştirmeye çalışmıştır. Bu dış politika perspektifini oluştururken Rusya ve Çin'de oluşan iki önemli komşusunu dengelemeye çalışmıştır. 2000'li yıllarla birlikte değişen ve dönüşen uluslararası ilişkiler konjonktüründe Moğolistan dış politika konseptinde bir değişikliğe ihtiyacı olduğunu fark etmiştir. 1990'lar boyunca yaptığı ikili iş birlikleri Rusya ve Çin'in Moğolistan üzerindeki belirleyici etkisini azaltmaya yetmemiştir. Bu nedenle 2011 yılında hazırlanan dış politika perspektifinde "Üçüncü Komşu Politikası" adı altında yeni bir yaklaşım yaratmıştır. Moğolistan'ın bu yeni yaklaşımı oluşturmasının sebebi dış politikasını herkesin kabul edebileceği bir zemine çekmek, birden fazla ülkeyle iş birliklerini çeşitlendirerek Rusya ve Çin'in etkisini azaltmak ve kendi çıkarlarını korumaktır. Belirtilen sebepler ışığında günümüzde Moğolistan, bulunduğu jeopolitik konum nedeniyle ilerde karşılaşılabileceği riskleri minimize etmek, Rusya ve Çin'in kendi üzerindeki politik, ekonomik ve diplomatik etkisini azaltmak için Üçüncü Komşu Politikasından yola çıkarak bir hedging stratejisi uygulamaktadır. Diplomatik ustalık, ekonomik çeşitlilik, askeri iş birlikleri, bölgesel ve uluslararası örgütlere üyeliğin bir bileşiminden yararlanan Moğolistan'ın hedging stratejisi, bir yandan istikrarı sağlamayı,

egemenliği korumayı ve büyüme fırsatlarını en üst düzeye çıkarmayı hedeflerken diğer yandan iki güçlü komşusu karşısında hassas bir denge kurmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma buraya kadar bahsedilen uluslararası ilişkiler bağlamında Moğolistan'ın şekillendirdiği dış politika yaklaşımını derinlemesine ele almayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın birinci bölümünde, Moğolistan ile ilgili tarihsel bir arka plan açıklanmıştır. Tarihsel arka planı daha bütünlüklü bir şekilde ele almak, Çin ve Rusya'nın Moğolistan ile olan tarihsel ilişkisini açıklamak için 13. yüzyıla kadar gidilmiştir. Ayrıca bu tarihsel süreç içerisinde Moğolistan'ın bağımsızlık mücadelesine değinilmiştir. Akabinde yaklaşık 70 yıl boyunca Sovyetler Birliği ile yakın bir ilişki kurduğu için Sovyetler Birliği ve Moğolistan ilişkisinden bahsedilmiştir. Son olarak da günümüz Moğolistan, Çin ve Rusya ilişkilerini anlamak için Soğuk Savaş döneminde Moğolistan, Sovyetler Birliği ve Çin ilişkisine değinilmiştir.

İkinci bölümde ise bu çalışmanın temelini oluşturan hedging stratejisinden bahsedilmiştir. Bu bölümde geniş bir literatür taraması yapılmış olup kavramın hangi ölçülerde nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Literatür taraması ışığında kavram bu tez çalışmasının amacı doğrultusunda yeniden tanımlanmış ve stratejiyi oluşturan unsurlar belirlenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise ilk olarak 1980'lerin sonlarında itibaren yaşanan değişim ve dönüşümlerin etkisiyle Moğolistan'ın demokrasiye ve liberal ekonomiye geçişi, bu değişimlerle birlikte yeniden şekillenen dış politikasına ve Rusya ve Çin ile olan ilişkisine odaklanılmıştır. Akabinde, ikinci bölümde tez çalışması ölçeğinde yeniden tanımlanan hedging stratejisi ve stratejiyi oluşturan unsurlar doğrultusunda Moğolistan'ın hedging stratejisinden bahsedilmiştir.

1. TARİHSEL ARKA PLAN

Moğol kelimesinin bütün bir ulusu tanımlamak için kullanılmasından önce, tek bir kabilenin adı olarak kullanıldığı düşünülmekte ve söz konusu kelimenin anlamı konusunda ortak bir görüş bulunmamaktadır. Göçebe bir gelenekten gelen Moğol kabileleri, 13. yüzyılda Cengiz Han döneminde (Timuçin) ilk defa tek bir çatı altında bir araya getirildiler (Sanders, 1987, s. 7-8). 1206 yılından 1260 yılına kadar Cengiz Han, oğulları ve torunları tarafından yönetilen Moğol İmparatorluğu tarihin en büyük kara imparatorluğu haline geldi. 1259 yılında Moğol İmparatorluğu günümüz Moğolistan, Orta Asya, Tibet, Afganistan, İran, Irak, Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan, Ukrayna, Sibirya'nın büyük bir kısmını, Avrupa Rusya'sını, Türkiye'yi, Çin'in kuzey ve batı bölgelerini içeriyordu (Atwood, 2004, s. 365).

1259 yılında Cengiz Han'ın torunu Mönge'nin (Mengü) ölümüyle birlikte, imparatorluk dağıldı. İmparatorluğun topraklarında dört ayrı imparatorluk kuruldu. İran topraklarında İlhanlılar, Rusya topraklarında Altın Orda, Moğolistan ve Çin topraklarında Yuan Hanedanlığı ve son olarak Orta Asya'da Çağatay Hanlığı kuruldu (Christian, 2018, s. 23). Kubilay Han tarafından Moğolistan ve Çin topraklarında kurulan Yuan Hanedanlığı 1279'dan 1368'e kadar yaklaşık bir asır boyunca Çin'in tamamını yönetti. 14. yüzyılda, yolsuzluğun yaygınlaşması, yönetimde yaşanan sorunlar, güney Çin'de ortaya çıkan isyanlar ve iç savaş sonucunda 1368 yılında Yuan Hanedanlığı dağıldı (May, 2018, s. 214-216).

Yuan Hanedanlığının dağılmasıyla birlikte Moğollar, Çin topraklarında güçlenmekte olan Mançu Hanedanlığının bir parçası oldular. Bu dönemde İç Moğolistan bağımsızlığını tamamen kaybederek hanedanlığın bir parçası oldu (Bawden, 1989, s. 39). Dış Moğolistan³ topraklarında ise 1368-1691 yılları arasında kabile liderleri tarafından birçok devlet kuruldu, 1691 yılından 1911 yılına kadar da Mançu hanedanlığı tarafından yönetildi (Bilskie & Arnold, 2002, s. 206).

Mançu hanedanlığı döneminde, Moğol siyasi ve sosyal organizasyonunun üzerine bir Mançu sömürge yönetimi yerleştirildi, beylikler etrafında katı bölgesel sınırlar çizildi ve bir sömürge yasası çıkarıldı. Mançular, Moğolistan'ı beyliklerin yerini alan 100 askeri-bölgesel birime ayırdı (Fernandez-Gimenez, 2006, s. 31). Oluşturulan bu idari yapılanma, İç ve Dış Moğolistan'ın birleşmemesi için İç Moğolistan'da katı bir

³ 17. yüzyılda Mançu Hanedanlığı tarafından fethedildikten sonra, Moğolların ülkesi "Dış" ve "İç" Moğolistan olarak adlandırılan iki kısma ayrıldı.

şekilde uygulanırken, Dış Moğolistan'da daha yumuşak bir şekilde uygulandı. Ayrıca, bu idari yapılanmayla birlikte, Mançu Hanedanlığı otoritesini yavaş ancak istikrarlı bir şekilde uygulayarak İç ve Dış Moğolistan'a nüfuz etti (Nakami, 2005, s. 350-351).

19. yüzyılın ortalarından itibaren, Mançu Hanedanlığı iki büyük zorlukla karşı karşıya kaldı. Bunlardan ilki dışardan gelen emperyalist güçlerin baskısı, ikincisi ise içerden gelen Han Çinlilerinin baskısıydı. Hanedanlık, bu iki zorluğun baskısını önlemek için reformlar yapmaya karar verdi (Tatsuo, 2015, s. 126). Dış Moğolistan Prensleri ve Rahipleri Mançu Hanedanlığının yeni reformlarını kabul etmediler. Söz konusu kesimlerin reforma muhalefet etmelerinin temel nedeni bu reformların, Moğolların geleneksel sosyal yapısı ve yaşam alanlarını tamamen değiştirip zaman içerisinde Dış Moğolistan'ı İç Moğolistan gibi giderek Hanedanlığın bir parçası haline getireceğine yönelik endişeleriydi. Bunu engellemek için Parlamento üyesi olarak atanan Dış Moğolistan Prensleri, Mançu yönetimi ile müzakere etmeye çalıştılar ancak başarılı olamadılar (Nakami, 2005, s. 356).

Moğol Prensleri, geleneksel Moğol sosyal yapısı ve yaşam ortamını korumak için yeni yollar aramaya başladılar ve Çarlık Rusya'sından yardım istemek için bir heyet göndermeye karar verdiler. Bu noktada Çarlık Rusya'sı ve Moğollar arasındaki ilişkiyi anlamak için öncelikle 17. ve 18. yüzyılda Çin, Rusya ve Moğollar arasındaki ilişkiye bakılması gerekmektedir. Moğolistan Mançu Hanedanlığının "kuzey-batı" hilal bölgesinde yer alıyordu, 17. yüzyılda Çarlık Rusya'sı Doğu Asya'ya doğru ilerlemeye başladığında Mançu Hanedanlığı ve Çarlık Rusya'sı arasında güç ilişkilerinde değişimler ortaya çıktı. Bunun sonucunda Çarlık Rusya'sının Moğolların hamleleri üzerinde önemli etkilere sahip oldu. Ayrıca, Çarlık Rusya'sı 17. yüzyılın ortalarında Amur nehri vadisine ulaştı ve Mançu Hanedanlığı ile çatıştı ve sonunda 1689'da Nerçinsk Anlaşmasının imzalanmasıyla Amur bölgesinde Çin İmparatorluğu ile sınır belirlendi. Dış Moğolistan ile Sibiryaya arasındaki sınır daha sonra 1728'de onaylanan Kyahta Antlaşmasıyla belirlendi ve bu iki antlaşmanın imzalanmasıyla Rusya ile Çin arasındaki ilişkiler istikrara kavuştu. İkisi arasındaki ticaret, sınır kasabası Kyahta 'da merkezileşmeye başladı ve 18. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın ortalarına kadar aralarındaki ticaret ilişkileri istikrarlı bir şekilde büyüdü (Nakami, 2005, s. 353). Diğer taraftan, 18. yüzyılda imzalanan sınır anlaşmasından sonra, bu yüzyılın sonlarından itibaren Rusların Moğollar üzerindeki siyasi, kültürel ve askeri etkisi artmaya başladı. 1851'de Moğol sınırı boyunca, esas olarak Buryat Moğollarından oluşan bir Trans-

Baykal Kazak ordusu kuruldu. 1873'te, Sincan'daki Dungan ayaklanması⁴ sırasında bu ordudaki birlikler Moğolistan'a gönderildi. 1900'de Boxer ayaklanması⁵ sırasında söz konusu birlikler bölgeye geri döndüler (Rupen, 1979, s. 19-21). Moğollar bütün bu ayaklanmalar sırasında Rus İmparatorluğundan destek gördüler.

Ayaklanmalar sırasında Çarlık Rusya'sından aldıkları destek ve yakın ilişkiler doğrultusunda Temmuz 1911'de Moğolistan Dini lideri Sekizinci Jebtsundamba Khutugtu (Bogd Han) bağımsız bir Moğol ulusu yaratmak için Rusya'dan destek ve silah istemek üzere St. Petersburg'a bir heyet gönderdi. Rus İmparatorluğu yetkilileri, Çinliler tarafından Moğolistan'da izlenen yeni politikaların Rus-Çin sınırındaki güç dengesini bozacağından endişe ettikleri için, heyetin beklentilerine oldukça ihtiyatlı yaklaştılar ve heyeti 'bağımsızlığın' imkânsız olduğuna ikna ettiler. Rusya bununla da kalmayıp aynı zamanda Pekin'deki bakanları aracılığıyla Mançu Hükümeti'nden Moğolistan'daki yeni politikaları askıya almasını istemeye karar verdi. Eylül ayında Mançu Hanedanlığı, Rusya'nın diplomatik baskısı altında bu politikaların askıya alındığını ilan etti (Nakami, 2005, s. 357). Bununla birlikte, Rus İmparatorluğu geri dönen diplomatlara refakatçi olarak 200 Kazak asker görevlendirdi. Ayrıca, Moğol ordusu için 15.000 tüfek göndermeyi kabul etti. Diğer taraftan, Rus yetkililer Moğolistan'ı doğu Sibirya'daki Çin veya Japon baskısına karşı potansiyel bir tampon olarak görmeye başladıklarından, aslında bu sembolik bir jestten daha fazlasıydı (Christian, 2018, s. 298).

10 Ekim 1911'de başlayan Wuchang ayaklanması⁶ Mançu Hanedanlığı için sonun başlangıcı oldu. Bu ayaklanmalardan faydalanan daha önce Rusya'ya heyet gönderen bağımsızlık talep eden Moğolistan Dini lideri Sekizinci Jebtsundamba (Bogd Han) Aralık 1911'de Moğolistan'ın bağımsızlığını ilan etti. Ancak, Dış Moğolistan'ın bağımsızlığını koruması mümkün olmadı. Öncelikle 1911 yılında bağımsızlığını ilan etmeden önce, yukarıda da bahsedildiği gibi Rus İmparatorluğu ile görüşerek onlardan destek talep etmişler ve reddedilmişlerdi, ancak buna rağmen bağımsızlığını ilan ettikten sonra Rus İmparatorluğu dâhil hiçbir uluslararası alanda tanınmadılar (Isono,

⁴ 1862-1877 yılları arasında Mançu Hanedanlığının batısında meydana gelen etnik ve dini bir ayaklanmadır. Dunganlar, Mançu hanedanlığının etnik ve dinsel ayrımcılığa neden olan uygulamaları yüzünden ayaklanma gerçekleştirilmişlerdir.

⁵ 1899-1901 yılları arasında Batı'nın Çin üzerindeki ekonomik ve siyasi etkisine bir tepki olarak ortaya çıkmış ve Çin'de bulunan tüm yabancı unsurların çıkarılması hedeflenmiştir.

⁶ Wuchang ayaklanması 10 Ekim 1911 yılında demiryolu krizi nedeniyle başlayan ve daha sonrasında 1911 devrimine yol açan olayların başlangıcını içermektedir. Bu ayaklanma ile birlikte Mançu Hanedanlığı sona ermiştir.

2010, s. 910-911). Dönemin şartları ve içinde buldukları koşullar düşünüldüğünde, Moğolistan'ın kendi bağımsızlığını koruma kapasitesi oldukça düşük ve yetersizdi. Bununla birlikte komşularının Moğolistan üzerinde korumaları gereken kendi çıkarları vardı. Ayrıca o dönemde Rusya İmparatorluğu'nun Japonya ile yaşadığı savaş sonucunda imzalanan gizli anlaşmalar nedeniyle hareket alanı oldukça kısıtlanmıştı (Bawden, 1989, s. 189).

1912 yılının başlarında, Moğolistan'ın bağımsızlığını kabul etmeyen Rus İmparatorluğu Moğolistan ile Çin arasındaki anlaşmazlığı çözmek için arabuluculuk yapmaya devam etti. Ancak yeni Çin hükümeti müzakere etmeyi reddetti, bunun üzerine, dönemin Rus Dış İşleri Bakanı Neratov 1912'de Rusya'nın daha saldırgan bir politika benimsemesini önerdi. Ardından 6, 14 ve 18 Mayıs tarihlerinde Dışişleri Bakanlığı ev sahipliğinde "Moğol Sorunu Konulu Bakanlıklar Arası Toplantı" düzenlendi. Mayıs 1912'de gerçekleştirilen toplantılar sonunda üç ana ilke kararlaştırıldı (Tatsuo, 2015, s. 134):

1. Rusya, Çin'in egemenliği altında özerk bir Dış Moğolistan oluşumunu destekleyerek, Moğolistan'ın hedeflerini destekleyecek;
2. Çin İmparatorluğu'nun Dış Moğolistan'da asker konuşlandırmaması, sömürgeleştirmemesi veya idari organlar kurmaması ve Dış Moğolistan'ın özerkliğine müdahale etmemesi için baskı yapılacak;
3. Rusya, Dış Moğolistan'da özel ekonomik haklar ve çıkarlar elde etmeye çalışacaktı.

Çin İmparatorluğu Moğolistan'ın Rusya'da ayrılmasını kabul etmedi, ancak Kasım 1912'de Moğolistan'ın özerkliğini "yasallaştıran" bir Moğol-Rus anlaşması imzalandı. Bununla birlikte, 1912'de St. Petersburg'da yapılan yeni görüşmelerin ardından Rusya İmparatorluğu Khobdo bölgesinin Dış Moğolistan monarşisine ilhak edilmesini kabul etti. Bununla beraber Dış Moğolistan'ın İç Moğolistan üzerindeki yasal hakkını reddetti. 1915 yılında ise, Dış Moğolistan, Çin ve Rusya arasında imzalanan Kyakhta üçlü anlaşması sonucunda, Çin İmparatorluğu Moğolistan'ın özerkliğini kabul etti (Sanders, 1987, s. 15-16). Dolayısıyla, Moğolistan 1911 yılında bağımsızlığını ilan etmesine rağmen istediği sonuçları ve desteği elde edemedi ve 1915 yılında Çin İmparatorluğu'nun hükümdarlığını kabul ederek özerk bir devlet oldu.

Özerkliğini kazanmasının hemen ardından Moğolistan, 1919 yılında Çin İmparatorluğu tarafından işgal edildi ve Çin İmparatorluğu'na dahil oldu. Bu dönemde

Moğolistan Rus İmparatorluğu'ndan beklediği garantörlüğü göremedi. Çünkü belirtilen dönemde Rus İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı nedeniyle ekonomik ve politik açıdan oldukça sıkıntılı bir sürecin içine girdi ve 1917 yılındaki Şubat ve Ekim devrimleri nedeniyle bir iç savaşa sürüklendi. Bu durum, Çin İmparatorluğu'nun kolaylıkla askeri gücü sınırlı olan Moğolistan'ı işgal etmesini kolaylaştıran bir etki yarattı.

Çin'in Moğolistan'ı tekrar işgal etmesiyle birlikte, Moğol milliyetçiliği de yeniden ortaya çıkmış oldu. 1919 sonbaharında Urga'da Dogsomyn Boodoo (1885–1922) tarafından yönetilen Yüksek Danışma Kurulu (Consular Hill Group) ve Eski Bogda Han hükümet yetkilisi Soliin Danzan (1885–1924) tarafından yönetilen Doğu Urga grubu olmak üzere iki gizli grup ortaya çıktı (Batbayar, 2005, s. 363). Başlangıçta iki devrimci grup bağımsız olarak hareket ederek Çin karşıtı broşürler dağıttılar ve silahlar edindiler, ancak 25 Haziran 1920'deki ilk toplantılarında "Moğol Halk Partisi" (MPP) altında birleştiler ve Sovyet Rusya'dan yardım istemek üzere heyet göndermeye karar verdiler. İlk heyet Damdin Sühbatur önderliğinde ve ikinci heyet ise Horloogiyn Çoybalsan önderliğinde olmak üzere iki delege grubu yola çıktı. 22 Temmuz 1920'de Ulan Ude'de (Verkhneudinsk, Buryat Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti) yeniden bir araya geldiler ve Ağustos ayında Sovyet Rusya hükümeti ve Komintern'in temsilcileriyle buluşacakları Irkutsk'a (Irkutsk Oblastı'nın merkezi) doğru yola çıktılar (Sanders, 1987, s. 16).

Moğolistan Çin işgalini nasıl bertaraf edeceğini düşünürken, Rus İç Savaşı Moğolistan'a da sıçradı. Beyaz Ordu savaş lordlarından olan Baron Roman Ungern-Sternberg 900 kişilik ordusu ile Ekim 1920'de Sibiryaya üzerinden Moğolistan'a girdi. Bunu fırsat olarak gören özellikle soylulardan birçok Moğol, Çin İmparatorluğu'nu Moğolistan'dan çıkarmak için Ungern-Sternberg'in ordusuna katıldı, hatta Moğol lideri Bogd Han, Çinlileri uzaklaştırma umuduyla işgale destek verdi. Şubat 1921 yılında Ungern-Sternberg'in birlikleri başkent Huriye'yi⁷ işgal etti ve Ungern-Sternberg, Bogd Han'ı Moğolistan'ın hükümdarı olarak ilan etti (Christian, 2018, s. 420). Moğolistan topraklarında hem Çinlilerin hem de Beyaz Rusların işgali sürerken, 1-3 Mart 1921 tarihlerinde Sovyet Rusya topraklarında Moğolistan Halk Partisinin ilk kongresi gerçekleştirildi. Kongre sonucunda Sovyet danışmanlarının etkisini yansıtan bir geçici hükümet ve ordu kuruldu (Rupen, 1979, s. 29). Böylelikle Moğolistan'da biri

⁷ Dış Moğolistan'ın başkentinin adı 1924 yılından sonra Ulan Batur olarak değiştirildi.

Moğolistan Halk Partisi tarafından kurulan geçici hükümet diğeri ise Uarn Sternberg tarafından Bogd Han liderliğinde kurulan olmak üzere iki tane hükümet kurulmuş oldu. İki farklı grubun temsilcilerinden oluşan Moğolistan Halk Partisinde delegeler arasında düşünce olarak farklılıklar olsa da birleşik bir partinin çıkarları doğrultusunda farklılıklar bir kenara bırakılarak öncelik Huriye'yi Çinlilerden kurtarmaya verildi. 15 Mart 1921 yılında Sovyet birliklerinin yedekte tutulduğu savaşta, Çinliler Moğol ordusu tarafından ülkeden çıkarıldı. Böylelikle kuzey Moğolistan'ın önemli bir bölümü geçici hükümet tarafından kontrol altına alındı (Dillon, 2020, s. 67). Mayıs ve Haziran 1921'de Baron Ungern-Sternberg ordusunu kuzeye gönderdi, ancak Moğol Ordusu ve Sovyet Birlikleri tarafından geri püskürtüldüler. Moğol Ordusu ve Sovyet Birlikleri Temmuz'da başkente girdiler. 11 Temmuz'da, sınırlı bir monarşi altında halk hükümetinin kurulduğu ilan edildi. Bodoo, ülkenin ilk Başbakanı ve Dışişleri Bakanı olarak atandı; Damdin Sühbatur Başkomutan ve Savaş Bakanı olarak kaldı, Çoybalsan ise onun yardımcısı oldu, Danzan ise Maliye Bakanı olarak atandı. Bogd Han ise yetkilerinden arındırılarak devlet başkanı olarak kaldı (Sanders, 1987, s. 17). Böylelikle 1911 yılında başlayan bağımsızlık hareketi 1921 yılında Sovyetler Birliği'nin desteğiyle başarıya ulaşmış oldu. Sovyetler Birliği'nin Moğolistan'a girmesiyle birlikte, Çin tamamen Moğolistan'dan çekilmiş ve Bogda Han'ın ülkenin devlet başkanı olmuş ve Moğol Halk Partisi'nin sorumlu olduğu geçici bir hükümet kurulmuş oldu.

1.1 Sovyetler Birliği Gölgesinde Moğolistan

1924 yılında Bogd Han'ın ölümünden sonra Moğolistan Halk Partisi 3. Kongresinde Moğolistan Halk Cumhuriyeti ilan edildi. Sovyetler Birliği'nin yardımıyla hazırlanan ülkenin ilk anayasası kabul edildi ve partinin adı Moğolistan Devrimci Halk Partisi (MDHP) olarak değiştirildi. Parti sonunda gerçek güç merkezi haline geldi. Moskova merkezli Komünist ve sömürgecilik karşıtı partiler birliği olan Komünist Enternasyonal (Komintern) partiye resmi bir temsilci atadığında, partinin başkanlığı Moskova'nın Moğolistan'daki politikaları için başlıca aktarım yolu haline geldi (Atwood, 2004, s. 381). Bogd Han'ın ölümünden sonra, Moğollar artık dini bir lider tarafından yönetilmeyecekti. Moğolların artık yeni bir yönetici sınıfı olmuştu. Bu sınıf Rusya'dan eğitim almış kişiler tarafından oluşmaktaydı. Partinin 3. Kongresinden itibaren daha baskın hale gelen Rus etkisiyle birlikte Moğollar için genel olarak Rus

etkisinde yeni bir dönem başladı. Bununla birlikte, Moğolistan Sovyetler Birliği'nin ilk uydu devleti oldu (Lattimore, 1962, s. 160).

1920'lerden itibaren Moğolistan tamamen Sovyetler Birliği'nin etkisi altına girdi. Sovyetlerin Moğolistan'a yönelik politikası ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal yaşamını tam olarak kontrol etmeyi ve onu Sovyet tarzı bir komünist devlete dönüştürmeyi içermekteydi (Sandag & Kendall, 2000, s. 19). Sovyetleştirme politikalarına anayasanın hazırlanmasıyla başlandı. Moğolistan'ın ilk anayasası Sovyetler Birliği ile birlikte hazırlandı ve 1924 yılının Kasım ayında meclis tarafından onaylanarak yürürlüğe girdi. 1924 anayasasında, siyasi açıdan tüm gücün mecliste ve meclis tarafından seçilen hükümette olduğu ve cumhurbaşkanının olmadığı bir sistem oluşturuldu. Bununla birlikte, siyasi açıdan bu yeni anayasa ile hedeflenen feodal-teokratik rejimin tamamen kaldırılması ve yeni cumhuriyet düzeninin temellerinin sağlanmasıydı. Ekonomik açıdan ise yeni anayasa ile birlikte, topraklar, madenler ve ormanlar kamulaştırıldı, dış ticarete devlet tekeli getirildi (Lattimore, 1962, s. 282-283).

Bu dönemden itibaren Moğolistan'ın Sovyet tarzı komünist bir ülke olması için Sovyetleştirme politikaları uygulanmaya başlandı. Aslında Moğolistan'ın toplumsal yapısı komünist bir ülke olması için çok uygun değildi. Moğolistan'ın nüfusu büyük değildi ve bu nüfus geniş bir alana dağılmıştı. Aynı zamanda nüfusun çok büyük bir kısmı kırsalda yaşıyordu. Moğolistan yapı olarak feodal ve ekonomisi zayıf bir ülkeydi. Buna ek olarak iyi örgütlenmiş, maddi olarak güçlü, halk üzerinde etkiye sahip ve bu yüzden de kendine güvenen bir manastır tarafından yönetiliyordu (Bawden, 1989, s. 243). Manastırlar sadece dini törenlerin gerçekleştirildiği yerler değildi. Buralar aynı zamanda bilgi ve ticaret akışının gerçekleştirildiği yerlerdi. Bu durum manastırları Moğol kültürünün de merkezi haline getirmişti. Sahip olunan bu geniş imtiyazların yanı sıra manastırlar, sosyal sınıflar arasında kaynakların yeniden dağıtıldığı birincil kurumlardı. Moğol devrimi sırasında, Moğol erkeklerinin %40'ı Lama (Rahip) idi (Rosenberg, 1981, s. 24). Bununla birlikte, ekonomisi, neredeyse tamamen hayvancılığa dayalı, ilkel bir ekonomiydi. Aynı zamanda, üreticiler ithalata dayalı üretim yapıyorlardı ve hatta iç ticareti büyük ölçüde yabancıların elindeydi ve yabancı sermaye tarafından finanse ediliyordu. Urga yakınlarındaki ilkel kömür madenleri yılda birkaç yüz ton kömür veriyordu, ama ana yakıt kaynağı kurutulmuş hayvan gübresiydi (Bawden, 1989, s. 243).

Sovyetleştirme politikaları doğrultusunda, 1924 yılından itibaren Moğolistan'da yaşanan siyasi gelişmeler Sovyetler Birliği'nde yaşanan siyasi gelişmelere benzer bir şekilde ilerledi. 1920'li ve 30'lu yıllarda Moğolistan'da bir dizi şiddetli tasfiye ve zorunlu kolektivizasyon yaşandı. Bazı tahminlere göre, 100.000'den fazla kişi bu dönemde öldürüldü (Ginsburg, 1995, s. 461). Sovyetler Birliği yetkilileri, Moğolistan'ın sosyal ve ekonomik yapısını derinlemesine anlamadan, bu yapıyı değiştirmek için Moğol yetkililere baskı yapmaya başladılar ve Moğol yetkilileri Sovyetler Birliği'nde uygulanan politikaların benzerlerini hayata geçirmeleri için zorladılar. Diğer taraftan, Moğol Devrimci Halk Partisi içerisinde bulunan, sağ görüşlü olarak adlandırılan grup ve kişiler Sovyetler Birliği'ni Moğolistan'ın iç işlerine karıştıklarını ifade ettiler. Ayrıca Moğolistan'ı hızlı bir şekilde sosyalist yapılanmaya geçirmenin Moğol devriminin özüne zarar vereceğini belittiler (Sandag & Kendall, 2000, s. 61).

Siyaseten kutuplaşmaya doğru giden tartışmalar partinin kendi içerisinde sağ ve sol olmak üzere ikiye ayrılmasına neden oldu. 1928 yılında gerçekleşen partinin 7. Kongresinde "sağcılar" partiden tasfiye edildiler ve solcular "kapitalist olmayan kalkınma yoluyla sosyalizmi inşa etme" politikasını hayata geçirdiler. Bu politika, çiftlik hayvanlarının tam anlamıyla kolektivizasyonu, planlı bir ekonominin yaratılması ve sonuç olarak da feodal soylularla din adamlarının tasfiye edilmeleri anlamına geliyordu (Khalid, 2017, s. 633). 1929-1932 yıllarını kapsayan ve Sol Sapma (Left Deviation) olarak adlandırılan bu dönemde, geleceğin diktatörü Choibalsan'ın başkanlığındaki bir komisyon, soyluların hayvanlarına el koymaya başladı. 2.000'den fazla soylu hane, 1929 ile 1932 arasında mülklerini kaybetti. Soyluların hayvanları, kısa süre sonra birçok hayvanın telef olduğu yeni kurulan kolektif çiftliklere veya hayvanlara bakamayacak kadar fakir olan çobanlara dağıtıldı. Bu politikanın sonucunda 1930 yılında 24 milyon olan hayvan sayısı 1932 yılında 16 milyona düşmüştü (Christian, 2018, s. 424).

Feodal soylulardan sonra devlet aynı dönemde din adamlarının nüfuz alanlarına müdahale etti. Öncelikle, din adamlarının ve yüksek rahiplerin yolsuzluk yaptıkları, Çin veya Japon emperyalizminin araçları olduklarını belirten propagandalar yapıldı. Akabinde, din adamlarının, yüksek rahiplerin ve manastırların mülklerine (kitap, resim, törensel maskeler vb. şeyler dahil olmak üzere) el konuldu. Manastırların eğitim vermesi ve yeni dini yapıların inşaa edilmesi yasaklandı. Ayrıca manastırlara ait yaklaşık 3 milyon hayvana el konuldu ve hayvanlar kolektif çiftliklere gönderildi, böylece manastırların sürüleri yok edildi. Manastırlara ağır vergiler konuldu ve rahipler

din adamı olmayan kişilere dönüştürüldü, 18 yaşından küçük erkeklerin rahip olması yasaklandı (Atwood, 2004, s. 47; Batbayar, 2005, s. 367; Christian, 2018, s. 424).

Bütün bu yukarıdan planlamacı politikaların sonucunda 1930 yılında Moğolistan'da silahlı bir direniş başladı. Moğolistan bu şiddetli direnişi bastırmak için, Sovyetler Birliği'nden yardım istedi ve olaylar 1932 yılında bastırıldı. 1932 yılında Sovyetler Birliği, Moğolistan'a uyguladığı programdan vazgeçmesi gerektiğini tavsiye etti. Bunun üzerine 1932 yılında programa son verilerek Yeni Dönüş Politikası (New Turn Policy) uygulanmaya başlandı. Yeni Dönüş Politikası ile 800 kolektif çiftlik dağıtıldı, özel perakende ticarete izin verildi, Hükümet, kuyuların kazılması ve hayvanlar için barınakların inşa edilmesi için ödeme yaparak özel hane halkı ekonomilerini sübvansiyonlaştırmaya başladı. Bu önlemler, SSCB'den gelen sübvansiyonlarla birleştiğinde, geleneksel kırsal üretim ve ticaret biçimlerinin canlanmasına yardımcı oldu (Christian, 2018, s. 424). Ancak din adamlarına uygulanan şiddet sona ermedi. Stalin tarafından özellikle bu sınıfın kaldırılmasına yönelik ısrar devam ettiği için, din adamlarına yönelik tutuklamalar ve idamlar 1940 yılına kadar devam etti. Bu süreçte 800 manastır kapatıldı ve yaklaşık olarak 16-17.000 arasında din adamı öldürüldü (Atwood, 2004, s. 47; Batbayar, 2005, s. 368).

1952 yılında Çoybalsan'ın ölümünden sonra yerine Yumjaagin Tsedenbal geçti. 1953 yılında Tsedenbal, 1930'lu yıllarda uygulanan ve büyük bir faciaya neden olan sistem yerine yeni bir kolektivizasyon başlattı. Bu yeni sistemle birlikte, hayvanların %3'ten biraz fazlası devlet kontrolüne tabi tutuldu. Yeni kolektivizasyon yaklaşımının ana gerekçesi, hâlâ ülkenin ana ekonomik faaliyeti olan hayvancılığı teknik anlamda iyileştirmektir (Christian, 2018, s. 482). "Negdels" olarak adlandırılan yeni kolektivizasyon çiftlikleri, yapı olarak Rus kolhozlarına benzemektedir. Bu çiftliklerde üretim araçları, yani çiftlik hayvanları müşterek mülkiyete tabidir ve gelir, bir üyenin sermaye katkısına göre değil, gerçekleştirilen iş miktarına göre paylaşılır. Belirtilen dönemde bu sistemle işleyen yaklaşık olarak 310 adet devlet çiftliği kurulmuştu. Kurulan bu çiftliklerden yaklaşık 50 tanesinde tarım ürünü olarak mısır üretimi yapılırken geri kalan çiftliklerde hayvancılık yapılmıyordu (Sneath, 1999, s. 225). Bu kolektif yapılar 1962 yılında her biri ortalama 502 haneden ve 1966'da 477 haneden oluşuyordu (Bawden, 1989, s. 401-402). Bununla birlikte, çiftlikler tarafından sağlanan hizmetler arasında ücretsiz eğitim ve sağlık hizmeti, kışlık barınakların inşası, hayvanlara yerinde saman sağlanması ve mevsimsel kamp yeri değişikliği sırasında

eşyaların ücretsiz taşınması yer almıştır. Gayri resmi geleneksel otlatma düzenlemeleri kabul edildi ve *negdel* otlatma sisteminin bir parçası olarak dahil edilmiştir (Potkanski, 1993, s. 125).

Bütün bu çalışmalara rağmen hayvan sayısında çok yüksek bir artış olmadı. 1950'lerde yaklaşık 24 milyon olan hayvan sayısı 1970'lere geldiğinde neredeyse aynıydı. Bununla birlikte, kolektivizasyon zaman içerisinde göçebeliliğin de azalmasına sebep oldu. 1950'lerin sonu 1960'ların başında tarım sektörünün gelişmesi için, benzeri Sovyetler Birliğinde uygulanan Bakır Topraklar (Virgin Lands) Programı Moğolistan'da da uygulandı. Benzer şekilde devlet çiftlikleri kuruldu ve bu çiftliklerde buğday, sebze ve saman yetiştirilmeye odaklanıldı. Fakat, belirtilen tarım ürünlerinin ekimine uygun olmayan araziler kullanılması nedeniyle meralar azaldı (Boldbaatar, 2005, s. 373). Tarım sektörünün gelişmesi sağlanırken diğer taraftan hayvancılık sektörü zayıfladı ve göçebe yaşam tarzı terk edilmeye başlandı. Bunun bir sonucu olarak toplumsal yapı dramatik bir şekilde değişti. 1956 ile 1989 yılları arasında kentleşme oranı %22'den %57'ye çıktı (Christian, 2018, s. 483). Bu da nüfusun yarısının şehir merkezlerine taşındığını göstermektedir. Şehirleşme ile birlikte, işçi ve memur sayısı %25'ten %56'ya yükseldi (Atwood, 2004, s. 379).

Diğer taraftan, Sovyetler Birliği ülkede sanayiye geliştirmeye yönelik olarak çalışmalar yürüttü. İlk olarak, 1949 yılında Sovyetler Birliği'nin yardımıyla maden işleme için Sovmongolmetall ve petrol işleme için Mongolneft şirketleri açıldı. Her iki şirket de başarısız oldu ve Sovyetler Birliği bu şirketlerdeki hissesini Moğolistan'a devretti. 1950'lerin sonlarına geldiğinde, Moğol kömür ve petrol üretimi çoğunlukla küçük iç pazar içindi ve 1969'da çok ekonomik olmadığı için petrol üretimi de durdu (Christian, 2018, s. 483). 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında, dünyanın bu türden en büyük 10 tesisinden biri olan Erdenet Bakır ve Molibden Madeni ve İşleme Tesisi inşa edildi ve üretime geçildi. Bununla birlikte, yakıt ve enerji sektörünü ilerletme politikası doğrultusunda, birkaç büyük termoelektrik santralin inşası ve merkezi bir enerji sistemi oluşturuldu (Boldbaatar, 2005, s. 373). Gıda ve hafif sanayi sektörleri de bu dönemde genişliyordu. 1980'lerin sonlarında Moğol tabaklanmış postları, kaşmir ve yünü uluslararası standartlara ulaştı. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (COMECON) Ülkeleri ile geliştirilen iş birliği sayesinde kurulan fabrikalar, ülkenin sanayi kapasitesinin net verimliliğinde başat rol

oyladı (Boldbaatar, 2005, s. 483). Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, Moğolistan'ın üretiminin bileşimi kökten değişti. Sanayinin (madencilik, imalat ve kamu hizmetleri dahil) gayri safi milli hasıladaki payı 1940'ta %12,7'den 1990'da %48,9'a yükselirken, hayvancılık ve tarımın payı %64'ten %15,7'ye düştü (Atwood, 2004, s. 157).

Sovyetler Birliği hem politik hem de ekonomik olarak Moğolistan'ı şekillendirirken 1980'lerde Sovyetler Birliği'nde yaşanan gelişmeler Moğolistan'da yeni bir sürecin başlangıcı anlamına geldi. 1985 yılında Mihail Gorbaçov'un önce parti Genel Sekreteri ardından devlet başkanı olmasıyla birlikte Sovyetler Birliği'nde yeni politikalar uygulanmaya başlandı. Bu süreçte Gorbaçov'un başlattığı *Glasnost* (açıklık) ve *Perestroyka* (yeniden yapılanma) politikaları Moğolistan'ı da etkilemiş ve ülke içerisinde değişim başlatmıştır. Moğolistan'da 1987'den itibaren siyasi açıklık politikası uygulanmaya başlandı. Açıklık politikası ile birlikte Moğolistan bu dönemde Sovyetler Birliği ile sınırlı dış politika anlayışını terk ederek uluslararası bağlantılarını genişletti ve daha fazla ülke ile diplomatik ilişkiler kurmaya başladı. Bununla birlikte, 1989 yılında Sovyetler Birliği, askeri güçleri ve teknisyenleri Moğolistan'dan geri çekmeye başladı. Diğer taraftan devletin ekonomi üzerindeki merkezi kontrolü bu dönemde hafifledi. Devlet, genel politika geliştirmekle ilgilendi ve çeşitli bakanlıkların ve komitelerin uygulama sorumluluğunu üstlenmesine izin verdi. Bu süreçte devlet işletmelerine daha fazla özerklik verildi, ancak kârlar, üretim seviyeleri ve dağıtım alanlarındaki kararlar merkezi bürokrasi tarafından verilemeye devam etti (Bilskie & Arnold, 2002, s. 208).

Moğolistan, Sovyetler Birliği yardımıyla bağımsızlığını kazanmasından itibaren Sovyetler Birliği gölgesinde yaklaşık 70 yıl var olmaya çalışmıştır. Tamamen göçebe bir yaşam tarzının, Budist öğretilerin ve manastırların hâkim olduğu ülkede, Sovyetleştirme politikaları ile birlikte, -özellikle 1930 ve 1940'lı yıllarda uygulanan politikalarla- göçebe yaşam tarzı oldukça zarar görmüş ve toplumun yapısı kısmen değişmiştir. Bu durum ülkenin ekonomik yapısına da etki etmiş en büyük ekonomik sektör olan hayvancılığa çok büyük zarar vermiştir. Ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısına nüfuz eden Sovyetler Birliği'nde 1980'lerin ortasında itibaren başlayan değişim diğer Sovyet ülkelerinde olduğu gibi Moğolistan'a da yansdı. Moğolistan'da da ekonomi ve politika alanında değişimler başlattı. Yaşanan bu değişimler halka da yansdı ve 1989 yılında başlayan barışçıl protestolar sonucunda 1990 yılında yaşanan

devrimle birlikte, Moğolistan çok partili hayata geçerek bulunduğu bölgenin tek demokratik ülkesi oldu.

1.2 Soğuk Savaş Döneminde Çin, Sovyetler Birliği ve Moğolistan

Soğuk Savaş döneminde Çin, Moğolistan ve Sovyetler Birliği ilişkilerine değinmeden önce, ilk olarak Çin ve Sovyetler Birliğinin o dönemdeki ilişkisinden bahsetmek gerekmektedir. Çünkü Çin ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişki Moğolistan'ın Çin ile olan ilişkisini de şekillendirmiştir.

1927 yılında Milliyetçi Parti ve Çin Komünist Partisi arasında başlayan iç savaş 1949 yılında Mao Zedong önderliğindeki Çin Komünist Partisi (ÇKP)'nin savaşı kazanmasıyla sona erdi. Mao savaşı kazandıktan sonra, Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki ideolojik, siyasi, askeri ve ekonomik çatışmaların yaşandığı iki kutuplu dünyada kendine yer bulmaya çalışıyordu. Çin Komünist Partisi'nin hem kuruluşunda hem de sonrasında ona destek veren ve ideolojik olarak da bağlı olduğu Sovyetler Birliğinin yanında kendini konumlandıracağı açıklı. 1949 yılında durumu resmiyete dökerek Sovyetler Birliği'nin yanında yer alacağını ilan etti (Radchenko, 2017, s. 247).

Mao hem kazandığı zafere hem de Sovyetler Birliği ile ilgili yaptığı açıklamaya güvenerek 1945 yılında Çin ve Sovyetler Birliği arasında imzalanan anlaşma yerine yeni bir anlaşma yapılmasının gerektiğini düşünüyordu ve konuyla ilgili olarak Stalin ile görüşmeye karar verdi. Başlangıçta, Stalin, Mao ile bir anlaşma fikrine oldukça uzaktı, çünkü 1945 yılında Yalta Konferansında elde ettiği kazanımları kaybetmek istemiyordu. Yalta Konferansında, Sovyetler Birliği'nin Japonya'ya savaş açması karşılığında, ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği arasında gizli anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma doğrultusunda, Güney Sahalin ve Kuril Adalarının Sovyetler Birliği'ne verilmesine, Arthur Limanı'nın Sovyetler Birliği'ne kiralanmasına; Dalian Limanı'nın serbest liman olarak açılmasına karar verilmiştir. Ayrıca anlaşmada Çin ve Sovyetler Birliği arasında, Çin Doğu Demiryolu ve Güney Mançurya Demiryolundaki hisselerin eşit olarak paylaşılmasına ve Sovyetler Birliği'nin iki demiryolu üzerinde özel ayrıcalıklara sahip olmasına ve Dış Moğolistan'daki statükonun korunmasına karar verilmiştir. Bu kazanımlar ABD tarafından da onaylandığı için Stalin bu haklarından vazgeçmek istemiyordu (Shen, 2019, s. 86). Bu duruma rağmen Mao, Stalin'i anlaşmayı yenileme konusunda ikna etti ve 1950 yılında, Çin ve Sovyetler Birliği arasında, Çin-

Sovyet Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması imzalandı (Shen, 2020, s. 123-124). 1950 yılında imzalanan anlaşma sonucunda, Sovyetler Birliği, Yalta konferansı sırasında elde etmiş olduğu bütün imtiyazları bu anlaşmada korudu. Sovyet Birliği, Mançurya'daki münhasır Sovyet çıkarlarına ait bir bölge için Mao'nun onayını almayı başardı. Arthur Limanı'nı elinde tuttu, hatta Çin'deki birkaç ortak girişimde hisseler aldı. Bununla birlikte, Çin Komünist Partisi Moğolistan'ın bağımsızlığını da kabul etti (Radchenko, 2019, s. 272). Çin için verdiği imtiyazlar kötü olsa da bu anlaşma sonucunda, Sovyetler Birliği'nin koruması altına yer almayı başardı. Ayrıca, bu anlaşma yeni kurulan Çin Komünist Partisi için, otuz yıllık ittifak, ABD'ye karşı güvenlik ve yeniden yapılanma için ekonomik yardım anlamına geliyordu (Lüthi, 2008, s. 31).

İmzalanan anlaşmanın ardından, aynı yıl başlayan Kore Savaşı, Çin Sovyet ilişkisini geliştirerek yeni bir noktaya taşıdı. 25 Haziran 1950 yılında Kuzey Kore, Güney Kore'yi işgal etti ve 1950'nin sonbaharında Çin Kuzey Kore'nin yanında savaşa girdi. Kore Savaşı, ABD-Sovyet rekabetinin ve Avrupa'daki çatışmasının Kore Yarımadası'ndaki uzantısıydı. Sovyetler Birliği için bir vekalet savaşı olan Kore Savaşı süresince Çin ve Sovyetler Birliği yakın iş birliği yaptı. Sovyetler Birliği açısından Çin Kore Savaşı'na dahil olarak, Sovyetler Birliği'nin sadık bir müttefiki olduğunu eyleme dökerek göstermiş oldu (Zhang, 2010, s. 67).

1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra yerine Nikita Kruşçev'in Sovyet lideri olmasıyla birlikte Çin-Sovyet ilişkisinin yeni dönemi başlamış oldu. Sovyet lider, ilk olarak Çin-Sovyet ilişkisini Stalin etkisinden çıkarmak için Sovyetler Birliği'nin Çin'deki ayrıcalıklarından vazgeçti ve Sovyet kuvvetlerini Lüshun'dan çekti, Çin'deki anonim şirketlerdeki payını devretti ve Çin'e 520 milyon rublelik yeni bir kredi dahil olmak üzere ekonomik yardımda bulundu. Farklı alanlarda çalışma yapan Sovyet uzmanlarını Çin'e gönderdi. Çin'e prototip bir nükleer bomba vermek için gizli bir anlaşma yapmayı kabul etti (Radchenko, 2017, s. 250). Ayrıca, önemli uluslararası meselelerde Çin ve Sovyetler Birliği, stratejilerini ve politikalarını koordine etmek için iş birliği yaptı. Örneğin, Kore Savaşı'nın nihai çözümü konusunda Çin, Sovyetler Birliği ile istişarelerde bulundu. 1954 yılındaki Cenevre Konferansı'nı birlikte yönettiler ve iki ülke Hindçin sorununu çözmek için Kore Savaşı'nda olduğu gibi yine iş birliği

yaptı. Ayrıca, uluslararası alanda Çin'in yer edinebilmesi için Sovyetler Birliği Çin'in Birleşmiş Milletler 'deki koltuğunu güçlü bir şekilde destekledi (Li, 2013, s. 23).

Sovyet ve Çin ilişkileri açısından 1956 yılına kadar her şey olabildiğince yolunda giderken, 1956 yılında Kruşçev 'in Komünist Parti'nin 20. Kongresinde yapmış olduğu konuşmayla birlikte ilişkilerinin seyri de yavaş yavaş değişmeye başladı. Kruşçev, kongredeki ÇKP delegasyonunun davet edilmediği gizli bir oturumda, Stalin'i ve kişilik kültürünü eleştiren uzun bir konuşma yaptı (Jian, 2001, s. 64). Mao için bu konuşmanın hem olumlu hem de olumsuz etkileri oldu. Mao, Kruşçev'in bu ani açıklamasının bir hata olduğunu düşündü, diğer taraftan Sovyet liderinin konuşmasını olumlu karşıladı çünkü yapılan bu açıklama ile birlikte Kruşçev her bir komünist partinin kendi ihtiyaçlarına ve koşullarına göre hareket etmesine izin vererek özgürleşmesini sağladı (Radchenko, 2019, s. 253). Burada Mao için ortaya çıkan olumsuz durum Mao'nun Stalin'in ayak izlerini takip ederek ülkede Stalin'in uyguladığı politikaların benzeri uygulamasından kaynaklanmaktaydı. Kruşçev 'in açıklamalarıyla birlikte Mao ülkesinde sorgulanmaya başladı. 1956 baharı ve yazı boyunca eleştiri alanını ve parti tartışmalarının kapsamını sınırlamaya çalışsa da bunları tamamen bastırmayı başaramadı (Lüthi, 2008, s. 46). 1956 yazı ile 1957'nin ilk ayları arasında vatandaşların ÇKP ile ilgili görüşlerini ve eleştirilerini paylaşabilmeleri için Yüz Çiçek Kampanyasını (Hundred Flowers Campaign) başlattı. Bunu yapmasındaki amacı parti hükümetinin çalışma tarzını düzeltmek ve Doğu Avrupa'da yaşanan siyasi istikrarsızlığın Çin'de meydana gelmesini engellemektir. Mao bu kampanya ile ÇKP'ye yönelik muhalefetin düşündüğünden çok daha büyük olduğunu fark etti ve geniş çaplı sağcı karşıtı bir kampanya başlattı. Binlerce entelektüel, partisiz siyasi şahsiyet ve sosyal aktivist "sağcı" olarak etiketlendi ve tasfiye edildi (Li, 2013, s. 30).

1958 ve 1959 yılları Çin ve Sovyetler Birliği için oldukça hareketliydi. Çin'in hayata geçirdiği Büyük İleri Atılım Programı (Great Leap Forward), uzun dalga radyo istasyonu sorunu, Çin'in Tayvan adalarını bombalaması, Çin-Hindistan sınır anlaşmazlığı, Çin-Sovyetler Birliği ilişkilerini test eden ve gerginliğe yol açan diğer önemli olaylardı. 1958 yılı için ilk kriz Mao'nun Büyük İleri Atılım olarak adlandırdığı bir programı uygulamaya koymasıyla yaşandı. Ekonomik alanda ABD'nin ve komünist blokta ise Sovyetler Birliği'nin önüne geçmek için Çin'in sanayi, tarım ve ekonomik

değişimini içeren ve büyük umutlarla uygulanmaya başlanan programın sonuçları felaket oldu ve program kapsamında merdiven altında üretilen çeliklerin bir işe yaramadığı ortaya çıktı. Programın önemli ayağını oluşturan bütün projeler terk edilmek zorunda kalındı, kırsal kesimdeki radikal deneyler kısıtlıya neden oldu ve 35-40 milyon arasında insanın ölümüyle sonuçlandı. Programın başarısızlığı Çin'in hem uluslararası hem de komünist blokta prestijine çok büyük zarar verdi. Bu yüzden Sovyetler Birliği'nin yüksek sesli eleştirilerine maruz kaldı (Radchenko, 2017, s. 255). Aynı yıl uzun radyo dalgası istasyonu ve ortak bir nükleer denizaltı kurulmasına yönelik Sovyetler Birliği tarafından başlatılan girişimler ikinci bir krizle sonuçlandı. Çin'in, Sovyetler Birliği'ne aşırı bağımlılık ve egemenliğini kaybetme konusundaki korkuları nedeniyle, Sovyetler Birliği'nin Çin'de uzun dalga radyo istasyonu ve Çin ile birlikte ortak bir nükleer denizaltı filosu kurma tekliflerini reddettiler. Radyo istasyonu, Sovyetler Birliği'nin Batı Pasifik'teki nükleer denizaltı filosuyla iletişim kurması için oldukça önemliydi. Ortak nükleer denizaltı filosu kurma ise hem Sovyetler Birliği'nin Doğu Asya'daki ABD donanması varlığına karşı koruma sağlaması için hem de Çin'in uzun kıyı şeridini savunma yeteneği kazanarak ABD baskılarına karşı iletilmiş bir teklifti. Ancak, Mao ilk teklifi kurulacak olan radyo istasyonunun mülkiyeti ile ilgili egemenlik sorunu olduğunu belirterek kabul etmedi. Çünkü, radyo istasyonunun tamamen kendi kontrolü altında olmasını istiyordu. İkinci teklifi de Mao Kruşçev'in Çin ordusunu kontrol etme niyetinde olduğundan şüphelenerek şiddetle red etti (Ji, 2010, s. 143-144).

1958 yılında Çin'in Tayvan adalarını bombalaması ve bunu önceden Kruşçev'e haber vermemesi ise üçüncü bir kriz yarattı. Bu durum Sovyetler Birliği'nin hoşuna gitmese de aralarındaki müttefiklik ilişkisinden dolayı Çin'i desteklediğini belirtilen bir bildiri yayınlandı (Lüthi, 2008, s. 101; Radchenko, 2019, s. 274). Bununla birlikte, Tayvan harekâtı Kruşçev için Mao'nun öngörülemez ve gerçekte neyi amaçladığını anlamının oldukça zor olduğunu ortaya çıkardı. Bu belirsizlik nedeniyle 1959 yılında, Çin'e prototip nükleer cihaz sağlama anlaşmasını feshetti (Radchenko, 2017, s. 259).

Dördüncü kriz ise, 1959 sonbaharında Çin'de bir araya gelen Çin ve Sovyet liderler arasında Çin-Hindistan sınır anlaşmazlığı konusunda ortaya çıktı. 1959 yazında Çin-Hindistan arasında yaşanan sınır çatışmaları sırasında Sovyetler Birliği'nin tarafsız

olduğunu belirtmesi ve bu sırada Kruşçev'in ABD'ye gitmesi ve ABD ile yakın temas kurması Çin'i oldukça rahatsız etti (Friedman, 2015, s. 42-43). Kruşçev ABD ziyaretinden sonra, Çin Halk Cumhuriyeti'nin onuncu kuruluş yıl dönümü için Çin'e ziyaret gerçekleştirdi. Ziyaret sırasında gündeme gelen Hindistan-Çin sınır anlaşmazlığı konusu taraflar arasında büyük tartışmalara neden oldu. Kruşçev savaşın Mao'nun suçu olduğunu, askeri çatışma yerine öncelikle soruna barışçıl bir çözüm bulmanın daha doğru olduğunu savundu. Kruşçev'e göre askeri çatışma ABD'nin Hindistan'a yaklaşmasına neden oldu. Ayrıca, Kruşçev Çin'in bu davranışının Sovyetler Birliği'nin bir arada yaşama ve yumuşama politikasını sabote ettiğini düşünüyordu (Li, 2013, s. 68). 1950'lerin sonuna gelindiğinde Çin ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkide artık derin bir uçurum vardı. 1950'lerin başında özellikle Çin için büyük beklentilerle başlayan müttefiklik yerini tartışmalara ve düşmanlıklara bırakmaya başladı.

1960'lı yılların başında aralarındaki ilişki kısmen durulmuş gibi gözükse de 1962 yılında yaşanan Küba Füze Krizi ve ikinci Çin-Hindistan sınır çatışması, Çin ve Sovyet ilişkilerinin boyutunun kötüleştiğini açıkça göstermeye başlamıştı. ABD ile yaşadığı kriz sonrasında Küba'ya yerleştirdiği balistik füzeleri geri çekmesinden sonra Sovyetler Birliği, Çin'in ağır eleştirilerine maruz kaldı ve Çin bu durumu bir propaganda aracına dönüştürdü. Oysa Sovyetler Birliği aynı dönemde yaşanan ikinci Çin-Hindistan sınır çatışması sırasında açıkça Çin'i desteklemişti (Friedman, 2015, s. 95-96). Yaşanan her iki olaydan sonra birbirilerine olan eleştirileri giderek artmaya ve daha fazla görünür olmaya başladı. Bununla birlikte, Küba Krizi ve Çin-Hindistan sınır anlaşmazlığı sonrasında, Çin ve Sovyetler Birliği hem sosyalist blokta hem de Üçüncü Dünya'da etki alanlarını artırmak için rekabet etmeye başladılar. Aslında Çin ve Sovyetler Birliği 1950'li yıllardan itibaren nüfuz alanlarını genişletmek için sürekli bir rekabet halindeydiler. Belirtilen yıllarda bu rekabet hali çok ortaya çıkmasa da ilişkilerde yaşanan anlaşmazlıklardan dolayı 1960'lı yıllarda bu durum görünür olmaya başladı. Doğu Avrupa'da Sovyetler Birliği baskınken, Afrika, Latin Amerika ve Asya'da başlangıçta Çin daha etkiliydi. Afrika, Latin Amerika ve Asya'da yer alan ülkelerin çoğunun hala savaş ve devrimlerle iç içe olmalarından dolayı ülkelerin siyasi inşası ve çalkantılı süreçleri devam etmekteydi. Bu nedenle belirtilen koşullar içerisinde olan ülkeler için Çin'in liderliği daha çekiciydi. Hatta, bu nedenle Kruşçev'in "Barış İçinde

Bir Arada Yaşama” savını da kabul etmediler. Ancak, Çin destekli devrimlerin başarılı olmaması ve Sovyetler Birliği’nin sağladığı ekonomik yardımı Çin’in gerçekleştirememesinden dolayı ibre Sovyetler Birliğinin lehine döndü (Radchenko, 2017, s. 261-262).

Mao 1966 yılında, dış politikada Sovyetler Birliği ile çalkantılı bir dönemden geçerken, iç politikada Büyük İleri Atılım nedeniyle zayıflamış otoritesini ve itibarını güçlendirmek amacıyla partinin, devletin ve toplumun kendi idealleri doğrultusunda dönüşümünü sağlayacağına inandığı Kültür Devrimi’ni (Cultural Revolution) başlattı (Jian, 2001, s. 243-244). Kültür Devrimiyle birlikte Mao otoritesini yeniden güçlendirdi. Muhafız olan herkes revizyonist olmakla suçlandı ve parti tasfiyeleri yapıldı. Çin’in iç siyasetinde yaşanan bu gelişmeler dış politikayı da etkiledi. Kültür Devrimi’nin ilk yıllarında Çin kendisini uluslararası alandan tecrit etti. Bu durum Çin-Sovyet ilişkilerine de etki etti. Bir zamanlar çok yönlü bir ittifaktan geriye yalnızca düşük düzeyli hükümet ilişkileri kaldı. Kültür Devrimi sırasında, Mao’nun yaratmış olduğu siyasi ortam nedeniyle yalnızca Pekin’deki Batı diplomatik temsilcilikleri değil, aynı zamanda Sovyet büyükelçilikleri de saldırılara uğradı (Lüthi, 2010, s. 30-31).

1960’ların sonuna gelindiğinde, Kültür Devriminin etkisiyle birlikte Çin-Sovyet ilişkisi tamamen düşmanlığa dönüşmüş ve iki ülke arasındaki ilişki klasik bir güvenlik ikilemi üzerine inşaa edilmişti. 1969 yılında Sovyetler Birliği ve Çin arasında çıkan sınır çatışması ile işler daha da kötüleşmiş, hatta Sovyetler Birliği Çin’e karşı nükleer savaş imasında bile bulunmuştu. Savaşın eşiğinden dönen devletler, 1970’ler boyunca düşmanlıklarını sürdürmeye devam ettiler (Radchenko, 2017, s. 264-265). Diğer taraftan, 1980’lere gelindiğinde ise Sovyetler Birliği 70’ler boyunca ABD ile yaşadığı gerilimler ve kendi iç politikasındaki sorunlar nedeniyle iyice yıpranmıştı. 1980’ler itibarıyla Sovyetler Birliği, Çin ile tekrar görüşmelere başlamak için adım atmaya karar verdi. Gerçekleştirilen diplomatik hamleler sonucunda Gorbaçov’un 1989 yılında Pekin’i ziyaret etmesiyle ilişkilerinin yeni dönemi başlamış oldu.

1950 ve 1980’ler arasındaki bütün bu inişli çıkışlı ilişki Moğolistan’ın Çin ve Sovyetler Birliği ile olan ikili ilişkilerine nasıl yansdı? Bu kısımda bu sorunun cevabı anlatılmaya çalışılacaktır. Öncelikle, Moğolistan’ın bağımsızlığını kazanmasına yardım eden ve akabinde Moğolistan’ı siyasi ve ekonomik açıdan etkisi altına alan Sovyetler Birliği’nin Moğolistan ile ilişkileri oldukça iyi düzeydeydi. Diğer taraftan,

Moğolistan'ın Çin ile olan ilişkisi Moğolistan'ın Çin'den ayrılmaya çalışıp bağımsızlık mücadelesi verip ve bunu başarması sonucunda tamamen kesildi. Ancak, Çin Komünist Partisinin iç savaşı kazanmasıyla birlikte diplomatik ilişkileri 16 Ekim 1949 yılında tekrar başladı (Ministry of Foreign Affairs of Mongolia, 2023b).

1950'li yıllardan itibaren Sovyetler Birliği ve Çin arasındaki ilişkinin gelişmesine müteakiben Çin ve Moğolistan arasındaki ilişkiler de gelişmeye başladı. İlk olarak 1952 yılında Çoybalsan'ın ölümünün ardından devlet başkanı olan Tsedenbal Ekim ayında Çin'i ziyaret etti ve aynı yıl on yıllık bir Çin-Moğol Ekonomik ve Kültürel İş birliği Anlaşması imzalanarak iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için önemli bir adım atıldı. Bu anlaşmayla birlikte, Çin, Moğolistan'da demiryolu hatlarının oluşturulması ve inşaat projeleri için hem ruble yardımında bulundu hem de krediler verdi. 1950'lerin ortalarında demiryolu hatları ve inşaat projeleri için büyük işçi grubu gönderdi (Worden, 1991, s. 52). 1950'lerde ilişkileri hızlı bir iyileşme evresi gösteren Moğolistan ve Çin, Eylül 1956'da, Çin'de bir araya geldiler. Ziyaret sırasında Mao Moğolistan'a yardım etmenin Çin'in görevi olduğunu belirterek, Çin'in yardımlarının henüz çok yüksek düzeyde olmadığını ancak içinde buldukları ekonomik zorlukları aştıktan sonra daha fazlasını yapacaklarını vadetti (Radchenko, 2007, s. 342). Çin'in hem parasal yardımı hem de Moğol ticaretindeki payı Sovyetler Birliği'ninkinden daha azdı. Sovyet-Çin ilişkileri olumlu seyrederken kendini güvende hisseden Moğolistan'nın, savunma harcamaları 1950'lerin sonlarında yüzde 6'ya düşmüştü. (Atwood, 2004, s. 504). Bununla birlikte, İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya ve Çin tehdidi yüzünden Moğolistan'a konuşlandırılan Sovyet birlikleri 1956'da Moğolistan'dan geri çekildi. 1950'li yıllarda Çin ve Moğolistan açısından her şey yolundaydı ve bu durum 1960'ların başında da aynı şekilde devam etti. Moğolistan'ın Çin ile ilgili egemenlik korkuları olmasına rağmen 31 Mayıs 1960 yılında Çin ile Dostluk ve Karşılıklı Yardım Antlaşması'nı imzaladı. Ayrıca Aralık 1962'de Çin ile en önemli sorunlardan olan sınır anlaşmazlığı, imzalanan anlaşma ile çözülmüş oldu (Worden, 1991, s. 52).

1962 yılından sonra ise Moğolistan ve Çin arasındaki dostane ilişki, Çin ve Sovyetler arasındaki ilişkinin düşmanlığa evrilmeye başlamasıyla değişti. Böylece Moğolistan, Sovyet-Çin anlaşmazlığının ortasında kaldı. Moğolistan'ın başlangıçtaki ilk arzusu bu çatışmada tarafsız kalmaktı, ancak Moğolistan'ın hassas jeopolitik durumu,

uzun süre tarafsız kalmayı imkânsız hale getirdi. Çünkü, Moğolistan'ın sadece iki komşusu vardı bunlar da Sovyetler Birliği ve Çin'di, ayrıca sahip olduğu ekonomik, politik ve askeri şartlar onu taraf tutmaya zorunlu kılıyordu. Ayrıca Moğolistan'ın ekonomik ve askeri olarak başka ülkelerden gelecek olan desteğe ihtiyacı vardı. Ülke olarak içinde bulunduğu koşullardan dolayı kendi ekonomik ve askeri bağımsızlığını bir türlü oluşturamamıştı. Bu nedenle Moğolistan, tarafsız olabilecek bir konumda değildi ve geçmişten gelen kaygı ve korkularından dolayı da Sovyetler Birliğini seçti.

1962 yılından sonra, Çin ve Sovyet anlaşmazlığında Sovyetler Birliğinden yana taraf tutan Moğolistan'ın Çin ile olan ilişkileri, Çin ve Sovyet ilişkilerine benzer bir şekilde bozulmaya başladı. Haziran 1964'te Moğol liderliği Çin'in politikasına yönelik eleştirilerini kamuoyuna duyururken, sonraki ay Mao Zedong Japon gazetecilere Sovyetler Birliği'nin Moğolistan'daki hakimiyeti nedeniyle Moğolistan'ın Çin'den uzaklaştığı yönünde şikâyetini dile getirdi. Bunun üzerine, Moğol hükümeti, 1966'da Sovyetler Birliği ile süresi dolacak olan 1946 yılından imzalanan Dostluk Antlaşması'nı yeniledi ve bu anlaşmaya ek olarak Moğolistan'da Sovyet askeri üslerinin kurulmasına izin veren gizli bir savunma anlaşması imzalandı (Atwood, 2004, s. 505). Bununla birlikte, daha önce Moğolistan'ın Sovyetler Birliği ile olan yakınlaşmasından rahatsızlığını belirten Çin, Moğolistan'ı demiryolu ve diğer inşaat projelerinde çalışan Çinli işçileri ülkeden çekmekle tehdit etmişti. Moğolistan'ın bu konuda tutumunun değişmemesi sonucunda 1964'te Çinli işçiler Moğolistan'dan çekildi ve bir dizi önemli inşaat projesi böylelikle baltalanmış oldu. Ayrıca, Çin-Sovyet ticareti durma noktasına geldiği için Moğol demiryolu çekiciliğini tamamen kaybetti. Moğolistan'ın demiryolundan elde ettiği gelirlerin 1960'dan 1963'e kadar yüzde 75 oranında küçülmesi, Moğolistan açısından ekonomik sıkıntılara neden oldu (Radchenko, 2006, s. 99). Diğer taraftan Moğolistan her ne kadar başlangıçta ekonomik sıkıntılar yaşasa da ekonomik olarak Çin ve Sovyet ayrılığından faydalandı. Moğolistan o dönemde Sovyetler Birliği'nden kredi, eğitim ve ticaret açığının giderilmesine yönelik destek aldı (Atwood, 2004, s. 505).

Çin-Sovyet geriliminden dolayı, Aralık 1965'te Moğolistan hükümeti gizlice Moskova'dan Çin'in olası ani saldırılarına karşı kendini korumak için Moğolistan'a birlik konuşlandırmasını istedi. Böylelikle, Sovyetler Birliği Moğolistan'ın güneyine birlik konuşlandırma fırsatı elde etti. Böylelikle, Sovyetler Birliği Moğolistan'da konuşlanacak kuvvetler sayesinde, Çin ile bir savaş durumunda stratejik bir avantaja

sahip olacaktı. Asker gönderme kararı Politbüro tarafından 4 Şubat 1967'de alındı (Radchenko, 2012, s. 186). Akabinde Sovyetler Birliği Çin sınırına birlikler, ağır silahlar ve hatta füzeler yerleştirdi. 1968'de, Moğolistan'da altı tümen ve Çin-Sovyet sınırında on altı tümen konuşlandırıldı (Lüthi, 2008, s. 340). Böylelikle Moğolistan, Çin-Sovyetler Birliği ayrılığında bir cephe haline dönüştürülmüş oldu. Moğolistan bu durumu kendi lehine çevirerek, Sovyetler Birliği'nden daha fazla ekonomik yardım sağlamasını istemek için mükemmel bir fırsat olarak kullandı. Moğolistan'ın jeopolitik önemi nedeniyle Moskova, Moğolistan'ın 1971-1975 ve 1976-1980 yılları için iki beş yıllık planını kayıtsız şartsız desteklemeyi kabul etti (Batbayar, 1998, s. 39).

Çin'in hem Sovyetler Birliği hem de Moğolistan ile sınır olayları, 1969'da silahlı Çin-Sovyet çatışmalarıyla sonuçlandı. Bununla birlikte, Çin Kültür Devrimi'nin (1966-76) ilk iki yılında, Moğolistan'da yaşayan Çinli Kızıl Muhafızlar Ulan Batur'da gösteriler düzenlediler, ayrıca birkaç kez Pekin'deki Moğol büyükelçiliğine ve diplomatlara saldırdılar. Bunların dışında, 1970'lerin sonuna gelindiğinde, Sovyetler Birliği, o sırada Vietnam'a saldıran Çin'e baskı yapması için Moğolistan'ı daha fazla Sovyet askerini kabul etmeye zorladı. 1980'de Moğolistan'daki Sovyet birliklerinin sayısı 65.000'e ulaştı ve Moğol ordusunun asker gücü, iyi donanımlı bir hava kuvvetleriyle birlikte 36.500'e ulaştı (Atwood, 2004, s. 504).

1980'li yıllardan itibaren, Sovyetler Birliği ve Çin ilişkilerini düzeltme yolunda adımlar atmaya başladılar. Burada Sovyetler Birliği'nin 1970'ler boyunca dış politikada yaşadığı sorunların ve iyice yalnızlaşmasının da etkisi yadsınamazdı. 1982 yılında Leonid Brejnev, Taşkent'te yaptığı konuşmada Çin ile aralarındaki ilişkiyi düzeltme yolunda ilk adımı attı. Akabinde, Çin'in bu duruma biraz daha temkinli yaklaşımına rağmen görüşmelere başladılar. 1982 sonbaharında Pekin ve Moskova, Aralık 1979'da Sovyetlerin Afganistan'ı işgalinden bu yana ilk kez sade bir diyaloga girdiler. Çin, Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinin normalleşmesi için bazı şartlar sundu. Bu şartlardan biri 1960'lardan beri Çin-Sovyet sınırında ve Moğolistan'da yer alan askeri birliklerin tamamen çekilmesiydi. Ancak, Sovyetler Birliği bu talebe karşı çıktı. Her ne kadar Sovyetler Birliği Çin ile olan ilişkilerini düzeltmek için bazı tavizler vermeye hazır olsa bile bu onlardan biri değildi. 1980'ler Sovyet-ABD ilişkileri açısından oldukça gergin bir dönemdi. Böyle bir atmosferde Sovyet kuvvetlerinin komşu bir ülkeden

çekilmesi gibi jeo-stratejik nitelikte tavizler vermek için iklim henüz olgunlaşmamıştı (Radchenko, 2012, s. 188).

Gorbaçov'un 1985 yılında Genel Sekreter seçilmesinden sonra yavaş yavaş değişmeye başlayan Sovyet politikalarıyla birlikte, Sovyet askeri birliklerinin Moğolistan'dan çıkarılması tekrar gündeme geldi. 1987'de Sovyet birliklerinin kısmen geri çekilmesi, 1989'da Çin, Moğolistan ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin normalleşmesini sağladı. En nihayetinde 1991'de tüm birliklerin geri çekilmesine yol açtı (Atwood, 2004, s. 505). 1980'lerin sonu itibariyle Çin, Moğolistan ve Sovyetler Birliği arasında ilişkilerin yönü bir kez daha değişmiş oldu.

2. HEDGING (RİSKTEN KORUNMA) KAVRAMI

Finans alanında kullanılan hedging (riskten korunma) kavramı, kişinin bir yatırımdaki olası bir kaybını telafi etmek için kullandığı bir stratejidir (Smith & Stulz, 1985, s. 391). Buna ek olarak, finansal riskten korunma, diğer varlıkların fiyatındaki potansiyel olumsuz hareketleri dengelemek için bir yatırım pozisyonu almak anlamına gelir. Kapsamlı bir şekilde küresel piyasalarla uğraşan herhangi bir devlet, olumsuz şokların mali krize yol açması tehlikesi de dahil olmak üzere birçok riskle karşı karşıya kalmaktadır. Devletler döviz rezervleri gibi varlıkları elinde tutmaya, takas anlaşmaları ve diğer opsiyon sözleşmelerine girerek ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ve diğer çok taraflı kuruluşlardan acil durum kredi hatlarına erişim ayarlayarak riskten korunmaya çalışmaktadırlar (Ciorciari, 2019, s. 2).

Ağırlıklı olarak, finans alanında kullanılan hedging kavramı, 21. yüzyılın uluslararası ilişkiler literatürüne Doğu Asya'da yer alan devletlerin Çin'in yükselişi konusunda stratejilerini açıklamak için kazandırılmıştır. Bu noktada hedging kavramı ana akım uluslararası güvenlik teorilerinin, bu bölümde detaylı bir biçimde ele alınacak olan güç dengesi (balance of power) ya da peşine takılma (bandwagoning) ikileminin ötesinde, devletlerin yükselen bir güce nasıl tepki vermesi gerektiğine dair bir açıklama getiremediği için bu boşluğu doldurmak için uluslararası ilişkiler literatürüne girmiş bir kavramdır (Lim & Cooper, 2015, s. 70).

Yukarda yapılan tanımlama doğrultusunda hedging kavramını daha iyi açıklamak ve kavramın çıkış noktasını anlamak için öncelikle güç dengesi ve peşine takılma kavramı incelenecektir. Uluslararası ilişkiler literatüründe akademisyenler tarafından devletlerin davranışlarını açıklamak için güç dengesi ve peşine takılma kavramı ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Güç dengesi, uluslararası sistemdeki farklı devletler veya aktörler arasında güç dağılımını ifade eden bir teoridir. Güç dengesi kavramındaki ana fikir, eğer bir devlet veya aktör çok güçlü hale gelirse, diğer devletlerin veya aktörlerin güvenliğini ve çıkarlarını tehdit ederek istikrarsızlığa ve çatışmaya yol açabileceğidir. Bu nedenle, güç dengesinin amacı, ittifaklar, koalisyonlar ve diğer iş birliği biçimleri aracılığıyla bir güç dengesi yaratarak herhangi bir devletin veya aktörün baskın hale gelmesini engellemektir. Güç dengesi kavramı ile ilgili olarak, uluslararası ilişkilerde en etkili neo-realist teorisyenlerden biri olan Kenneth Waltz uluslararası sistemin doğasının anarşik olduğunu ve devletlerin doğa durumunda savaş halinde olduğunu belirtmiştir. Waltz'a göre bu durum yani anarşik bir ortam olması ve

devletlerin ya da diğer aktörlerin bu sistem içerisinde hayatta kalmaya çalışması güç dengesini oluşturan iki önemli etmendir. Devletler ya da devletler adına hareket eden aktörler belirtilen sistem içerisinde kendi varlıklarını korumak için ellerindeki mevcut araçları kullanmaktadırlar. Waltz'a göre devletlerin elinde iç ve dış olmak üzere iki tür araç bulunmaktadır. Devletlerin ya da devlet dışı uluslararası aktörlerin gerek ekonomik gerekse de askeri kapasitelerini artırmaya ve akıllı stratejiler geliştirmeye çalışmaları iç araçları oluşturur. Dış araçlarsa söz konusu aktörlerin kendi ittifaklarını güçlendirmeye, genişletmeye ya da rakibini zayıflatmaya veya küçültmeye yönelik hamlelerinden oluşmaktadır. Böylelikle aktörler sistem içerisinde kendilerinin lehine bir güç dengesi yaratmaya çalışmaktadırlar (Waltz, 1979, s. 102-118).

Uluslararası ilişkiler alanının önde gelen akademisyenlerinden biri olan Hans Morgenthau, güç dengesi kavramının geliştirilmesine önemli katkılar yapmıştır. Morgenthau, devletlerin anarşik bir uluslararası sistemde güçlerini ve güvenliklerini en üst düzeye çıkarmaya çalışan rasyonel aktörler olduklarını ve kuralları uygulayacak küresel bir otorite olmadığından, devletlerin güvenliklerini sağlamak için kendi güçlerine ve ittifaklarının gücüne güvenmek zorunda olduklarını belirtmiştir. Buradan yola çıkarak Morgenthau güç dengesini, diğer ulusların gücünün orantısız bir şekilde artmasıyla bağımsızlıkları ve varlıkları tehdit altında olan ulusların kendini savunması için bir araç olarak tanımlamıştır (Morgenthau & Thompson, 1985, s. 231). Bu noktada, her biri statükoyu korumaya ya da devirmeye çalışan birçok ulusun güç arzusunun, zorunlu olarak güç dengesi adı verilen bir yapılanmaya ve onu korumayı amaçlayan politikalara neden olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, Morgenthau ve Thompson, (1985:187), güç dengesi kavramını 1) belirli bir durumu hedefleyen bir politika, (2) fiili bir durum, (3) yaklaşık bir güç dağılımı ve (4) herhangi bir güç dağılımı olmak üzere dört anlamda kullanılmışlardır.

Güç dengesi kavramı üzerine kapsamlı yazılar yazan ve bu alanda önde gelen akademisyenlerden olan John Mearsheimer güç dengesinin, diğer devletlerin güvenliğini tehdit edebilecek hegemonik bir gücün veya baskın bir devletin ortaya çıkmasını önlemek için kilit bir mekanizma olduğunu savunmaktadır. Mearshimer'a göre, uluslararası sistemin beş özelliği bulunmaktadır. İlki, uluslararası sistemin yapısı anarşiktir ve sistem içerisinde devletlerin üzerinde merkezi bir otorite bulunmamaktadır. İkinci özelliği, tüm büyük güçlerin diğer devletlere karşı kullanabilecekleri askeri yeteneklere sahip olmalarıdır. Üçüncü özelliği, devletlerin, diğer devletlerin

niyetlerinden asla emin olamayacak olmalarıdır. Dördüncüsü, hayatta kalmanın büyük güçlerin birincil amacı olmasıdır. Beşinci ve son özelliği ise, büyük güçlerin rasyonel aktörler olmalarıdır. Devletler dış çevrelerinin farkındadırlar ve bu dış çevrede nasıl hayatta kalacakları konusunda stratejik düşünürler (Mearsheimer, 2001, s. 29-32). Buradan yola çıkılarak denilebilir ki, Mearsheimer'ın argümanı, devletlerin anarşik bir uluslararası sistemde güvenliklerini maksimize etmeye çalışan rasyonel aktörler oldukları varsayımına dayanmaktadır. Kuralları uygulayacak küresel bir otorite olmadığından, devletler güvenliklerini sağlamak için kendi güçlerine ve ittifaklarının gücüne güvenmek zorundadır. Burada güç dengesi, diğer devletleri ona karşı denge kurmaya ve kabaca eşit bir güç dağılımı sağlamaya teşvik ederek, herhangi bir devletin veya devletler koalisyonunun çok güçlü olmasını önlemeye yardımcı olan bir mekanizmadır. Bununla birlikte, Mearsheimer, güç dengesi kavramını askeri varlıkların sisteme dahil olan büyük güçler arasındaki gerçek dağılımını açıklamak için kullanmaktadır (Mearsheimer, 2001, s. 403). Kısaca, güç dengesi, diğer devletleri ona karşı denge kurmaya ve kabaca eşit bir güç dağılımı sağlamaya teşvik ederek herhangi bir devletin aşırı baskın olmasını önlemeye yardımcı olan bir mekanizmadır.

Peşine takılma kavramı, güç dengesi kavramı gibi bir dış politika stratejisidir. Peşine takılma bir devletin kendi güvenliğini ve hayatta kalmasını artırmak için kendisini daha güçlü veya baskın bir güçle hizaladığı bir dış politika stratejisidir. Başka bir deyişle, daha zayıf bir devlet, koruma elde etmek ve muhtemelen zaferin ganimetlerini paylaşmak için daha güçlü bir devlete meydan okumak veya ona karşı çıkmak yerine onunla gücünü birleştirmeye çalışacaktır. Waltz'a göre, devletler iki nedenden dolayı daha güçlü bir devletle çoğunluğa katılmayı seçebilirler: birincisi, hâkim devletin uluslararası sistemde güvenlik ve istikrarı sağlayabileceğine inanmaları ve ikincisi, çoğunluğa katılmazlarsa, egemen devletin saldırganlığının hedefi haline gelebileceklerinden korkmalarıdır. Waltz, peşine takılmanın uluslararası sistemde hayatta kalmalarını sağlamaya çalışan devletler için rasyonel bir strateji olduğunu ve devletler arasındaki çatışmaları önlemeye yardımcı olabileceğini belirtmektedir (Waltz, 1979, s. 126). Mearsheimer'a göre, peşine takılma, daha çok, güç olarak daha zayıf olan devletler tarafından gerçekleştirilen bir stratejidir. Peşine takılma, bir devletin daha güçlü bir rakip devletle güçlerini birleştirdiğinde, büyük ortakla birlikte ele geçirdikleri ganimetlerden orantısız bir pay almayı kabul ettiğinde gerçekleşmektedir. Ancak burada, açıktır ki güç dengesi, peşine takılma yapan devletin aleyhine ve daha güçlü olan devletin lehine değişecektir. Bu güç dengesizliğinin bir sonucu olarak ittifak

başarısız olduğu takdirde, ittifak karşısında zafer elde eden devlet tarafından cezalandırılmayı da göze alması gerekecektir (Mearsheimer, 2001, s. 162-163).

Güç dengesi ve peşine takılma kavramlarını özetleyecek olursak her ikisi de daha önce söylendiği gibi devletlerin davranışlarını açıklamak için kullanılan dış politika stratejisidir. Güç dengesi, devletlerin uluslararası sistemde herhangi bir devletin baskın olmasını önleyen bir güç dağılımını sürdürmeye çalıştıkları bir durumu ifade eder. Bu, ittifaklar kurmak, silahlanma yarışlarına girmek veya potansiyel rakiplere karşı çevreleme politikaları izlemek gibi çeşitli stratejileri içerebilir. Amaç, herhangi bir devletin, diğer devletlerin güvenlik ve çıkarlarına tehdit olarak görülen hegemonyasını kurmasını engellemektir. Diğer taraftan peşine takılma, devletlerin güç ve güvenlik garantilerinden yararlanmak için kendilerini yükselen bir güç veya baskın bir devletle hizaladıkları bir stratejiyi ifade eder. Bu, ittifaklar kurmayı, diplomatik destek sunmayı veya egemen devlet olarak benzer politikalar benimsemeyi içerebilir. Amaç, ona karşı denge kurmak yerine güvenlik ve etki kazanmak için en güçlü aktörle aynı hizaya gelmektir.

2.1 Uluslararası İlişkiler Kavramı Olarak Hedging

Son zamanlarda devletlerin davranışları üzerine yapılan akademik çalışmalar güç dengesi ve peşine takılma kavramlarının yetersiz kaldığını belirterek finans alanında kullanılan hedging kavramını dış politika stratejisi olarak kullanmaya ve devletlerin davranışlarını bu kavram ile açıklamaya çalışmışlardır. Bu alanda terimi ilk kez kullanan ve bu alana uyarlayan Evelyn Goh (2005, s. viii), hedging kavramını, devletlerin dengeleme (balancing), peşine takılma veya tarafsızlık (neutrality) gibi daha basit alternatiflere karar veremedikleri bir durumdan kaçınmayı ya da karşılaşma olasılıklarının yüksek olduğu riskli durumlarla ilgili önlem almayı amaçlayan bir dizi strateji olarak tanımlanmaktadır. Goh, (2005) kavramı Güneydoğu Asya devletlerinin Çin ve ABD karşısında uyguladıkları davranışları analiz ederken kullanmıştır. Söz konusu araştırmacı vaka analizi yapmak için Tayland, Singapur ve Vietnam'ı seçmiştir⁸. Goh belirtilen devletler üzerinden gerçekleştirdiği inceleme sonucunda Güneydoğu Asya'da Tayland, Singapur ve Vietnam tarafından uygulanan hedging davranışının üç unsurdan oluştuğunu belirtmiştir. İlk unsur, dolaylı ya da yumuşak dengelemeyi

⁸ Tayland ve Vietnam Çin ile yaşadıkları zorluklar nedeniyle, Singapur ise Çin ile tutarlı bir ilişkisi olduğu için, diğer taraftan, Tayland ABD'nin Bölge'de NATO dışı önemli bir müttefiki olduğu için, Singapur benzer şekilde Bölge'den ABD'nin çok yakın bir dostu olduğu için ve Vietnam, Washington'un giderek daha yakın stratejik ilişkiler kurmakla ilgilendiği bir devlet olduğu için bu devletler vaka analizi olarak seçilmiştir.

içermektedir. Burada, bahsi geçen devletler Çin'in Güneydoğu Asya'daki etkisini dengelemek için ABD gibi büyük bir gücü Çin'in gücünü dengelemek için ikna etmeye çalışmaktadırlar. İkinci unsurda, bu devletler, Çinli liderleri uluslararası kural ve normlara uyan davranışlara ikna edebilmek ya da müzakereye dahil edebilme beklentisiyle Çin'in Güneydoğu Asya'da siyasi, ekonomik ve stratejik düzeylerde bütüncül katılımını sağlamaya çalışmaktadırlar. Böylelikle Çin'in uluslararası normlara göre hareket etmesini sağlayarak, uluslararası normlardan gelen angajman kuralları çerçevesinde Çin hakimiyetini önlemeye çalışmaktadırlar. Üçüncü unsur ise bölgesel istikrar ve güvenliğin sağlanması için bölgedeki güçlü aktörlerin bölgesel düzene entegre edilerek ve böylece bu düzenden istifade etmeleri sağlanarak bölgesel istikrar ve güvenliğin inşa edilebileceği fikrine dayanmaktadır. Güneydoğu Asya devletleri bu davranışlarla, Çin hegemonyasının inşa edilmesine, ABD'nin bölgeden çekilmesine ve istikrarsız bir bölgesel düzene karşı önlem almaya çalışmaktadırlar (Goh, 2005, s. 4).

Bu alanda çalışma yapan bir diğer akademisyen Evan S. Medeiros'tur. Medeiros (2005), Çin ve ABD'nin birbirlerine karşı hedging stratejisini nasıl kullandıklarını açıklamaya çalışmıştır. Bu çalışmasında Medeiros ilk olarak ABD ve Çin'in birbirlerine karşı neden ve nasıl hedging stratejisini uyguladıklarını anlatmıştır. Medeiros'a göre, ABD'nin hedging stratejisini uygulamasının arkasında Çin'in küresel düzene meydan okuyan ve revizyonist hedefleri olan bir ülke mi? sorusu yer almaktadır. ABD bu soruya net bir cevap bulamadığından ve uzun vadede Çin'in davranışlarını kestiremediğinden hedging stratejisini uygulamaktadır. Hedging stratejisi olarak ABD, Çin'in Asya'daki yükselişine yönelik hem işbirlikçi hem de rekabetçi politikalar benimsemekte ve Asya'da yer alan ülkelerle yakın ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. ABD'nin yaklaşımı, angajman, bağlama (binding) ve dengeleme mekanizmalarını içermektedir. Bununla birlikte, ABD'nin uyguladığı politikalar, Çin'i mevcut uluslararası normlar, kurallar ve kurumlar sistemine daha fazla bağlamayı ve gelişen çıkarlarını ve değerlerini ikili ve çok taraflı angajman yoluyla şekillendirmeyi amaçlamaktadır (Medeiros, 2005, s. 147).

Madalyonun diğer yüzü olarak Çin'in hedging stratejisinin birbirleriyle bağlantılı iki alanı bulunmaktadır. Bir taraftan ekonomik kalkınmayı sürdürmek diğer taraftan da gücünü ve hareket özgürlüğünü maksimize ederek etki alanını genişleteceği dış politika

hedeflerinden oluşmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda Çin, ABD'nin bölgede etkisini azaltmak için ikili diplomatik ve güvenlik ortaklıkları geliştirmiştir. Ayrıca bu stratejiyi kolaylaştıran normlar ve yapılar oluşturmak için çok taraflı kuruluşlara katılmıştır. Bunun yanı sıra, Çin, kendi ekonomik büyümesinin bölge için de uzun vadeli ekonomik fırsatlar sunduğunu ifade ederek ve kimsenin güvenlik çıkarlarını tehdit etmediği konusunda uluslara güvence vererek Güneydoğu Asya'da ekonomik ve güvenlik ortaklıkları geliştirmeye çalıştı (Medeiros, 2005, s. 153-155).

Bu alanda çalışma yapan diğer bir akademisyen Cheng-Chwee Kuik'tir. 2008 yılında yayınlanan makalesinde Kuik, Malezya ve Singapur'un Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle 1990-2005 arasında Çin'in yükselişi karşısındaki davranışlarını hedging kavramı üzerinden incelemiştir. Kuik'e göre hedging kavramı bir devletin, yüksek belirsizlikler ve yüksek riskler karşısında, karşılıklı olarak dengeleyici etkiler üretmeyi amaçlayan çoklu politika seçeneklerini takip ederek riskleri dengelemeye çalıştığı bir davranış olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, hedging davranışının, yalnızca üç koşul altında gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Bu koşullar: (1) acil bir tehdidin; (2) herhangi bir ideolojik fay hattının ve (3) topyekun bir büyük güç rekabetinin olmamasıdır (Kuik, 2008, s. 165). Kuik Güneydoğu Asya-Çin ilişkileri bağlamında hedging davranışının beş bileşenden oluştuğunu belirtmiştir. Bu bileşenler: ekonomik-pragmatizm (economic pragmatizm), bağlayıcı-taahhüt (binding-engagement), sınırlı-peşine takılma, (limited bandwagoning), hakimiyet-inkâr (dominance-denial) ve dolaylı-dengeleme (indirect balancing). Ekonomik pragmatizm bir devletin, aralarında var olabilecek herhangi bir siyasi sorundan bağımsız olarak, bir büyük güç ile doğrudan ticaret ve yatırım bağlantılarından elde ettiği ekonomik kazançları en üst düzeye çıkarmaya çalıştığı bir politikayı ifade etmektedir. Burada Malezya ve Singapur ekonomik kazanç için Çin ile ekonomik bağları derinleştirmeye ve aynı zamanda Çin'e bağımlılıktan kaçınmak için diğer devletlerle ekonomik bağları çeşitlendirmeye çalışmaktadırlar. Bağlayıcı-taahhüt bileşeninde ise, bağlayıcı bileşeni ile bir devletin iletişim kanalları oluşturmak, söz hakkı elde etmek ve büyük bir gücün politika seçimlerini etkilemek amacıyla temas kurmaya ve sürdürmeye çalıştığı bir politikayı ifade etmektedir. Diğer taraftan taahhüt bileşeni bir devletin daha güçlü olan bir başka devleti düzenli diplomatik faaliyetler aracılığıyla onunla olan ilişkilerini kurumsallaştırmaya çalıştığı bir eylemi açıklamaktadır. Bağlayıcı ve taahhüt bileşenleri bir araya geldiğinde ise ikincil devletler büyük gücün davranışındaki revizyonist eğilimi

etkisiz hale getirmek amacıyla, büyük gücü toplumsallaştırmaya ve yerleşik düzene entegre etmeye çalışmaktadırlar. Bağlayıcı-taahhüt bileşeni doğrultusunda Malezya ve Singapur diyaloglar, iş birliği ve güven artırıcı önlemler gibi resmi ve gayri resmi mekanizmalar aracılığıyla Çin ile iş birliğine yönelik olarak ilişkilerini güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Sınırlı peşine takılma bileşeni ise belirli konularda yükselen güç ile politika koordinasyonunu içermektedir. Sınırlı peşine takılma bileşeni kapsamında Malezya ve Singapur, Çin ile bir yandan mesafeyi korumaya çalışmakta diğer yandan karşılıklı çıkar alanlarında iş birliği yapmaktadırlar. Hakimiyet-İnkâr bileşeninde amaç daha küçük devletler üzerinde haksız müdahalede bulunabilecek baskın bir gücün ortaya çıkmasını önlemek ve bu gücü reddetmeyi içermektedir. Burada daha küçük aktörler, bireysel veya toplu olarak, bu amaca ulaşmak için, diğer güçleri bölgesel meselelere dahil etmeye ya da kendi dayanıklılıklarını ve toplu diplomatik nüfuzlarını güçlendirmektedirler. Bu kapsamda Singapur ve Malezya, çok taraflılık, dengeleme ve bölgesel kurumların teşviki yoluyla Çin'in bölgesel hegemonya kurma çabalarına karşı koymaya çalışmaktadırlar. Dolaylı dengeleme ise bir devletin savunma iş birliğini güçlendirerek ve kendi ordusunu geliştirerek yaygın belirsizliklerle başa çıkmak için askeri çaba gösterdiği bir politikadır. Dolaylı dengeleme bileşeni kapsamında Malezya ve Singapur'un Çin'in yükselişine tepkisi bağlamında, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) gibi bölgesel kurumları güçlendirerek ve Japonya gibi diğer dış güçlerle ortaklıklar geliştirerek bölgede bir güç dengesini teşvik etmeyi içermektedir (Kuik, 2008, s. 167-178)

Hedging alanında çalışma yapan Tessman, Goh gibi araştırmacılar, dengeleme, peşine takılma ve sorunu başkasına havale etme (buck-passing) stratejilerinin Çin, Rusya, Brezilya ve Fransa gibi devletlerin davranışlarını açıklamada yetersiz kaldığını belirtmişlerdir (Tessman, 2012, s. 193). Tessman, hedging davranışının, ikincil devletlerin tek kutuplu dünya düzeni koşullarında karşılaşılabilecekleri tehditler ve kısıtlamalarla başa çıkmalarına yardımcı olacağını ve aynı zamanda hegemonik güç sahibi olan devlet düşüşe geçtikçe bu tür ülkeleri, ortaya çıkması muhtemel yeni tehditlere ve fırsatlara hazırlayacağını iddia etmektedir (Tessman, 2012, s. 213). Tessman bir devletin hedging davranışını uyguladığını gösteren üç özellik olduğunu belirtmektedir. Birinci özellikte, ikincil devletlerin bir gün sistem lideriyle askeri bir

yüzleşmeye (A Tipi korunma)⁹ girmesi durumunda, bu devletlerin askeri yeteneklerini gözlemlenebilir bir şekilde geliştirmiş olması beklenmektedir. Buna ek olarak, ikincil devletlerin, o sırada sistem lideri tarafından kendisine sağlanan destekler veya doğrudan sübvansiyonlar olmadan kendini idame etmesi gerekmektedir (B Tipi koruma)¹⁰. Yani ikincil devletlerin hem askeri yeteneklerini geliştirmeleri hem de sistem lideri tarafından onlara sağlanan yardımlar olmadan hayatta kalabilecekleri seviyeye gelmiş olmaları beklenmektedir. İkinci özellikte, ikincil devletlerin sistem lideri ile doğrudan bir askeri kontakten kaçınmasını içermektedir. Burada ikincil devletlerin sistem liderine karşı açık bir şekilde silahlanmaması oldukça önemlidir. Üçüncü özellikte ise, hedging stratejisinin ikincil devletlerin üst düzey hükümet yetkilileri tarafından açıkça ele alınmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte, strateji öncelikle merkezi hükümet tarafından finanse edilmeli ve denetlenmelidir (Tessman, 2012, s. 210-211).

Lim ve Cooper hedging kavramını bir çeşit ittifak stratejisi olarak ele alıp kavramı uyum ve özerklik arasında bir dengeyi içeren maliyetli bir güvenlik stratejisi olarak tanımlamaktadırlar. Devletlerin, büyük güçlerle ortak güvenlik çıkarlarının kapsamı konusunda belirsizlik yaratan sinyaller göndererek önlem aldıklarını iddia etmektedirler. Bununla birlikte, bu belirsizlik, büyük bir güç çatışması durumunda ikincil devletin hangi tarafı tutacağı konusunda belirsizlik yaratarak, devletin özerkliğini korumasına ve herhangi bir büyük güçle kesin bir ittifaktan kaçınmasına olanak tanıyacağını belirtmektedirler (Lim & Cooper, 2015, s. 709). Lim ve Cooper oluşturdukları hedging stratejisi modeline göre dört çeşit ittifak davranışı olduğunu belirtmektedirler. Bunlar; kuvvetli ittifak (resolute allies), gelişmekte olan ittifaklar (emerging partners), rezerv edilmiş ittifaklar ve hedging yapan devletler (hedging states). Kuvvetli ittifak davranışına göre devletler sistem lideriyle yakından ilişki kurmaktadır. Örnek olarak Japonya'nın ABD ile kurduğu ekonomik ve diplomatik ilişkiler verilmiştir. Gelişmekte olan ittifaklar ise sistem lideriyle kurulan ilişkilerin zayıf ama gelişime yönelik olarak güçlü sinyaller verildiği davranışlar olarak

⁹ A tipi riskten korunma ikincil devletlerin, potansiyel tehditlere karşı koymak için askeri kapasitelerini geliştirerek, ittifaklar kurarak ve diğer dengeleyici davranış biçimlerini devreye sokarak yapısal koruma sağlamaya çalıştığı bir stratejidir (Tessman, 2012, s. 204).

¹⁰ B tipi riskten korunma ikincil devletlerin uluslararası sistemin risklerini ve belirsizliklerini yönetmesine izin veren bir kurumsal düzenlemeler ve ilişkiler ağı oluşturmakla ilgilidir. Devletler, ittifaklar kurarak, ekonomik iş birliğine girerek ve diğer çok taraflı diplomasi biçimlerine katılarak kurumsal koruma sağlar. Kurumsal korunma, potansiyel tehditlere karşı dengeleme yapmaktan çok riskleri ve belirsizlikleri yönetmeye odaklanır (Tessman, 2012, s. 205).

tanımlanmış olup Avusturalya'nın ABD ile ilişkisi üzerinden anlatılmaktadır. Rezerv edilmiş ittifaklar ise ikincil devletlerin sistem lideriyle kurduğu ilişkide istikrarlı sinyaller veren davranış olarak açıklanmaktadır. Örnek olarak Vietnam'ın ABD ile kurduğu ilişkiler verilmiştir. Riskten kaçınan devlet stratejisi ise, belirsiz ittifak sinyallerine sahip devletler olarak tanımlanmaktadır. Burada ikincil devletler herhangi bir büyük güçle kesin bir ittifaktan kaçınarak özerkliklerini korumaktadırlar. Başka bir deyişle, kendilerini belirli bir büyük güçle saflaştırmak yerine, birden çok büyük güçle ilişki kurarak ilişkilerini dengelemektedirler. Bu strateji ile ilgili olarak Singapur örneği verilmiş ve Singapur'un belirsiz sinyaller vererek hem Çin ve ABD'de arasında seçim yapmaktan kaçındığı belirtilmektedir (Lim & Cooper, 2015, s. 711-721).

Korolev (2016: 3) ise hedging kavramına yeni bir açıklama getirerek kavramın farklı bir açıdan ele alınmasını sağlamıştır. Korolev hedging kavramını uluslararası ilişkiler teorisindeki analiz seviyeleri konusuyla ilişkilendirerek, büyük güç siyaseti bağlamında ele almıştır. Söz konusu araştırmacı çalışmasında, birçok akademisyenden farklı olarak hedgingi dengeleme ve peşine takılma stratejilerinin arasına yerleştirebilecek bir kavram olarak ya da bu stratejilerin içine kolayca dahil edilemeyecek daha karmaşık bir strateji olarak ele almaktadır. Ayrıca, hedging kavramının birincil olarak sistemik düzeydeki faktörler tarafından yönlendirilmek yerine, bölgesel veya birim düzeyindeki bağımsız değişkenlere yakından bağlı bir strateji olduğunu ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle, Korolev dengeleme ve peşine takılma stratejilerinin uluslararası sistemdeki güç dağılımıyla ilişkili olduğunu, hedging stratejisinin ise, devletler arasındaki bölgesel etkileşimler veya devletlerin iç politikalarıyla daha yakından ilgili olduğunu belirtmektedir. Korolev, hedging kavramının en iyi bölgesel veya birim düzeyindeki bağımsız değişkenlere yakından bağlı bir strateji olarak anlaşıldığı iddiasını göstermek ve doğrulamak için Çin-Rusya stratejik ortaklığı örneğini kullanmakta ve Çin-Rusya ilişkileri bağlamında bölgesel analiz düzeyini tartışmaktadır. Çin ile Rusya arasında küresel düzeyde stratejik bir fikir birliği olsa da bölgesel düzeyde hala anlaşmazlıklar ve çıkar uyumsuzluğu olduğunu belirtmektedir. Bu bölgesel etkileşimler, her iki devlet de daha küçük bölgesel devletlerle stratejik ortaklıklar kurmaya, kaynaklar için rekabet etmeye ve askeri modernizasyona girmeye çalıştıkça, işleyen bu süreci hedging olarak tanımlamaktadır. Korolev bu tür rekabetin, tipik olarak büyük güç politikalarıyla ilişkilendirilen

dengeleme ve peşine takılma davranışlarından farklı olarak hedging biçimini temsil ettiğini öne sürmektedir (Korolev, 2016, s. 16).

Hedging kavramının güç dengesi ve peşine takılma kavramı arasında olduğunu belirten diğer bir akademisyen Kei Koga'dır. Koga çalışmasında hedging kavramını, tek başına dengeleme veya peşine takılmanın ürettiği olumsuz sonuçların risklerini ve belirsizliklerini azaltmak ya da bunlardan kaçınmak için stratejik belirsizliği sürdürmeye çalışan bir devlet davranışı olarak ifade etmektedir (Koga, 2018: 638). Koga çalışmasında altı adet hedging yaklaşımı olduğunu belirtmiştir. Bunlar geleneksel hedging (conventional hedging), yumuşak hedging (soft hedging), ekonomik hedging (economic hedging), güvenlik hedging (security hedging), diplomatik hedging (diplomatic hedging), politik-askeri hedging (Politico-military hedging)'dir. Burada geleneksel hedging yaklaşımı askeri dengelemeyi (military balancing) ve ekonomik peşine takılmayı (ekonomik bandwagoning); yumuşak hedging yaklaşımı diplomatik dengelemeyi (diplomatic balancing) ve ekonomik peşine takılmayı; ekonomik hedging askeri peşine takılmayı (military bandwagoning) ve ekonomik dengelemeyi; güvenlik riskinden kaçınma askeri dengelemeyi ve diplomatik peşine takılmayı (diplomatic bandwagoning); diplomatik hedging ekonomik dengelemeyi ve diplomatik peşine takılmayı; politik hedging ise askeri dengeleme ve diplomatik peşine takılmayı içinde barındırmaktadır. Koga bir devletin bu modellerden bir veya daha fazlasıyla eşleşen herhangi bir davranışının hedging davranışı olarak anlaşılabilceğini belirtmiştir (Koga, 2018, s. 641-642).

Fiori ve Passeri (2015, s. 4) ise hedging kavramını, büyük güçlerle ilişkilerinde küçük aktörlerin benimsedikleri ve bariz bir şekilde büyük güçlerden birini seçme davranışından kaçınan bir dizi çok boyutlu sigorta ve angajman politikası olarak tanımlamaktadırlar. Yazarlar bu durumu, belirli bir büyük güçle ittifak kurmayı veya ona karşı çıkmayı içeren dengeleme veya peşine takılma gibi daha doğrudan politika duruşlarının tersi olduğunu belirtmektedirler. Fiori ve Passeri hedging kavramını bu tanımlamalarıyla finansal anlamına biraz daha yaklaştırmışlardır. Bu çalışmada hedging kavramının angajman ve peşine takılma davranış kalıplarını kontrol altına alma veya dengeleme arasındaki geleneksel ikiliğini içermediğini, ancak bunun yerine bu kavramların bir karışımını içerdiği vurgulanmaktadır. Ayrıca söz konusu çalışma kavramı bu yönüyle, büyük güçlerin gelecekteki niyetlerine karşı küçük devletlerin bir tür sigorta işlevi olarak kullandıklarını belirtmektedir. Fiori ve Passeri (2015, s. 6) için

bu nüanslı ve pragmatik yaklaşım, bölgesel veya küresel düzeylerde değişen güç dağılımı koşulu altında, bir yandan ortaya çıkabilecek risklere yönelik önlemleri takip ederken, diğer taraftan yükselen güç üzerinden elde ettikleri faydaları en üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir. Myanmar uzun süredir dış politikada tarafsızlık politikası yürütmekte ve Çin'in etkisine karşı ABD, Hindistan, Japonya, Tayland, AB ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'ni (ASEAN) potansiyel karşı ağırlıklar olarak görmekte ve belirtilen devletler ile diplomatik bağları yeniden başlatma ve genişletmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu nedenden dolayı, Fiori ve Passeri oluşturdukları hedging stratejisine mükemmel biçimde uyduğunu düşündükleri için çalışmaları için vaka olarak Myanmar'ı seçmişlerdir (Bkz. Fiori & Passeri, 2015, s. 18)

Roy, hedging stratejisinin birçok akademisyen gibi ikincil devletlerin dengeleme, angajman ve peşine takılma dışında uyguladıkları bir strateji olduğunu açıklamaktadır. Roy'a göre ikincil devletlerin çoğunun, hayati çıkarlarına doğrudan bir tehdit oluşturmadıkça, büyük güçlerden herhangi birine karşı çıkmamayı tercih ederek, hedging stratejisini uygulamaktadırlar. Roy (2005, s. 311) çalışmasında özellikle hedging ve dengeleme stratejilerine vurgu yapmakta ve aralarındaki farklılıkları açıklamaktadır. Yazar ayrıca hedging davranışının mevcut bir stratejik belirsizlik durumunda, dengelemenin ise belirleyici ve zorlayıcı bir tehdit karşısında ortaya çıktığını belirtmektedir (Roy, 2005, s. 306). Roy'un özellikle dengeleme ve hedging stratejilerini vurgulamasının sebebi ise Güneydoğu Asya devletlerinin hedging davranışının düşük düzeyde dengeleme içerebileceğini düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Çalışmasında, Singapur ve Filipinler'in düşük seviyeli bir dengeleme, Vietnam, Malezya ve Endonezya'nın daha yüksek düzeyde bir dengeleme stratejisi yürüttüklerini belirtmektedir (Roy, 2005, s. 313).

Haacke hedging kavramını risk yönetim stratejisi olarak tanımlamaktadır. Haacke göre (2019, s. 392), hedging büyük güçler arasındaki rekabetle ilgili riskler ve belirsizlikler gibi güvenlik risklerini yönetme stratejisidir. Buna karşılık, dengeleme ve peşine takılma, bir güvenlik tehdidi oluşturduğu algılanan belirli aktörlere yanıt olarak kullanılan güvenlik stratejileri olarak görülmelidir. Buna ek olarak, riskleri yönetmek için bir strateji olarak kullanılan hedging stratejisinin, belirli tehditlere yanıt olarak kullanılan dengeleme ve peşine takılma konseptlerinden farklı olduğunu ve birini tanımlamak için diğerinin kullanılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Haacke, hedging stratejisini güvenlik risklerini yönetmenin bir yolu olarak görülmesi gerektiğini

vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, devletlerin riskten korunmak için kullanacakları stratejilerin, riskin ölçüsüne, devletlerin sahip olduğu fırsatlara ve kısıtlamalara göre devletler arasında farklılık göstereceğini belirtmektedir. Örneğin bazı devletlerin kendi önlemlerini alabileceği gibi, bazı devletlerin başka devletlerle bir araya gelerek riski azaltabileceklerini söylemektedir (Haacke, 2019, s. 393-394). Haacke'e göre bir devlet davranışının hedging olarak tanımlanması için üç gösterge bulunmaktadır. İlki, devletlerin karşılaştıkları güvenlik sorunlarının tehdit veya risk olup olmadığına dair güvenlik algıları ve söylemleri; ikincisi, devletlerin askeri yetenekleri geliştirme önlemlerinin kapsamı ve amaçlarıdır. Bu ikinci unsurda davranışın hedging olarak adlandırılabilmesi için devletlerin riskleri tespit etmesi ve riskleri azaltacak şekilde önlem alması beklenmektedir. Üçüncü ve son unsorda ise, devletlerin ittifak kurma noktasında ilettiği belirsiz sinyallerdir. Burada, hedging stratejisi uygulayan devletlerin hiçbir ittifakın bir parçası olarak algılanmaması gerekmektedir (Haacke, 2019, s. 394-396).

Tunsjø, hedging kavramını, gelecekte ortaya çıkabilecek herhangi bir gelişmeye hazırlıklı olmak için uzlaşma ve çatışma arasında denge kurmalarına olanak tanıyan hükümet stratejilerini geliştirme ve uygulama süreci olarak açıklamaktadır. Bu doğrultuda hedging kavramı, belirsizliği yönetmek için işbirlikçi ve çatışmacı stratejilerin dengelenmesini içermektedir. Devletler, öngörülemeyen veya değişen uluslararası koşullarla ilişkili riskleri azaltmak için hedging stratejileri benimsemektedirler. Tunsjø, devletlerin kendi özel durumlarına ve hedeflerine bağlı olarak benimseyebilecekleri farklı hedging seviyeleri veya dereceleri olduğunu belirtmiştir. Bunlar kapsamlı hedging (extensive hedging), negatif ılımlı hedging (negative moderate hedging) ve pozitif ılımlı hedging (positive moderate hedging). Kapsamlı hedging, iş birliğini ve meydan okumayı neredeyse eşit şekilde dengelemeyi; negatif ılımlı hedging iş birlikçi yaklaşımlar yerine çatışmacı veya dengeleyici önlemlere daha fazla vurgu yapılmasını; pozitif ılımlı hedging ise, çatışma yerine iş birliğine daha fazla vurgu yapılmasını içermektedir. Burada, Tunsjø 2002-2008 yılları arasında Çin ve ABD arasındaki ilişkiyi pozitif ılımlı hedging olarak tanımlamıştır. 11 Eylül sonrasında ABD tarafından Afganistan ve Irak'a başlatılan askeri müdahale nedeniyle bu ülke Çin ile iş birliğini artırmıştı (Tunsjø, 2017, s. 46-47). Bu doğrultuda denilebilir ki, kapsamlı hedging stratejisinde devletler, çeşitli aktörlerle iyi ilişkiler sürdürmeye çalışırken aynı zamanda çıkarlarını korumaya ve olası tehditlere karşı

kendini savunmaya hazır durumdadırlar. Negatif ılımlı hedging stratejisinde devletler, dış çevrelerinde yüksek derecede risk veya belirsizlik veya çıkarlarının tehdit edildiğini algıladıklarında, bu tür bir korunmayı benimsemektedirler. Pozitif ılımlı hedging stratejisinde ise devletler, iş birliğinin faydalarının çatışmanın risklerinden daha ağır bastığını algıladıklarında veya diğer aktörlerle uzun vadeli ilişkiler kurmaya çalıştıklarında tercih etmektedirler.

Tunsjo, hedging kavramını tanımladıktan sonra, devletlerin neden ve ne zaman hedging stratejisini kullandıklarını açıklamaya çalışmaktadır. Tunsjo'ya göre kavramın tanımlanması, devletlerin bu stratejiyi nasıl kullandıklarını, stratejinin nasıl görüldüğünü ve devletlerin dış politikalarındaki nüansları göstermek için bir başlangıç noktası olduğunu belirtmektedir. Diğer taraftan bu tür bir analizin aslında devletlerin neden ve ne zaman önlem aldığına cevap vermediğini ifade etmektedir. Bu analizi yapabilmek için devletlerin hedging stratejisini uygulamasına sebep olan koşullara bakılması gerektiğini ancak bu yolla neden ve ne zaman hedging stratejisini kullandıklarını anlayabileceğimizi söylemektedir. Bu doğrultuda, hedging stratejisinin belirsizlikle örtülü durumlarda kullandığına vurgu yapmaktadır. Burada devletler, diğer devletlerin iyi niyetlerinden (artan iş birliği olasılığı) veya düşmanca niyetlerinden (artan çatışma olasılığı) emin olduklarında önlem alma olasılığı düşük olduğunu ve başka bir devletin dost olup olmadığından emin olmadıklarında önlem alma olasılıkları yüksek olduğunu belirtmektedir (Tunsjø, 2017, s. 50).

Ciorciari'ye göre hedging en iyi şekilde, açıkça tanımlanmış tehditlerden ziyade güvenlik risklerini ele almayı amaçlayan bir strateji olarak tasarlanmalıdır. Bu durumun riskten korunmayı dengelemeden ayracağını ve bir korunma stratejisinin temel amaçlarını yakalayacağını belirtmektedir. Böylelikle, devletler hedging yoluyla, bir tehdidin gerçekleşme olasılığını azaltmış, üretken angajman için kapıları açık tutmuş ve gerektiğinde yardım aramak için stratejik esnekliği korurken yabancı koruyucuya aşırı güvenmekten kaçınmış olacaklardır. Bunlara ek olarak, herhangi bir hedging stratejisinin temel unsurunun, potansiyel tehditlerin gerçekleşmesi durumunda zararı azaltacak önlemlerin geliştirilmesi olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, etkili bir hedging stratejisinin uygulanabilmesi için devletlerin riskleri doğru bir şekilde değerlendirmesi ve korunma maliyelerini üstlenebilecek bir konumda olması gerekmektedir. Bu nedenle, Ciorciari, potansiyel güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalan devletlerin, koşullar kötüleşirse koruma için kendi kendine yardım yeteneklerine

veya dış savunma ortaklarına yönelecek inandırıcı kapasiteye sahip olması gerektiğini belirtmektedir (Ciorciari, 2019, s. 2-4).

Chen ve Yang, 2013 yılında yayınladıkları çalışmada Güneydoğu Asya'da yer alan devletlerin güvenlik ve ekonomik kaygıları üzerinden Çin'i nasıl algılayacaklarına dair analitik bir spektrum sunmaktadırlar. Chen ve Yang belirtilen bu kaygıların, Güneydoğu Asya devletlerinin Çin'e karşı uygulayacakları yumuşak dengeleme, hedging ve peşine takılma gibi politika türlerini etkileyeceğini savunmaktadırlar. Bu savlarını Doğu Asya'da ihtilafları çözebilecek potansiyel bölgesel kurumların hâlâ oluşma aşamasında olmasına, bu nedenle, Güneydoğu Asya devletleri gibi daha zayıf oyuncular için ileride büyük bir belirsizliğin ortaya çıkabileceğini ve bu durumda, bu devletler için Çin, Hindistan, Japonya veya ABD'yi seçmenin onlar açısından riskli olabileceğini belirtmektedirler. Buradan yola çıkarak, Chen ve Yang, Kuik ve Roy'un hedging kavramı tanımlarından faydalanarak, kavramı ikincil devletlerin büyük güçlerle eşit bir ilişki kurmak ve sürdürmek için kullanılan strateji olarak tanımlamaktadırlar. Buna ek olarak hedging stratejisinin, riskleri ve belirsizliği yöneten devletler için daha fazla esneklik sunduğunu dile getirmektedirler (Chen & Yang, 2013, s. 277). Chen ve Yang çalışmaları için üç hipotez oluşturmuşlardır. İlk hipotezlerine göre, Çin'den yüksek düzeyde bir tehdit (YT) algılayan ve negatif bir ekonomik ilişki (NE) bekleyen Güneydoğu Asya devletlerinin Pekin'i istenmeyen bir bölgesel komşu olarak görececeklerini ve bu nedenle yumuşak dengeleme stratejisini uygulayacaklarını varsaymaktadır. İkinci hipotezlerine göre, eğer bu devletler düşük seviyede bir tehdit (DT) algılar ve pozitif bir ekonomik ilişki (PE) beklerlerse, Pekin'i daha cazip bir komşu bulacaklar ve büyük bir ihtimalle peşine takılma stratejisini benimseyeceklerini düşünmektedir. Üçüncü hipotezlerine göre ise bu iki uç arasında (YT-PE veya DT-NE senaryosu) bulunan devletlerin Çin'e karşı bir hedging stratejisi seçeceğini belirtmektedirler (Chen & Yang, 2013, s. 277).

Jasen J. Castillo ve Alexander B. Downes'in çalışmalarında ikincil ya da zayıf devletlerin sadakat (loyalty), hedging ve ayrılma (exit) stratejilerinden birini benimseyerek yeni tehditlerin yükselişine nasıl yanıt verdiklerini incelemektedirler. Çalışmalarında çoğu akademisyenin aksine vaka olarak iki savaş arası dönemi, Soğuk Savaş'ın başlangıcındaki Avrupa'yı ve günümüz ABD'sinin ittifak ilişkilerini ele almaktadırlar. Castillo ve Downes, riskten korunmayı ikincil devletlerin ittifakta kalırken ortağın terk etme riskini en aza indirmek için tek taraflı önlemler almak

olarak tanımlamaktadırlar (Castillo & Downes, 2023, s. 4). Dolayısıyla Castillo ve Downes hedging kavramını Lim ve Cooper gibi bir nevi ittifak üzerinden açıklamaktadırlar. Bununla birlikte, kavramın tanımına ek olarak, Castillo ve Downes hedging stratejisinin askeri ve diplomatik olmak üzere iki formunun olduğunu belirtmektedirler. Askeri hedging ikincil devletlerin iç dengeleme yoluyla askeri kapasitelerini artırmak üzere yaptıkları yatırımları içermektedir. Askeri hedging terk edilme riskine karşı hayatta kalmak için kullanılan bir stratejidir. Ancak nükleer öncesi dönemde ikincil devletlerin ekonomik koşulları düşünüldüğünde bunu gerçekleştirmeleri mümkün değildi. Bu nedenle devletler diplomatik hedging stratejisini kullandılar. İkincil devletler, diplomatik hedging ile tehdit oluşturan devlet ile diplomatik ilişkileri geliştirmeyi tercih ettiler (Castillo & Downes, 2023, s. 9).

Leng ve Liao, Lim ve Cooper gibi hedging stratejilerini ağırlıklı olarak ittifak davranışları üzerinden oluşturmuşlardır. Leng ve Liao çalışmalarında hedging stratejisi uygulayan devletlerin, potansiyel risklere ya da tehditlere karşı bir sigorta biçimi olarak ittifak stratejilerini geliştirmeye çalıştıklarını iddia etmektedirler. Ancak, burada güçlü devletleri kışkırtmamak için resmi ittifak kurmaktan kaçınmaktadırlar. Resmi ittifak kurmak yerine ikincil devletler belirsizlik yaratan ittifak stratejileri oluşturmaktadırlar (Leng & Chang Liao, 2016, s. 358). Daha açık bir şekilde söylemek gerekirse, yarattıkları belirsizlikle bu devletlerin diğer devletlerle bir ittifak içinde olup olmadıkları anlaşılmamaktadır. Leng ve Liao, ağırlıklı olarak bu konuya önem vermiş ve riskten korunmanın aslında bir tür ittifak ya da stratejik ortaklık içerdiğine vurgu yapmaktadırlar.

Leng ve Liao çalışmalarında vaka olarak Tayvan'ı seçmişlerdir. Hedging stratejisi bağlamında Tayvan ve Japonya'nın stratejik ortaklığını incelemişlerdir. Leng ve Liao'ya göre, Tayvan'ın Çin'e karşı uyguladığı hedging stratejisi dört unsurdan oluşmaktadır. İlk unsurda Tayvan Çin ile ekonomik ilişkilerini geliştirmektedir. İkinci unsurda, Çin ile diplomatik ilişkiler kurmaktadır. Üçüncü unsurda, Tayvan'ın hedging stratejisi aynı zamanda Çin'le karşı karşıya gelmek yerine onu kısıtlamanın bir yolu olarak bir yumuşak dengeleme unsuru içermektedir. Burada yumuşak dengeleme unsuru, silahlanmadan çok ittifaklarla ilgilidir. Dördüncü ve son unsur ise, Tayvan'ın Japonya ile ittifak kurma yollarıdır. Dördüncü ve son unsur çalışmanın ana ögesini oluşturmaktadır (Leng & Chang Liao, 2016, s. 362-363). Konuyla ilgili olarak, Leng ve Liao hedging stratejisi kapsamında Tayvan ve Japonya'nın, Çin'in yükselişiyle

şekillenen mevcut belirsizlik ortamında bir stratejik ortaklık oluşturduğunu iddia etmektedirler. Yeni bir ittifak biçimi olarak stratejik ortaklık, ekonomik fırsatlardan ortaklaşa yararlanmak ve güvenlik sorunları riskini paylaşmak için kamu veya özel sektörlerinde iki devlet arasında bir iş birliği olarak tanımlanmaktadır. Leng ve Liao'ya göre bu stratejik ortaklık geleneksel bir askeri ittifakla gelen güvenlik garantileri yerine ekonomik, kültürel ve siyasi konularda ikili iş birliğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, stratejik ortaklığın gayri resmi doğası ve düşük taahhüt maliyetleri, katılımcıların ortak bir tehdit belirlemeden eylemlerinin esnekliğini artırmasına olanak tanımaktadır. Leng ve Liao tarafından, bu bağlamda, stratejik ortaklık, ittifak politikasının diğer yönlerinden ayrı değil, bir devletin ittifak portföyünün bir bileşeni olduğu ifade edilmektedir (Leng & Chang Liao, 2016, s. 360).

Genel olarak hedging stratejisi ile ilgili yukarıda anlatılanlar özetlenecek olursa, hedging stratejisi ağırlıklı olarak güç dengesi ve peşine takılma stratejileri dışında ikincil devletlerin davranışını açıklamak için kullanılan bir strateji olarak ortaya konmaktadır. Bu kapsamda, aşağıda yer alan tabloda da bu alanda çalışma yapan akademisyenlerin hedging stratejisini açıklarken kullandıkları temel unsurlar özet olarak verilmektedir. Burada, büyük güçler karşısında hedging stratejisi uygulayan devletler, aşağıda belirtilen unsurlardan bir ya da birkaçını kullanarak kendi çıkarlarını ve varlıklarını korumaya çalışmaktadırlar.

Tablo 1. Hedging stratejisinin unsurları

	İş Birliği	İttifak/ Stratejik Ortaklık	Yumuşak Dengeleme	Savunma Yeteneklerini Geliştirmek	Ekonomik olarak yeterli olmak	Bölgesel/ uluslararası örgütlere dahil olmak	Sistem Düzeyi
Goh	√		√				
Medeiros	√	√				√	
Kuik	√			√			
Tessman				√		√	
Lim ve Cooper		√					
Korolev							√
Koga	√						

Fiori ve Passeri	√					√	
Roy			√				
Haacke	√	√		√	√		
Tunsjo	√		√				
Ciorciari				√	√		
Chen ve Yang	√		√				
Castillo ve Downes	√	√		√			
Leng ve Liao		√					

Yukarıda anlatılanlar ışığında bu çalışmada, uluslararası ilişkilerde hedging, bir devletin veya aktörün dış politika kararlarındaki risk ve belirsizliği azaltmak için kullanabileceği bir strateji olarak tanımlanmaktadır. Hedging stratejisinde devletler tek bir yaklaşıma bağlı kalmak yerine, aynı anda birden fazla seçeneği değerlendirerek karşılaştıkları durumlarla ilgili olarak riski azaltmaya çalışırlar. Bununla birlikte, bu çalışma hedging stratejisinin üç unsurdan oluştuğunu iddia etmektedir. Bu unsurlar; iş birliği (ekonomik, diplomatik ve askeri) geliştirmek, ittifak/stratejik ortaklık kurmak, bölgesel ve uluslararası örgütlere dahil olmak.

Bu çalışmada, yumuşak dengeleme, savunma yeteneklerini geliştirmek, ekonomik olarak kendi kendine yetebilmek ve Korolev'in sistem düzeyi analizi hedging stratejisinin unsurları olarak eklenmemiştir. Yumuşak dengeleme doğrudan düşük düzey askeri iş birliklerini içermediği için; savunma yeteneklerini geliştirmek askeri iş birliği içerisinde yer aldığı için bu çalışma içerisinde hedging stratejisi unsuru olarak dahil edilmemiştir. Bununla birlikte, ekonomik olarak kendi kendine yetebilme özelliği ekonomik iş birliği içerisinde yer aldığı için, Korolev'in sistem düzeyi analizi hedging stratejisini güç dengesi açıklamasına yaklaştırdığı düşünüldüğü için bunlar da unsur olarak eklenmemiştir.

3. HEDGING STRATEJİSİ OLARAK MOĞOLİSTAN'IN ÜÇÜNCÜ KOMŞU POLİTİKASI

Sovyetler Birliği'nin 1980'lerin sonundaki glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) politikaları Moğolistan üzerinde önemli bir etkiye sahip oldu. Sovyet lideri Mihail Gorbaçov'un başlattığı bu reformlar, Sovyetler Birliği içinde siyasi ve ekonomik değişiklikler getirmeyi amaçlıyordu. Glasnost ve perestroykanın etkileri, Sovyetler Birliği ile yakın siyasi ve ekonomik bağları nedeniyle Moğolistan'da da yankılandı. Bu etki ülkede bir siyasi liberalleşme atmosferi yarattı ve alternatif siyasi partiler ve ideolojiler için olanaklar açtı. Bu durum, Moğolistan'da siyasi çoğulculuk ve daha fazla ifade özgürlüğü için artan taleplere yol açtı. Daha önce belirtildiği üzere, Moğolistan, Sovyetler Birliği etkisi altında bir hükümet tarafından yönetiliyordu. Moğol Halkın Devrimci Partisi (MDHP)¹¹ siyasi iktidar tekeline sahipti ve diğer partilerin resmi olarak çalışmasına izin verilmiyordu. Sovyetler Birliği'nde ortaya çıkan reform hareketlerinin etkisiyle MPRP liderliğindeki Moğol hükümetinin benzer reformları uygulamaya koyması, daha açık ve demokratik bir sisteme geçmesi için hem iç hem de dış kaynaklardan baskılar gelmeye başladı.

Aralık 1989 ile Mart 1990 arasında Moğolistan'da kamu siyasi faaliyetlerinde önemli bir artış yaşandı. Bu süreçte birçok karşıt grup kuruldu. Bu dönemde, bu gruplar tarafından başkent Ulan Batur'da düzenlenen ve insanların daha hızlı siyasi ve ekonomik reformlar talep ettiği bir dizi barışçıl gösteri damgasını vurdu. Bu gruplar arasında en çok öne çıkan 1989 yılında kurulan Moğol Demokratik Birliği (Mongolian Democratic Association) olmuştur. Artan halk gösterileri, halkın hoşnutsuzluğunu ifade etmek ve değişim doğrultusunda baskı yapmak için bir odak noktası haline geldi. Gösteriler, bazı tahminlere göre 20.000 kişiye ulaşan katılımcının ilgisini çekti. Bu gösterilerin ölçeği ve ısrarı, MDHP'nin kendi içinde bir güven krizi yarattı. Moğolistan'ın başkenti Ulan Batur'daki sokak protestoları sırasındaki MDHP yetkilileri ve MDB temsilcileri arasındaki tartışmalardan sonra, MDHP Politbüro'nun tamamı Mart 1990'da istifa etti ve yeni bir ekip parti yönetiminin başına geçti (Sanders, 1987, s. 714).

Yeni ekip, belirli politikaların ülkenin iç ilerlemesini engellediğini kabul ederek, politikalarını önemli ölçüde yeniden değerlendirdi. Mayıs 1990'da Moğol Anayasası, MDHP'nin ülkedeki baskın güç rolüne yapılan atıfları kaldırarak değiştirildi. Bu

¹¹ 2010 yılında partinin adı Moğolistan Halk Partisi olarak değiştirilmiştir.

değişiklik, “gayri resmi” partiler olarak bilinen yeni siyasi partilerin resmi tescil yoluyla yasallaşmasının yolunu açtı. Yasama organını güçlendirmek için, daimî bir yasama organı olan Küçük Hural kuruldu. Üyeleri, çeşitli siyasi partilerden temsil sağlanarak orantılı temsil yoluyla seçildi. Ayrıca, ülkenin devlet başkanı olarak görev yapan ve Moğolistan'ı yurt içinde ve yurt dışında temsil eden Cumhurbaşkanlığı ofisi oluşturuldu. Adil ve şeffaf seçimlere ilişkin düzenlemeleri belirleyen yeni bir seçim yasası onaylandı. Bu yasa, Temmuz 1990'da yapılması planlanan genel seçimlerin temelini attı ve siyasi geçiş ve yeni temsilcilerin demokratik yollarla seçilmesi için net bir zaman çizelgesi sağladı (Soni, 2013, s. 34). Genel olarak, bu değişiklikler, önceki politikaların sınırlamalarını ele almayı, siyasi çoğulculuğu teşvik etmeyi, demokratik kurumlar kurmayı ve Moğolistan'da daha kapsayıcı ve temsili bir yönetim sistemine zemin hazırlamayı amaçlıyordu.

Bu değişim sürecinin ardından, Moğolistan'ın ilk demokratik ve çok partili seçimi 29 Temmuz 1990'da yapıldı ve seçim sonucunda MDHP koltukların %85'ini kazandı. Seçimin ardından Büyük Hural ilk olarak 3 Eylül 1990'da toplandı ve meclis tarafından seçim sonuçları doğrultusunda Devlet Başkanı MDHP'den, Başkan Yardımcısı SDP'den (Sosyal Demokratlar), Başbakan MDHP'den, aynı zamanda Küçük Hural için de 50 üye seçildi (U.S. Department of State, 2017).

Seçimlerin hemen ardından yeni anayasa için çalışmalara başlandı. Moğolistan'ın yasama organı olan Büyük Hural, Ocak 1992'de Anayasa'yı onayladı. Anayasa'nın son versiyonu, Fransa'nın Beşinci Cumhuriyeti'nden ilham alarak karma bir siyasi sistemin unsurlarını içeriyordu. Bu sistemde, Cumhurbaşkanı devletin başı olarak görev yapacak ve parlamento yasalarını veto etme yetkisine sahip olacaktır. Bu arada, Başbakan hükümet başkanı rolünü üstlenecekti. Önceki iki meclisli parlamento, Devlet Büyük Hural olarak bilinen birleşik bir yasama organı olarak yeniden yapılandırıldı. Yeni onaylanan Anayasa ayrıca ek siyasi kurumların kurulması çağrısında bulundu. Bunlar arasında, Ulusal Güvenlik Konseyi (*Tsets*) olarak bilinen bir Anayasa Mahkemesi kuruldu. Ayrıca, yargının idaresini denetlemek ve anayasal olarak zorunlu kılınan yargı bağımsızlığı hedefini korumak için Mahkemeler Genel Kurulu adında yeni bir oluşum inşa edildi (Ginsburg, 1995, s. 466). Böylelikle yeni anayasa ile birlikte, Moğolistan'da hükümetin üç erki oluşturuldu. Devlet Başkanı ve Başbakanı kapsayan yürütme organı, halk tarafından dört yıllık dönemler için seçilen 76 temsilciden ve tek

kamaralı bir meclisten oluşan Devlet Büyük Hural olarak bilinen yasama organı ve Yüksek Mahkemeden oluşan yargı organı kuruldu (Bilskie & Arnold, 2002, s. 201).

Siyasi anlamda demokratikleşmeye geçmek için yapılan çalışmaların yanında, ekonomi alanında da yeniden yapılanmaya geçildi. Başlangıçta, yeni bir bankacılık ve finans sisteminin oluşturulmasını ve devlete ait işletmelerin özelleştirilmesini içeren Moğolistan ekonomisini liberalleştirme adımları atıldı. Bu önlemler, ülkede bir piyasa ekonomisinin gelişmesi için temel oluşturdu. Moğolistan ekonomisindeki geçiş hızlıydı ve büyük ölçüde "şok terapisi" olarak bilinen ve üç önemli mekanizmanın uygulanmasını içeren bir strateji aracılığıyla sağlandı: özelleştirme, para birimi reformu ve fiyatlarla ücretlerin serbestleştirilmesi. Özelleştirme süreci, Moğolistan ekonomisinin geleneksel bel kemiği olan hayvancılık sektörünün ötesine geçti. Devlete ait birçok işletme özel kuruluşlara satıldı ve özel şirketlerin ekonominin kilit sektörlerinde faaliyet göstermesine izin verildi. Bu durum çeşitli endüstrilerde daha fazla özel sektör katılımına ve rekabete izin verdi (Soni, 2008, s. 36).

70 yıllık Sovyet hakimiyetinin sona ermesiyle birlikte politik ve ekonomik alanda gerçekleştirilen değişimlerle birlikte Moğolistan için dış dünyadan izole olarak geçirdiği dönem de son bulmuştu. Politik ve ekonomik alanda yapılan değişimler dış politikanın yeniden tanımlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştı, çünkü bu alanlarda yapılan değişiklikler Moğolistan'ın yeniden hayat bulması için yeterli değildi. Bilindiği üzere Moğolistan'ın sadece iki tane kara komşusu bulunmaktadır ve 20. yüzyıl boyunca sadece Sovyetler Birliği'nin güdümünde oldukça izole bir dış politika uygulanmıştır. Rusya'nın ve Çin'in etkisinden çıkmak ve bu ülkelere olan bağımlılığını azaltmak için Moğolistan'ın yeni bir dış politika oluşturması gerekmektedir. Bu yeni koşullar altında Moğolistan, Sovyetler Birliği'ne olan tüm bağımlılığından vazgeçti, ideolojik yönelimli iç ve dış politikasını terk etti ve dış ilişkilerini yalnızca yakın komşularıyla temasın ötesine geçecek şekilde çeşitlendirerek çok katmanlı bir dış politika benimsedi. Moğolistan parlamentosu tarafından 1994 yılında kabul edilen Moğolistan Dış Politika Konsepti, Moğolistan'ın dış politikasının ilkelerini ve hedeflerini özetleyen bir yol gösterici belge görevi gördü. Moğolistan Dış Politika Konsepti ulusal çıkarlara öncelik verme ve değişen uluslararası koşullara uyum sağlama ihtiyacını kabul ederek siyasi gerçekliği vurguladı (Enkhsaikhan, 2000, s. 346). Diğer taraftan, Moğolistan her ne kadar 1994 Dış Politika ve 1994 Ulusal Güvenlik Konsepti ile çok katmanlı yeni bir dış politika belirlemiş olsa da her iki dokümanda da Çin ve Rusya ile ilişkilere vurgu

yapılmaktadır. Ayrıca Çin ve Rusya ile iyi ilişkilerin sürdürülmesini devletin en önemli dış politika önceliği olarak tanımlanmaktadır. 1990'ların çoğunda, Ulan Batur'un dış politikası, Rusya'ya olan genel bağımlılığı azaltmaya ve Çin ile ilişkileri normalleştirmeye çalışma hedefi etrafında tasarlanmıştır (Reeves, 2012, s. 590). Buna ek olarak, 1993 ve 1994'te Moğolistan, sırasıyla Rusya ve Çin ile Dostane İlişkiler ve İş birliği Antlaşmaları imzaladı. Bu anlaşmalar karşılıklı taahhütler içeriyordu. Bu taahhütlere göre her iki taraf da birbirini hedef alan askeri veya siyasi ittifaklara girmemeyi kabul etti. Ayrıca söz konusu ülkeler egemenlik ve bağımsızlığı zayıflatacak üçüncü taraflarla anlaşma veya anlaşmalara girmemeyi kabul ettiler (Enkhsaikhan, 2000, s. 347-346).

1990'lar boyunca, Moğolistan çok yönlü bir dış politika yürütmeye çalıştı. Buna rağmen Rusya ve özellikle Çin'in üzerindeki etkisini azaltmadı. 90'larda Moğolistan, Sovyetler Birliği döneminden kalan borçlar nedeniyle Rusya ile sıkıntılı bir dönem geçirdi. 1993 yılında Moskova'da biraya gelen Boris Yeltsin ve Punsalmaagiin Ochirbat 1930'larda Moğolistan'daki Stalinist tasfiyeleri kınayan ortak bir açıklama ve eski Sovyet Ordusu mülklerinin ve binalarının devri konusunda bir anlaşma da dahil olmak üzere, bazı konularda somut kararlar aldılar. Bununla birlikte, 1966 yılında imzalanan karşılıklı askeri yardım maddesini hariç tutan yeni bir ikili anlaşmanın imzalanması zirvenin doruk noktasıydı. Ayrıca, Rusya, Moğolistan'ı nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge olarak tanıdı ve Moğolistan'ın bağımsızlığına saygı sözü verdi. İki cumhurbaşkanı samimi bir şekilde fikir alışverişinde bulundu ancak 1990'dan beri ilişkilerini gölgeleyen çetrefilli borç sorununu çözemedi (Batbayar, 2003b, s. 958). (Batbayar, 2003b, s. 958). 1990'lar boyunca etkileşimleri oldukça sınırlı kaldı. Hatta bu durum ekonomik duruma da yansdı. Rusya ile gerçekleşen ticaret bu süre zarfında kademeli olarak düşüşe geçti. Diğer taraftan bu durum Çin ile olan ilişkileri de etkiledi ve Çin Moğolistan'ın yeni ticaret ortağı oldu. 1989 yılında Moğolistan'ın ticaret hacminin %92'den fazlası SSCB ve Sovyet bloku ile gerçekleşirken, 1995 yılında bu oran Rusya ve Doğu Avrupa için %32'ye düşmüş ve 1998 yılında %25'e gerilemiştir. 1996 ile 1997 arasında iki ülke arasındaki ticaret yaklaşık %40 azalmıştır. Öte yandan, 1989 yılında Çin ile yapılan ticaret, Moğolistan'ın toplam ticaret hacminin yaklaşık %1,5'ini oluştururken, bu oran 1995 yılında %14'e ve 1998 yılında %20'ye yükselmiştir. 1999 yılında Çin, Moğolistan'ın en büyük ticaret ortağı haline geldi (Rossabi, 2005, s. 202). 2021 yılına gelindiğinde Çin hala Moğolistan'ın en büyük ticaret ortağı olmayı

sürdürmektedir ve Moğolistan'ın ticaret hacminin %82'si (7,63 milyar Amerikan Doları) Çin ile gerçekleştirilmiştir. Çin'e en çok ihraç edilen malların başında maden, mineral ve değerli taşlar gelmektedir (Trend Economy, 2023). Diğer taraftan Çin'in Moğolistan'ın en büyük ticaret ortağı olması nedeniyle Moğolistan'ın ekonomik güvenliği tehlike altına girmiş oldu. Buna ek olarak, Moğolistan, Çin'den gelen doğrudan yabancı yatırıma, Çin'den aldığı borçlara ve Çin işgücüne oldukça bağımlı hale geldi. Reeves'in deyimiyile, Moğolistan'ın Çin'e ekonomik bağımlılığı, zayıf siyasi güvenlikle birleştiğinde, Çin Moğolistan'ın yerel kurumları üzerinde yapısal güç geliştirmiş oldu (Reeves, 2013, s. 178).

Diğer taraftan, 2000 yılından itibaren, Vladimir Putin'in devlet başkanı olmasıyla birlikte, Moğolistan-Rusya ilişkilerinde yeni bir dönem başlamış oldu. 2000 yılında Putin Moğolistan'a bir ziyaret gerçekleştirdi. Bu ziyarette, iki devletin liderleri, ikili ilişkileri ve karşılıklı kaygıları ilgilendiren uluslararası meselelerle ilgili geniş bir yelpazedeki konularda kapsamlı bir görüş alışverişinde bulundular ve bu ziyaret Ulan Batur Deklarasyonu'nun imzalanmasıyla sonuçlandı (Krishna, 2018, s. 103). İlişkileri artan bir ivmeyle devam eden iki ülke, 2009 yılında Stratejik Ortaklık Anlaşmasını imzaladılar. Taraflar, ulaşım altyapısı, her türlü enerji kaynağında iş birliği, tarım ve sınır ötesi ticaret gibi stratejik öneme sahip alanlarda daha yakın iş birliğine hazır olduklarını ifade ettiler (Yigit, 2021). Rusya'nın tekrar Moğolistan ile görüşmelere başlamasının en önemli sebebi Çin'in Moğolistan'daki etkisine karşı koyma arzusudur. Rusya için burada stratejik amaç, başlıca bölgesel siyasi ve ekonomik güç olarak konumunu korumaktır.

1990'lı ve 2000'li yıllara baktığımız zaman Rusya ve Çin'in Moğolistan dış politikası ve ekonomisi üzerinde bariz etkisi olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, Moğolistan hem Çin hem de Rusya'nın etkisini azaltmak ve çok katmanlı dış politika fikrini hayata geçirmek için, politika yapımcılar tarafından "Üçüncü Komşu (Third Neighbour)" adı altında yeni bir dış politika doktrini oluşturuldu. "Üçüncü komşu" kavramı, o zamanki ABD Dışişleri Bakanı James A. Baker'ın Ağustos 1990'da Moğolistan'a yaptığı ziyaret sırasında yaptığı bir açıklamadan geliyordu. Bakan Baker, desteğini göstermek için sembolik bir jest olarak ABD'den Moğolistan'ın "Üçüncü Komşusu" olarak söz etti. Aslında bakanın böyle hitap etmesi aynı yılın Temmuz ayında Moğolistan'da ilk özgür seçimler yapılmasından dolayı ülkenin demokrasiye

doğru ilk adımını desteklemek için yapılan bir jestti. Üçüncü Komşu kavramı, Moğolistan'ın demokrasiye doğru ilerleyişini vurgulamayı, Rusya ve Çin'e olan geleneksel yakınlığının ötesinde potansiyel bir müttefike işaret etmeyi amaçlayan bir ifadeydi. Bununla birlikte, fikir o zamanlar Washington'da pek ilgi görmese de yüzyıllar boyunca ülkelerini Rusya ve Çin'in etkisi arasında sıkışmış jeopolitik bir piyon olarak gören Moğol seçkinleri ve politika yapımcılar tarafından hızla benimsendi. Kavram Moğol medyasında ve bilimsel çalışmalarda kullanılmaya başlandı ve 1990'lar boyunca bu şekilde kaldı (Soni, 2015, s. 42).

Ancak, ABD'de bu kavram 1990'ların sonundan itibaren kabul görmeye başladı. Moğolistan Derneği başkanı Dr. Alicia Campi, Amerikalı yetkililerin sonunda Moğol meslektaşlarının ABD'den Üçüncü Komşu olarak bahsedebileceklerini belirtti. Akabinde, ABD'nin Moğolistan'da Üçüncü Komşu olarak tanınması, 2005 yılında Başkan George W. Bush Moğolistan'ı ziyaret ettiğinde bir kez daha vurgulandı. Ziyaret sırasında Başkan Bush, ABD'nin Moğolistan'ın Üçüncü Komşusu olarak anılmaktan gurur duyduğunu yineledi. ABD başkanının bu kabulü, Moğolistan'ın demokratik reformlarının başarısını ve ABD'nin Teröre Karşı Küresel Savaş'taki çabalarına verdiği desteği vurguladığı için Moğolistan için önemliydi (Dorjjugder, 2011). Böylelikle, kavram Moğolistan dış politikası için artık belirleyici oldu. Diğer taraftan, 1990'larda konsept her ne kadar konuşulmaya başlanmış olsa da konuyla ilgili olarak fiilen yürürlüğe giren bir çalışma yapılmadı. Buna ek olarak, Moğolistan'ın 1994 Dış Politika Konsepti, Moğolistan'ın dış politikasının birincil amacının, her iki ülkeye de kayırma yapmadan hem Rusya hem de Çin ile dostane ilişkiler kurmak olduğunu ifade etmekteydi. Moğolistan'ın daha önce siyasi, ekonomik ve güvenlik desteği için Sovyetler Birliği'ne bel bağlamasına dayanan bu politika, dış ilişkilere dengeli bir yaklaşım sürdürmeyi amaçlıyordu (Reeves, 2012, s. 592). 2000'li yıllarda kavramın tekrar gündeme gelmesi ve Moğolistan'ın dış politika konseptini geliştirme ve genişletme arzusunda olması nedeniyle 2011 yılında ve 1994 yılında oluşturulan dış politika konseptlerinde değişikliğe gidildi. 2011 yılında yapılan değişiklik ile birlikte, Moğolistan'ın Çin'e karşı duruşunda gözle görülür bir değişiklik oldu. Yeni konsept ile birlikte Moğolistan iki baskın komşusu olan Rusya ve Çin ile olan ilişkilerine ek olarak Üçüncü Komşu doktrini kapsamındaki ilişkilerine de eşit öncelik vereceğini belirtti (Reeves, 2012, s. 602).

Moğolistan'ın 2011 yılında oluşturduğu yeni dış politika konseptinde belirtildiği şekliyle, Moğolistan'ın iki temel hedefi bulunmaktadır. Bu hedeflerden ilki, Rusya ve Çin ile dengeli bir ilişki sürdürmek ve çok yönlü iş birliğini teşvik etmek, ikinci hedefi ise ABD, Japonya ve Almanya gibi Batı ve Doğu'nun çok gelişmiş ülkeleriyle dostane ilişkiler geliştirmek ve aynı zamanda Hindistan, Güney Kore, Tayland, Singapur, Türkiye, Danimarka, Hollanda, Finlandiya, Avusturya, İsveç ve İsviçre gibi ülkelerle dostane ilişkileri geliştirmeye yönelik bir politika izlemek şeklinde belirlenmiştir. Bunlara ek olarak, Asya'daki konumunu güçlendirmek ve bölgedeki siyasi ve ekonomik entegrasyon sürecine yapıcı bir katılımı güvence altına almak; Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onun uzman kuruluşları ve Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası (ADB) dahil olmak üzere uluslararası mali ve ekonomik kuruluşlarla iş birliğini teşvik etmektir. Moğolistan'ın dış ekonomik ilişkilere dair politikasının temel amacı ise, sürdürülebilir kalkınma kavramı ışığında uzun vadeli ve mevcut ekonomik hedeflere yeterli çözümler için dış faktörlerin optimal kullanımı ve nihayetinde bölgesel ekonomide uygun bir yer edinmesidir. Buna ek olarak, yabancı ülkelerle ekonomik ilişkilerinin ve iş birliğinin geliştirilmesinde, ekonomik güvenliğini olumsuz yönde etkileyen ve herhangi bir ülkeye bağımlı hale gelmekten kaçınan, eşitlik, karşılıklı yarar çerçevesinde bir politika izlemektir (Zolboo, 2018, s. 143-145).

Genel olarak, Moğolistan'ın dış politikası incelendiğinde hem Batı'dan hem de Doğu'dan farklı ülkelerle ilişki kurma ve yakın komşularının ötesine geçen karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler geliştirme arzusu görülebilmektedir. Bu durumun ilk sebebi politik olarak Moğolistan'ın Çin ve Rusya ile olan kültürel ve tarihsel bağıdır. İkinci sebebi, Moğolistan'ın içinde bulunduğu ekonomik koşullardan kaynaklı olarak Çin'in en büyük ticaret ortağı olması ve enerji alanında Rusya'ya bağlı olmasıdır. Son olarak üçüncü sebebi ise, Moğolistan'ın, jeopolitik konumdan kaynaklı olarak güvenlik endişesi yaşamasıdır. Belirtilen bu sebepler doğrultusunda, Moğolistan komşularıyla olan ilişkisini dengelemek ve ileride bu iki komşusuyla yaşayabileceği sorunlarla ilgili riskleri azaltmak için hedging stratejisini uygulamaya çalışmaktadır.

Hedging stratejisini ise 2011 yılında hayata geçirilen dış politika konseptinde de yer alan iş birliği geliştirmek, ittifak ya da stratejik ortaklık kurmak, bölgesel ve uluslararası örgütlere katılmak unsurlarını Üçüncü Komşu Politikasına dahil ederek gerçekleştirmektedir. Bu çalışmada hedging stratejisinin ilk iki unsurunu tartışmak için vaka analizi olarak Güney Kore, Hindistan, Japonya ve ABD seçilmiştir. Bu ülkelerin

seçilmesinin nedenlerinden ilki belirtilen ülkelerin dış politika konseptinde ilişkilerin geliştirilmesi gereken ülkeler olarak yer almaları, Moğolistan ile tarihsel bağlarının bulunması, bu ülkelerin ileri teknoloji, yatırım yetenekleri ve çeşitli endüstrilere sahip büyük ekonomik güçler olmaları, politik düzeyde bölgesel ve küresel güç olmalarıdır. Bu ülkeler Moğolistan'ın Rusya ve Çin'e olan bağımlılığını azaltmak için her türlü ekonomik ve politik güce sahiplerdir. Hedging stratejisinin üçüncü unsuru ise bölgesel ve uluslararası örgütler üzerinden anlatılmaktadır.

3.1 Diplomatik, Ekonomik ve Askeri Alanlarda İş Birliği Geliştirmek

Hedging stratejisi doğrultusunda diplomatik, ekonomik ve askeri alanlarda farklı ülkelerle iş birliği gerçekleştirmek devletlerin bu alanlarda ilişkilerini çeşitlendirmelerini sağlamaktadır. Böylelikle, devletler diğer büyük devletlere aşırı bağımlı hale gelmezler ve uluslararası ilişkilerin doğasında kendi çıkarlarını ve güvenliklerini koruyabilmekte ve değişen jeopolitik dinamiklere uyum sağlayabilmektedirler.

- **Güney Kore**

Bu çerçevede, Moğolistan'ın Üçüncü Komşu Politikası kapsamında ilk olarak Moğolistan'ın Güney Kore ile olan ilişkilerine değinilecektir. Buldukları coğrafya ve etkileşim itibariyle ırksal, dilsel, tarihsel ve Şamanist bağlantıları olan (Campi, 2012, s. 1) Kore ve Moğolistan'ın yaklaşık olarak 800 yıldır etkileşim içinde oldukları söylenebilir. Kore, 13. ve 14. yüzyılın başlarında Moğol İmparatorluğu'nun kapsamlı genişlemesinin etkisini yaşadı ve Moğollar tarafından Japonya'ya ulaşmak için işgal edildi ve üs olarak kullanıldı. 17. Yüzyılda Çin'de Yuan (Moğol) Hanedanlığının yerini alan Mançu Hanedanlığının yükselişiyle, Koreliler ve Moğollar kendilerini Çin otoritesinin yeniden kurulmasına karşı birleşmiş halde buldular. Sonraki yüzyıllar boyunca hem Moğollar hem de Koreliler, Çin'in yayılmasına ve kontrolüne karşı temkinli bir güvensizlik geliştirdiler. 20. yüzyıla gelindiğinde, Moğollar, II. Dünya Savaşı'ndan önce Japonların Kore, Mançurya ve hatta Moğol topraklarına yaptığı hamlelere endişeyle baktılar ve Japonların Kuzeydoğu Asya'ya ilerlemesini püskürtmek için Rusların yanında savaştılar. İkinci Dünya Savaşından sonra, ABD ve Sovyetler Birliği'nin çekişme alanlarından biri olan Kore, bu iki devlet tarafından 38.enlem boyunca bölündü. Akabinde yine bu iki devlet tarafından kendilerine yakın hükümetler kuruldu. Bu doğrultuda, Sovyetler Birliğine yakın olan Moğolistan 1948'de Kuzey Kore'yi tanıyan ilk ülkelerden biri oldu ve Kore Savaşı sırasında Pyongyang'ı

desteklemek için gıda malzemeleri gönderdi. Bununla birlikte, Kim Il-sung, Sovyet döneminde Moğolistan'ı en az iki kez ziyaret etti (Minton, 2017, s. 148). Diğer taraftan Güney Kore ile resmi ilişkilerinin başlaması 1990'lı yılların başında gerçekleşti.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının akabinde 1990 yılında, Moğolistan Güney Kore'yi diplomatik olarak tanınmasından sonra ilişkileri hızlı bir şekilde gelişmeye başladı. İki devlet arasındaki ilk zirve 1991 yılında Moğolistan lideri Punsalmaagiin Ochirbat'ın Güney Kore'yi ziyaret etmesi sırasında gerçekleştirildi. 28 Mart 1991 yılında, Moğolistan ve Güney Kore arasından en eski ve en önemli ikili anlaşmalardan biri olan Yatırım İş Birliğine ilişkin anlaşma imzalandı. Bu anlaşma ile birlikte, her iki taraf eşitlik ve karşılıklı yarar temelinde bir devletin yatırımcılarını diğer devletin topraklarında yatırım yapması için teşvik etmeyi ve elverişli koşullar oluşturmayı kabul ettiler. Buna ek olarak, bu anlaşma Moğolistan'daki en büyük yatırımcılardan biri olarak Kore Cumhuriyeti'nin oluşumunda başlangıç noktası oldu ve aynı zamanda uzun yıllar ikili ilişkilerin yoğunlaştırılmasını sağladı (Gennadievna, 2019, s. 95). Ayrıca, bu zirve Güney Kore ve Moğolistan arasında ki ekonomik ilişkilerin kapsamının genişletilmesine oldukça büyük bir ivme kazandı. İki ülke, madencilik alanında iş birliğini teşvik etmek için her yıl toplanmaya devam eden bir Enerji ve Maden Kaynakları İş birliği Ortak Komitesi kurdu (Campi, 2012, s. 1).

1990'ların ortalarına kadar, Kore Uluslararası İş birliği Ajansı (KOICA) hibeleri aracılığıyla Moğolistan'ın en büyük donör ülkelerinden biri oldu. 1991'de Moğolistan ile Güney Kore arasındaki ikili ticaret sadece 8,8 milyon dolarken, 1997 yılında bu rakam 23,5 milyon dolara yükseldi. Belirtilen bu süreçte Moğolistan, Güney Kore'den araba ve tüketim ürünleri ithal ederken, Güney Kore Moğolistan'dan mineraller ve hazır giyim ithal etti (Campi, 2012, s. 1). Bunun etkisiyle birlikte, Moğolistan, Güney Kore ile ilişkilerini daha da derinleştirmek için ABD, Japonya, Hindistan ve Avrupa ile birlikte üçüncü komşu politikasını uygulayacağı ülkelerden biri olarak listeledi (Hong, 2021, s. 13). İki ülke siyaset, ekonomi, toplum ve kültür dahil olmak üzere çeşitli alanlarda iş birliğini teşvik etti ve hatta birçok alanda etkileyici adımlar attı.

Güney Kore'nin Moğolistan'daki ekonomik yatırımı, Cumhurbaşkanı Lee Myung-Bak'ın 2011'de Ulan Batur'a yaptığı ziyaretten sonra daha da arttı ve iki ülkenin bağlarını daha kapsamlı bir ortaklık düzeyine yükseltti (*Third Neighbors*, 2023). Her iki taraf da ekonomik iş birliğini yoğunlaştırma ve Güney Kore'nin Moğolistan'daki enerji ve doğal kaynaklara yatırımını teşvik etme konusunda anlaştilar. İki ülke termik

santraller inşa etmek, yenilenebilir enerji kaynaklarını geliştirmek, ortak ağaçlandırma projelerini genişletmek ve doğal kaynak ihracatı potansiyelini keşfetmek amacıyla anlaşmalar imzaladılar (Hong, 2021, s. 13). Gerçekleştirilen tüm bu ekonomik anlaşmalar ve iş birlikleri sonucunda 2021 yılına gelindiğinde Güney Kore, Moğolistan'ın Çin, İsviçre ve Singapur'dan sonra 223 milyon dolarlık ticaret hacmiyle en büyük dördüncü ticaret ortağı haline geldi (Trend Economy, 2023).

İki devlet arasındaki ilişkiler sadece ekonomi ve diplomasiyle sınırlı değildi. Bunun yanında, Moğolistan ve Güney Kore kültürel ve eğitim alanlarında da iş birliği gerçekleştirdiler. Güney Kore hükümeti, yüzlerce Moğol öğrenciyi Güney Kore'deki tüm alanlarda lisans ve yüksek lisans bursları teklif etti. Seul Ulusal Üniversitesi ve Dankuk Üniversitesi, Moğol dili bölümleri kurdu ve Moğol üniversiteleriyle profesör ve öğrenci değişimi yaptı. Moğolistan'da Kore turizmi keskin bir şekilde arttı. Moğolistan için en önemlisi, 1990'ların ikinci yarısından itibaren Kore, Moğol vatandaşlarının düşük ücretler karşılığında fabrikalarda çalışmalarına izin verdi (Campi, 2012, s. 2). Bütün ikili iş birliklerine ek olarak, kültür ve eğitim alanlarında gerçekleşen bu iş birlikleri sonucunda 2019 yılı itibariyle 48.185 Moğol Güney Kore'de yaşamakta ve çalışmaktadır (Yonhap News Agency, 2020).

- **Hindistan**

Moğolistan'ın Üçüncü Komşu Politikasının diğer önemli aktörü Hindistan'dır. Orta Asya, tarihsel olarak Hindistan'ın uygarlık etkisinin bir parçasıydı. Yedinci yüzyıldaki Arap fethinden önce Budizm, sadece Moğolistan topraklarında değil, İpek Yolu boyunca geniş Avrasya bozkırlarına yayılmıştı (Campi, 2018, s. 86). Bu durumun yarattığı etkiyle birlikte, coğrafi olarak birbirinden uzak iki ülke olmalarına rağmen, Hindistan ve Moğolistan'ın 2.700 yıllık bir süreyi kapsayan dil, edebiyat, din, tıp, folklordan kültür ve geleneklere kadar çok yönlü ve güçlü bağları bulunmaktadır. Sahip oldukları bu bağlar sonucunda iki ülke modern zamanlarda çok yakın ve dostane ilişkiler kurarak "manevi komşular" (spiritual neighbours) olarak anılmaktadırlar (Soni, 2015, s. 44-45). 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında Budizm, Moğollara ortak kimliğin ana temeli olarak ve aynı zamanda Moğol milliyetçiliğinin Çin'in Mançu Hanedanlığı yönetimine karşı etkili bir araç olarak kullanılmasına hizmet etti. Hindistan sadece Buda'nın anavatanı değil, aynı zamanda Moğol halkının bilgelik ve öğrenmenin en yüksek kazanımları olarak kabul edilen toplumsal değerlerini atfettiği bir ülkedir (Iyer, 1992, s. 268). Bütün bu kültürel, tarihsel ve dinsel bağların etkisiyle birlikte,

1955'te Hindistan, Moğolistan ile ilişkiler kuran Sovyet bloğu dışındaki ilk ülke oldu ve karşılıklı ziyaretler gerçekleştirildi (Campi, 2018, s. 86). 1956'da Yeni Delhi'deki Moğol Büyükelçiliği ve 1970'te Hindistan'ın Ulan Batur Büyükelçiliği hayata geçirildi. Resmi diplomasinin bu başlangıcı, küçük ölçekli bir Moğol-Hint bloğuna dönüştü. Buna ek olarak, bu süreçte Hindistan Moğolistan'ın Birleşmiş Milletler üyeliği için ciddi gayret gösterdi. 1973 yılında Moğolistan liderinin Hindistan'a gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında Hint-Moğol Ortak Deklarasyonu imzalandı. Bu deklarasyon ile Hint-Moğol ilişkilerinin çatısını oluşturacak olan prensipleri belirlediler. Bu doğrultuda bu prensipler şunlardan oluşmaktadır (Miliate, 2009, s. 12-13):

- 1) Politika, ekonomi, kültür, bilim ve teknoloji alanlarında kalkınmaya yönelik iş birlikleri;
- 2) Barış içinde bir arada yaşama;
- 3) Bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünün korunması;
- 4) Eşitlik ve iç işlerine karışmama;
- 5) Uyuşmazlıklarda güç kullanmaktan vazgeçme;
- 6) BM ve diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği gerçekleştirme;
- 7) Asya devletleri ile Moğolistan ve Hindistan arasında barışçıl ve dostane ilişkiler kurma;
- 8) Düzenli karşılıklı istişareler gerçekleştirme.

1994 yılında ikili ilişkilerinin ve bölgesel ve küresel düzeyde iş birliğinin daha da geliştirilmesi için Moğolistan ile Hindistan arasında Dostane İlişkiler ve İş birliği Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma, iki ülke arasındaki ikili ilişkileri güçlendirmeyi ve derinleştirmeyi amaçlıyordu. Bu antlaşma ile; (a) Siyasi, ekonomik, ticaret, bilim ve teknoloji, sağlık, tarım, ekoloji, kültür, eğitim, iletişim ve turizm dahil olmak üzere çeşitli alanlarda eşit ve karşılıklı yarar sağlayan iş birliğini geliştirmeyi; (b) Her iki taraftaki Parlamentolar, Hükümetler ve STK'lar arasındaki bağlantıların geliştirilmesini; (c) Terörizm dahil uluslararası suçlarla mücadelede ikili ve çok taraflı iş birliğini; (d) Dünya çapında ve Asya'da barış ve uluslararası güvenliği ilerletmek amacıyla BM, Bağlantısızlar Hareketi (NAM) ve diğer uluslararası kuruluşlar çerçevesinde yakın iş birliği yapmayı karşılıklı olarak taahhüt ettiler (*Mongolia*, 2009).

Üçüncü komşu yaklaşımının Hindistan-Moğolistan ilişkilerine etkileri, Hindistan Devlet Başkanı Pratibha Patil'in Temmuz 2011'de Moğolistan'ı ziyaret etmesiyle daha da güçlendi. Bu ziyaretle birlikte, bu iki devlet ikili ilişkilerinin artan

önemini vurgulayarak siyasi, güvenlik, savunma ve ekonomik alanlarda iş birliğini derinleştirdi. Ayrıca, taraflar, nükleer enerji, madencilik, tarım, kültür, eğitim, sağlık ve bilim, özellikle bilgi teknolojisi alanlarında iş birliğini teşvik etme ve sosyal refah, doğal çevre ve yerel yönetimler arasındaki bağları geliştirme konusunda anlaştılar. Hindistan ayrıca Ulan Batur'da kurulacak olan ve Ağustos 2012'de yürürlüğe giren 'Hindistan-Moğolistan Ortak Bilgi Teknolojisi, Eğitim ve Dış Kaynak Kullanımı Merkezi' için 20 milyon ABD Doları tutarında bir kredi limiti açmayı kabul etti (Soni, 2015, s. 45).

Ekonomik ve diplomatik iş birliklerinin yanı sıra Moğolistan ve Hindistan arasından askeri alanda da iş birlikleri gerçekleştirdiler. İki ülke orduları arasındaki savunma iş birliği ve ilişkileri, 2004'te düzenlenen ilk ortak tatbikatla son on yılda istikrarlı bir büyüme kaydetti. Akabinde 2005 ve 2008 yıllarında benzer şekilde tatbikatlar yapıldı. 2010 yılında Moğol silahlı kuvvetlerinden yaklaşık 30 subay ve personelin ve Hint Ordusundan 50 subay ve personelin katıldığı iki haftalık bir ortak tatbikat, Belgaum'da gerçekleştirildi. Bu tatbikat o zamandan beri “Göçebe Fil (Nomadic Elephant)” olarak adlandırılmaya başlandı (Soni, 2015, s. 46). Bununla birlikte, Temmuz 2011'de Hindistan Devlet Başkanı Patil'in Moğolistan'a yaptığı ziyarette iki ülke ikili bir savunma iş birliği anlaşması imzaladı (Krishna, 2018, s. 107).

- **Japonya**

Moğolistan'ın Üçüncü Komşu Politikasının bir diğer önemli siyasi aktörü Japonya'dır. Birinci bölümde de bahsedildiği üzere yirminci yüzyılın başında, Moğol prensler bağımsızlıklarını kazanabilmek ve hayatta kalabilmek için Çarlık Rusya'sından yardım istediler ve Çarlık Rusya'sından aldıkları destekle birlikte bağımsızlıklarını ilan ettiler. Ancak 1904-1905 yıllarındaki Rus-Japon savaşı sonucunda imzalanan gizli anlaşmalar nedeniyle sınırlanan Çarlık Rusya'sı Moğollara tam destek veremedi. Dolayısıyla, Moğol liderlerinin gözünde, 1905'te Rusya'yı yenen Japonya, onları destekleyebilecek tek ülkeydi. Yeni oluşturulan Moğol hükümeti, 1912–14 yılları arasında yardım ve koruma için defalarca Japonya'ya başvurdu. Japonya tarafından reddedilmesine rağmen, Moğolların Japonya ile bağlantı kurmaya yönelik bu ilk girişimleri, Moğolların Rus ve Çin egemenliğini kırmak için üçüncü bir güç bulmaya yönelik ilk girişimlerini temsil etmektedir (Batbayar, 2015, s. 162).

1931 yılında, Japonya Mançurya'yı işgal ederek burada Mançukuo adında bir kukla devlet kurmuştur. Böylelikle Japonya Moğolistan'ın komşusu oldu ve aniden

Japonya, hem pan-Moğol propagandasını hem de askeri baskıyı kullanarak Moğolistan'ın kapısını çalmaya başladı. Moğol Halk Cumhuriyeti'nin tek müttefiki olan Sovyetler Birliği, Japonya'nın bu girişimlerini Sovyetler Birliği'ne ve Sibiryaya doğrudan bir tehdit olarak algıladı. Bunun üzerine Moğolistan ile Sovyet birliklerinin Moğol topraklarında konuşlanmasına izin veren karşılıklı bir savunma protokolü imzaladı. Mançukuo ve Moğolistan arasında birkaç sınır anlaşmazlığını barışçıl bir şekilde çözmek için yapılan müzakereler, büyük ölçüde Japonların ve Sovyetlerin bu anlaşmazlıkların çözülmesini istememesi nedeniyle başarısızlıkla sonuçlandı (Batbayar, 2015, s. 162-163). Bütün bu gerilimler neticesinde 1939'da Japon ve Sovyet/Moğol orduları arasında Halhin Gol Savaşı çıktı. Sovyetler Birliği'nin kazanmasıyla sonuçlanan savaş sonucunda 9-16 Eylül 1939 tarihleri arasında gerçekleşen tarihi dörtlü Sovyetler Birliği, Moğolistan, Japonya ve Mançukuo müzakereleri ile Sovyet ve Moğol tarafının talep ettiği sınır Japonya ve Mançukuo tarafından tanındı. Mayıs 1941'de Sovyetler Birliği ve Japonya bir saldırmazlık paktı imzaladı. Ancak 1945 yılında İç Moğolistan'daki Japon egemenliği, Sovyetler Birliği ve Moğolistan saldırısı ile son buldu (Atwood, 2004, s. 262). Moğolistan'ın 1945 yılında Japonya'ya savaş açmasından dolayı, Japonya ile olan diplomatik ilişkileri sona erdi. 1960'lı yıllarda Japonya'nın diplomatik ilişkilerin tekrar başlamasına yönelik atmış olduğu adımlar sonucunda 1972 yılında resmi olarak tekrar başladı.

Japonya, Moğolistan'ın baskın komşularına bağımlılığı giderme çabalarında Moğolistan'ın en önemli dış dengeleyicilerinden biri olarak ortaya çıktı. Moğolistan'daki 1990'ların demokratik geçiş döneminde, Hint Pasifik Bölge içerisinde Japonya ekonomik yardım ve diplomatik ilişkiler açısından yararlı bir ortak oldu (Hiscox, 2018, s. 10).

Japonya Başbakanı Toshiki Kaifu Ağustos 1991'de Moğolistan'ı ziyaret etti. Bu ziyaret, önde gelen sanayileşmiş demokrasilerin bir liderinin Moğolistan'a yaptığı ilk ziyaretti ve Japon hükümetinin Moğolistan'ın yeni doğan demokrasisine ve onun liberal ekonomiye geçişine olan güçlü bağlılığını göstermekteydi. Japonya, Eylül 1991'de Moğolistan için destek grubu toplantısı düzenledi. Toplantıda IMF, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası (ADB) ve 14 ülkeyi bir araya getirdi ve toplantıya Dünya Bankası ile birlikte eş başkanlık yaptı. Katılımcı finans kurumları ve devletler, Moğolistan için toplam yaklaşık 150 milyon ABD doları ayırdı, bu yardım içerisinde Japonya'nın payı 55 milyon ABD dolarıydı (Batbayar, 2003a, s. 51).

Japonya, Moğolistan'ın kalkınması için her alanda yardım ve yatırım yaptı. 1990'ların başında özellikle telekomünikasyon ve demiryolu iyileştirmelerine yönlendirilen yardımlarla birlikte, 1991'de Japon yardımlarının payı oldukça yükseldi. Japonya, yılda 70-90 milyon dolar yardım vererek Moğolistan'ın en büyük uluslararası bağışçılarından biri oldu. Sadece 1993'ten 1997'ye kadar Japonya'nın kalkınma yardımı toplamı 506 milyon ABD Dolarıydı. Bu yardımın 261 milyon ABD Doları hibe yardımını, 127 milyon ABD Doları teknik iş birliğini ve 118 milyon ABD Doları krediyi içermekteydi (Campi, 2005, s. 49). Böylelikle, 1990'lar boyunca, Japonya, Moğolistan'ın siyasi ve ekonomik geçişi için en büyük bağışçı oldu. Moğolistan'a verilen dış borçların ve yardımların yüzde 70'inden fazlası Japonya'dan geldi. Japonya, Moğolistan'ın jeopolitik konumunun yanı sıra bölgede tek demokratik ülke olması nedeniyle geçiş süreci boyunca her alanda Moğolistan'ı destekledi (Jargalsaikhan, 2018, s. 168).

- **Amerika Birleşik Devletleri**

Üçüncü Komşu Politikasının ortaya çıkmasını sağlayan ve bu politikanın büyük gücü olan ABD ile Moğolistan ilişkilerine bakıldığında, ilk temasları Moğolistan'ın bağımsızlığını ilan ettiği 1911 yılına dayanmaktadır. 1911 yılında Moğol Prenslar bağımsızlıklarını ilan ettikten sonra, ABD'ye yaklaşmaya çalıştılar. Moğolistan diplomatik olmasa bile en azından ticari ilişkiler kurmak için ABD'nin dikkatini çekmeye çalıştı. Ancak, Moğolistan için bir sorun vardı. ABD Moğolistan'ın bir ulus olduğunun farkında değildi, bu nedenle Moğolistan'ı Çin'in bir parçası olarak tanımıştı. ABD'nin Moğolistan'ın statüsünü tanınması Yalta Konferansı sonrasında gerçekleşti. Stalin'in, Japonya'ya karşı savaşa girme karşılığında birtakım şartları vardı. Bu şartlardan biri de Moğolistan'ın statüsünün tanınmasıydı. İngiltere ve ABD, Rusya'nın şartlarını kabul ettiler ve böylelikle Moğolistan'ı da tanımış oldular (Radchenko, 2017, s. 244).

1945'te ABD'nin Moğolistan'a verdiği ilk destek Stalin'in baskısı nedeniyle bir nevi ABD için zorunluluktan kaynaklanıyordu. 1961'e gelindiğinde, Soğuk Savaş tam anlamıyla şiddetlenirken, Kennedy yönetimi bir teklifte bulundu ve Moğolistan ile diplomatik ilişkiler kurmakla ilgilendiğini ifade etti. Dışişleri Bakanı Dean Rusk, Başkan John F. Kennedy'ye, yönetimin Moğolistan'ı diplomatik olarak tanımmasını tavsiye eden bir muhtıra gönderdi ve Rusk muhtırada ABD'nin Ulan Batur'da bir

büyükelçilik bulundurmasının ABD çıkarları için önemli olduğunu, böylelikle hem Çin'i hem de Sovyetler Birliği'ni yakından takip edebileceklerini belirtti. Ancak her iki ülkenin de içinde bulunduğu koşullar nedeniyle diplomatik ilişkiler kurulamadı. Diğer taraftan ABD, Moğolistan'ın BM tarafından kabul edilmesine yönelik olarak Çin ve Sovyetler Birliği'nden ötürü çekimser oy kullandı. Ancak, diğer ülkelerin Moğolistan'ı tanınması için o dönemde BM'ye üye olacak bütün devletlerle birlikte Moğolistan'ın da bu kapsamlı anlaşmaya dahil edilmesini sağladı (Office of the Historian, Foreign Service Institute & United States Department of State, 1961).

Moğolistan ve ABD'nin diplomatik ilişkiler kurma çabaları Soğuk Savaş sonuna kadar devam etti. Başkan Richard Nixon'un 1972'de Pekin ve Moskova'ya yaptığı ziyaretlerden sonra, ABD Dışişleri Bakanlığı Mart 1973'te diplomatik tanımayı sonuçlandırmak için onay aldı ve Moğollar da aynı kararını Nisan 1973'te verdiler. Ancak, Sovyetler Birliği'nin baskısı nedeniyle Moğolistan bu karardan vazgeçmek zorunda kaldı. Diğer taraftan, Sovyetler Birliğinde 1985 yılında Gorbaçov'un göreve gelmesiyle birlikte yaşanan değişimler sonucunda ABD ve Moğolistan arasındaki diplomatik ilişkiler resmi olarak 1987 yılında başladı. Kasım 1985'te Ronald Reagan ve Mihail Gorbaçov'un görüşmesinden birkaç ay sonra, Sovyet Dışişleri Bakanı Eduard Şevardnadze, Moğolistan'a ABD ile diplomatik ilişkiler kurabileceğini belirtti. Ocak 1987'de Moğolistan'ın BM Daimî Temsilcisi Gendengiin Nyamdoo ve Dışişleri Bakanı George Shultz Washington'da ikili diplomatik ilişkileri resmi olarak başlatan bir mutabakat zaptı imzaladılar (Tuvshinzaya, 2022, s. 240).

Bush yönetimi, geçiş döneminde Moğolistan'ın yaşadığı ekonomik zorlukların hafifletilmesi için gelişmiş ülkelerin çabalarını koordine etmede çok etkili oldu. Ocak 1991'de Başkan Bush, Kongre'den Moğolistan'a ayrıcalıklı ulus statüsü vermesini istedi ve mart ayında Kongre, Moğolistan'ın demokrasi hareketini desteklemesine yönelik ilk kararını kabul etti. ABD Dışişleri Bakanı James Baker, Moğolistan'ı iki kez ziyaret etti (1990 ve 1991) ve Japonya dahil diğer ülkeleri Moğolistan'a yönelik geniş çaplı destek vermeye çağırdı. Sekreter Baker, 1990'lar boyunca Moğolistan için güçlü bir destekleyici olarak hizmet etti (Batbayar, 2003a, s. 51). Ayrıca, ABD, yardımının bir parçası olarak Moğolistan'a insani yardım sağladı ve Moğolistan'ın Dünya Bankası, IMF ve ADB gibi uluslararası finans kuruluşlarına katılma çabalarını destekledi. Bu yardım, Moğolistan'ın kalkınmasına ve küresel ekonomik topluluğa entegrasyonuna

yardımcı olmayı amaçlıyordu (Sanallkhundev, 2021, s. 92). Bununla birlikte; Moğolistan ve ABD arasında kültürel, ekonomik, siyasi alanlarda anlaşmalar imzalandı. 1989 ve 1990'da iki ülke arasında kültürel anlaşma, Barış Gönüllüleri anlaşması, konsolosluk anlaşması, Yurtdışı Özel Yatırım Şirketi anlaşması imzalandı. 1991'de ve 1994'te ikili ticaret ve yatırım anlaşması imzalandı. Bunlara ek olarak, Uluslararası Kalkınma Ajansı, Moğolistan'a iki taraflı Amerikan yardımının sağlanmasında öncü bir rol oynadı. Uluslararası Kalkınma Ajansı tarafından oluşturulan ve özel sektör öncülüğünde sürdürülebilir büyümeyi ve daha etkin ve sorumlu yönetimi içeren temasıyla uygulanan program sonucunda, ABD tarafından, 1991'den 2007'ye kadar Moğolistan'a tamamı hibe şeklinde yaklaşık 170 milyon dolar verildi (Sutter, 2008, s. 141-142)

ABD ve Moğolistan arasındaki ticari ilişkilere bakıldığında, geçişin ilk yıllarında ABD, özellikle madencilik, petrol ve deve kılı sektörlerinde ortak girişimler yoluyla yatırım yapmaktaydı. Yapılan yatırımlar sonucunda, 1990'ların sonunda elliden fazla ABD-Moğol ortak girişimi vardı. Bununla birlikte, yatırım ivmesi artan bir hızda değildi. Örneğin, 1995'te ABD yatırımı, toplam yabancı yatırımın %7,5'i kadardı. 1990-2001 döneminde bu yatırım payı hala %7,3 idi. Ancak Moğolistan'a serbest ticaret statüsünün verildiği 1999 yılından itibaren Moğol yapımı tekstiller ABD'de büyük bir ihracat pazarı buldu. 1990'da ABD'ye toplam 900.000\$ olan ihracat, 2000 yılında 92,9 milyon dolara yükseldi ve Çin'in 274,3 milyon dolarından sonra ikinci oldu. ABD'den gerçekleştirilen ithalat ise 1990 yılında sıfırken 2000'de 28,4 milyon dolara yükselmiştir (Campi, 2005, s. 50). 2021 yılında ise Moğolistan'ın ABD ile yıllık ihracat oranı 31,03 milyon dolar seviyesindedir. ABD yıllık ticaret hacmiyle Moğolistan'ın yedinci ticaret ortağı olmuştur. Bununla birlikte, Moğolistan'ın ABD ile arasındaki ithalat oranına bakıldığında 213,49 milyon dolara yükseldiği görülmektedir (Trend Economy, 2023).

ABD ve Moğolistan diplomatik ve ekonomik iş birliklerinin yanında askeri alanda da iş birlikleri gerçekleştirdiler. 2003 yılında Moğolistan, ABD ile arasındaki ilişkilerde önemli bir atılım olan Teröre Karşı Savaşı destekleme sözü verdi. 2003 yılından beri ABD, Moğolistan'ın askeri yeteneklerini modernleştirmek için Moğolistan'ın silahlı kuvvetlerine birçok katkı yaptı. Bu katkının akabinde Moğolistan, birliklerini BM Barışı Koruma ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) liderliğindeki misyonlara gönderdi. Moğolistan, Aralık 2005'ten Mart 2007'ye kadar NATO önderliğindeki Kosova Gücüne (KFOR) katıldı. Moğolistan'ın subayları Kongo,

Batı Sahra, Sierra Leone, Liberya, Kosova, Çad ve Sudan'daki BM barışı koruma misyonunda görev yaptı. Ayrıca Irak ve Afganistan'daki koalisyona da katıldılar. Moğolistan'ın Irak ve Afganistan'a müdahil olması, ABD ile ittifakının sağlanmasına ve hibe ve yardımların güvence altına alınmasına yardımcı oldu (Sanallkhundev, 2021, s. 93-94).

Hedging stratejisi çerçevesinde diplomatik, ekonomik ve askeri alanlarda gerçekleşen iş birliği kapsamında, yukarıda anlatılanlar ışığında denilebilir ki, Güney Kore, Japonya, Hindistan ve ABD ile geliştirilen iş birlikleri diplomatik alanda Moğolistan'ın daha fazla görünür olmasına etki etmiştir. Ekonomik alanda yapılan yatırımlar ve verilen hibelerle özellikle geçiş döneminde bir nebze de olsa Moğolistan ekonomisinin rahatlamasına ve altyapı alanında yapılan yatırımlarla ülkenin gelişmesine katkı sağlamışlardır. Askeri iş birlikleri alanında ise Moğolistan ordusunun modernleşmesini ve gelişmesini sağlamışlardır. Moğolistan gerçekleştirilen bu iş birlikleriyle dış politikada daha fazla hareket alanı kazanmış oldu. Moğolistan bu iş birlikleriyle bir yandan uluslararası arenada yer edinirken diğer yandan Rusya ve Çin'in etkisini de azaltmaya çalıştı.

3.2 İttifak/Stratejik Ortaklık Kurmak

Hedging stratejisi çerçevesinde, stratejik ortaklıklar önemli bir araçtır. Stratejik ortaklıklar, devletlere birden fazla aktörle ilişkiler kurarak risklerini azaltma imkânı verir. Bu, devletlerin uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirir ve ulusal çıkarlarını korumalarına yardımcı olur. Bu doğrultuda Moğolistan'ın dış politikası incelendiğinde Rusya ve Çin dışında üç önemli ülke ile stratejik ortaklık kurmuş olduğu görülmektedir. Stratejik ortaklık kurduğu üç ülke Japonya, Hindistan ve ABD'dir.

• Japonya

Moğolistan'ın Rusya ve Çin dışında stratejik ortaklık kurduğu ilk ülke Japonya'dır. 2010 yılında Japonya ve Moğolistan 1990'lar ve 2000'ler boyunca geliştirdikleri ilişkilerini bir üst noktaya taşıyarak stratejik ortaklık konusunda anlaşma imzaladılar. Bu anlaşma ile birlikte, (i) üst düzey diyalogları teşvik etmek, (ii) ekonomik ilişkileri ilerletmek, (iii) insanlar ve kültürler arası alışverişleri canlandırmak son olarak da (iv) bölgesel ve küresel meseleleri ele almak için koordinasyonun güçlendirilmesi konularında iş birliğini geliştirmeyi taahhüt ettiler (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2010). 2010 yılında kurulan Stratejik ortaklığın ardından, Şubat 2015'te iki ülke arasındaki 2012'de 41,8 milyar Yen değerinde olan toplam ticaret

değerinin yaklaşık %96'sındaki gümrük vergilerinin kaldırması beklenen bir Japonya-Moğolistan Ekonomik Ortaklık Anlaşması (EPA) imzaladı. 2012 yılında, Japonya'nın Moğolistan'a yaptığı ihracatın çoğunluğu, toplam ihracat değerinin %66,4'ünü oluşturan otomobillerdi. Bunu %18,5 ile makineler ve %5,1 ile kimya mühendisliği ürünleri izledi. Öte yandan, Japonya Maliye Bakanlığı'nın verilerine göre, 2012 yılında Moğolistan'ın Japonya'ya yaptığı ihracatın %53'ünü, toplam 1,9 milyar Yen'i kömür oluşturdu. Diğer mineral ürünler ihracatın %25'ini oluştururken, giyim %15,4'ünü oluşturdu (Campi, 2018, s. 66). İmzalanan bu anlaşma ile birlikte, Japonya, Moğolistan ile ekonomik ortaklık anlaşması imzalayan ilk G7 ülkesi oldu. Moğolistan, uluslararası bir havaalanının inşası ve kentsel gelişim, tarım ve turizm sektörlerindeki teknolojik gelişmeler dahil olmak üzere altyapı projeleri için aktif olarak Japon yatırımlarını takip etti. Japonya-Moğolistan Ekonomik Ortaklık Anlaşması, ekonomik bağlarını yönlendiren temel araç olarak belirlendi. Bu anlaşmayı uygulama taahhüdü, her iki ülkenin dışişleri bakanları tarafından Şubat 2018'de yapılan bir toplantıda yeniden teyit edildi. Ek olarak, 2017-2021 Eylem Planında, IMF ekonomik reform programının uygulanması, ekonomiyi çeşitlendirmek için insan kaynaklarının geliştirilmesi ve temiz kömür teknolojisi ile ilgili değişimler ve kalkınma gibi belirli ekonomik iş birliği alanları ana hatlarıyla belirtildi (Hiscox, 2018, s. 10).

- **Hindistan**

Moğolistan'ın Japonya'dan sonra stratejik ortaklık geliştirdiği bir diğer ülke Hindistan'dır. 2015 yılında Başbakan Modi'nin Moğolistan'ı ziyareti sırasında, ilişkileri stratejik ortaklığa yükseltildi. Başbakan Modi stratejik ortaklıkla ilgili olarak, bu stratejik ortaklığın "Doğu Politikasını Harekete Geçirme (Act East Policy)"nin temel bir bileşeni olduğunu açıkladı. Böylelikle, 2015 yılında Hindistan ve Moğolistan arasındaki 60 yıllık diplomatik ilişkileri boyut değiştirerek yeni bir döneme girdi. Stratejik ortaklıkla birlikte, Hindistan, demiryolu hatları ve altyapı projelerinin inşası ve geliştirilmesi için 1 milyar ABD doları sağlama sözü verdi (Pradhan, 2022). Buna ek olarak belirtilen dönemde hava hizmetleri, siber güvenlik eğitim merkezinin kurulması, enerji, sınır güvenliği, hayvancılık alanları dâhil olmak üzere iş birliği için on üç farklı alanda anlaşma imzalandı (Ministry of External Affairs Government of India, 2015). Hindistan, iki ülke arasındaki stratejik ortaklığı daha da güçlendirmek amacıyla Moğolistan'da inşa edilmekte olan petrol rafinerisi için 236 milyon ABD doları tutarında ek yatırım yapma talebini de onaylayarak, Hindistan'ın bu proje için toplam

taahhüdünü 1.236 milyar ABD dolarına çıkardı (Krishna, 2020, s. 107). Moğol Rafinerisi tesisinin başarıyla tamamlanması, yeni bir sanayi sektörü için bir temel oluşturacak, aynı zamanda Moğolistan'dan döviz çıkışını azaltarak, petrol ürünleri fiyatlarını dengeleyerek ve ülke ticaretini hafifleterek makro düzeyde ekonomiye olumlu etkileri olacaktır. Santralin tam kapasite ile faaliyete geçmesiyle birlikte yurt içi akaryakıt talebinin yüzde 55-60'ının karşılanacağı tahmin edilmektedir (Lkhaajav, 2022). Gerçekleştirilecek olan bu santralle birlikte, Moğolistan'ın enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılığı önemli ölçüde azalmış olacaktır.

- **Amerika Birleşik Devletleri**

Moğolistan son olarak 2019 yılında ABD ile aralarındaki ilişkinin daha da derinleşmesi için Stratejik Ortaklık Deklarasyonunu imzaladı. İmzalanan deklarasyon, karşılıklı anlayış, küresel ve bölgesel barış ve güvenlik, insan haklarının korunması, ifade özgürlüğü, ulusal bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunması üzerine inşa edilmiştir. Buna ek olarak, bildirgenin iki yönü, Amerika Birleşik Devletleri ve Moğolistan'ın ticaret, yatırım ve kalkınma yoluyla ekonomik iş birliğini nasıl artıracığını yanıtlamada kritik öneme sahiptir. İlk olarak, deklarasyon, Moğolistan'daki kritik kalkınma sorunlarının çözülmesine yardımcı olmak için ABD Denizaşırı Özel Yatırım Şirketi'nin (OPIC) kullanılması çağrısında bulunmuştur. Bununla birlikte, stratejik ortaklık nihai olarak doğrudan yabancı yatırım akışını artırmayı, küçük ve orta ölçekli işletmeleri (KOBİ'ler) desteklemeyi amaçlamaktadır. Bunun yanında stratejik ortaklık bilim, teknoloji ve uzay araştırması gibi gelişmekte olan yeni pazarları daha fazla keşfetmelerini sağlayarak Moğolistan'ın ekonomik güvenliğini güçlendirmeyi amaçlıyor (Lkhaajav, 2019).

Hedging stratejisi çerçevesinde, Moğolistan kurduğu stratejik ortaklıklarla Japonya, Hindistan ve ABD ile bölgesel ve uluslararası arenada daha fazla yer almaya çalışmakta, ekonomik olarak daha derin ticari anlaşmalar yaparak ekonomik açıdan kendini güvenli alana çekmektedir.

3.3 Bölgesel ve Uluslararası Örgütlere Üye olmak

Bölgesel ve uluslararası örgütlere katılmak, hedging stratejisinin önemli bir parçasıdır. Bölgesel ve uluslararası örgütlere katılmak ve bu kuruluşlarda aktif olarak yer almak, karmaşık ve birbirine bağlı bir küresel sistem içinde istikrarı, iş birliğini ve ulusal çıkarları ilerleterek hedging çabalarını destekler.

Çok taraflı iş birlikleri konusunda Moğolistan ilk olarak 1961 yılında BM'ye ve 1976 yılında ADB'ye üye oldu. Soğuk Savaş döneminde sınırlı dış politikası nedeniyle katılabildiği uluslararası örgütler bu nedenle sadece ADB ve BM oldu. 1990'lardan itibaren ise değişen siyasi ve ekonomik yapısı ile oluşturduğu yeni dış politika konsepti kapsamında çok taraflı iş birliklerine yönelik çalışmalar yapılmaya başlandı. 1991 yılında IMF'ye ve DTÖ'ye üye oldu.

Moğolistan hükümeti bir yandan finans alanında destek alabileceği kuruluşlara üye oldu. Diğer yandan hem uluslararası alanda kendisi için sağlam bir zemin oluşturmak hem de yıllarca nükleer silah tehdidini aşabilmek için 1992 yılında BM'nin 47. Genel Kurul Toplantısında topraklarını tek devletli Nükleer Silahlardan arındırılmış bölge (Nuclear Weapon Free Zone-NWFZ) olarak ilan etti. Moğolistan'ın topraklarını NWFZ olarak ilan etmesi, uluslararası toplum tarafından geniş çapta memnuniyetle karşılandı ve sonuç olarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1998'de "Moğolistan'ın uluslararası güvenliği ve nükleer silahlardan arındırılmış statüsü" konulu kararı kabul etti (Ministry of Foreign Affairs of Mongolia, 2023a). Buna ek olarak, Moğolistan, 1992'de topraklarını nükleer silahlardan arındırılmış bölge ilan ettikten sonra, 1993'te Bağlantısızlar Hareketi'ne katıldı. Herhangi bir askeri ittifakın veya büyük güçlerin güvenlik garantisinin yokluğunda, Moğolistan'ın egemenliğini sürdürmesi ve bağımsız devlet olması için tarafsızlığa bağlılığı tek seçenek haline geldi. Bu dış ortam göz önüne alındığında, barışı koruma Moğolistan'ın güvenliği ve dış politikaları için en uygun seçenek olarak ortaya çıktı (Nyamsuren & Mendee, 2022, s. 281).

1999'da Moğolistan Hükümeti, Moğolistan'ın BM barışı koruma operasyonlarına katılımına ilişkin bir karar yayınladı ve BM ile BM Yedek Düzenlemelerine Katkılara Dair Mutabakat Zaptı'nı imzaladı. 2002 yılında "Asker ve Polis Personelinin Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Diğer Uluslararası Operasyonlara Katılımına Dair Kanun" kabul edildi. 2002'den bu yana 18.139'dan fazla Moğol barış gücü, dünya çapındaki BM misyonlarında görev yaptı. Eylül 2020 itibarıyla toplam 1108 askeri ve siyasi personel Güney Sudan, Batı Sahra, Sudan'ın Darfur ve Abyei, Kongo, Afganistan ve Yemen'de devam eden barışı koruma operasyonlarında görev yapmaktadır (Ministry of Foreign Affairs of Mongolia, 2023a).

Moğolistan barış gücü faaliyetlerine katılmak dışında, bir de arabuluculuk faaliyetleri yürütmektedir. 2003 yılında Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey

Kore)'nin Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme anlaşmasından çekilmesinin sonucu ortaya çıkan altılı görüşmelerin 2008 yılında sonra ermesinin akabinde, Kuzeydoğu Asya'da şiddetli bir gerilim durumu yaşandı ve yeni bir askeri çatışma yakın görünüyordu. Kuzey Kore ile yakın bağları olan Moğolistan, kendisini hızlı bir şekilde güvenilir bir arabulucu olarak konumlandırdı. Ulan Batur'da Kuzey Kore ile ABD arasındaki ilişkileri normalleştirmek için gizli ikili görüşmelerin düzenlenmesinde ve bunlara ev sahipliği yapılmasında önemli bir rol oynadı. Daha önce Moğolistan, 2007'de Japon sivillerin Kuzey Kore tarafından kaçırılması konusunda Kuzey Kore ile Japonya arasında gizli ikili görüşmelere ev sahipliği yaparak arabuluculuk yapmıştı. Böylelikle, arabuluculuk, Moğolistan diplomasisinin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Özellikle Kore ihtilafına yönelik çabalar, Moğolistan'ın bölgesel ihtilaf çözümü girişimlerine sponsorluk yapan arabulucu imajını güçlendirdi (Hong, 2021, s. 2).

Moğolistan'ın bu çabaları 2013 yılında "Kuzeydoğu Asya Güvenliğine İlişkin Ulan Batur Diyaloğu" girişimini ortaya çıkarmış ve bunu bölge ülkelerine resmen duyurmuştur. Girişimin nihai hedefi, Kore Yarımadası'ndaki gerilimleri yatıştırmak ve Kuzeydoğu Asya'da güven inşası ve barışın sağlanmasına yardımcı olmaktır. "Kuzeydoğu Asya Güvenliği Konusunda Ulan Batur Diyaloğu" Uluslararası Konferansı 2014'ten beri her yıl düzenlemektedir. Tartışma konuları, güvenlik, enerji, altyapı, yeşil kalkınma, insani iş birliği fırsatları gibi çok çeşitli konuları kapsamaktadır. Her konferansa 200'den fazla uluslararası ve ulusal delege ve hükümet kurumları, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlar ve akademi temsilcileri katılmaktadır (Ministry of Foreign Affairs of Mongolia, 2023a).

Hedging stratejisi doğrultusunda Moğolistan, Üçüncü Komşu Politikasını desteklemek için hem bölgesel hem de uluslararası kuruluşlara üye oldu. Böylelikle bu kuruluşlar üzerinden daha fazla ülkeye ulaşarak hem bölgesel hem de uluslararası alanda kendine bir yer edinmiş oldu. Bununla birlikte, çok taraflı iş birliklerine katılarak ekonomik anlamda daha fazla kaynağa erişmekte, politik anlamda ise uluslararası alanda daha fazla söz sahibi olmaktadır.

SONUÇ

Uluslararası İlişkiler tartışmalarında yer alan temel teorilerden olan realist teorinin temel argümanı, uluslararası sistemin yapısının anarşik olduğu ve devletlerin bu sistem içerisinde güvenliklerini en üst düzeye çıkarmaya çalışan rasyonel aktörler oldukları varsayımına dayanmaktadır. Anarşik sistemin yapısında uluslararası kuralları uygulayacak herhangi bir üst otorite olmadığından devletler sistem içerisinde yaşayabilmek için birtakım stratejiler geliştirmektedirler. Devletlerin bu bağlamda kullandıkları stratejilerden biri hedgingdir.

Tamamen kara ile çevrili olan ve sadece iki komşusu olan Moğolistan da uluslararası sistem içerisinde var olabilmek için bu stratejiyi kullanmaktadır. Moğolistan bu stratejiyi iki kara komşusu olan Rusya ve Çin'i dengelemek ve bu iki ülke ile yaşayabileceği sorunlarda riskleri azaltmak için kullanmaktadır. Moğolistan 1990'lardan itibaren çok yönlü ve çok aktörlü bir dış politika uygulamaya çalışmaktadır. Bunun en önde gelen sebeplerinden birisi daha önce de belirtildiği gibi içinde bulunduğu jeopolitik konumun getirdiği zorluklardır. Bu yüzden çok yönlü dış politika uygulamaları ile Moğolistan, Rusya ve Çin ile olan tarihsel, kültürel ve ekonomik bağlarından dolayı bu iki ülkenin kendisine uyguladığı baskıyı azaltmaya çalışmasıdır. Bu minvalde, 2011 yılında ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak yeni bir dış politika konsepti belirlemiş ve bu konseptin içine Üçüncü Komşu Politikasını eklemiştir. Bu noktada Moğolistan Üçüncü Komşu Politikası üzerinden bir hedging stratejisi oluşturmuştur.

Bu çalışmada Moğolistan'ın hedging stratejisini anlamak için öncelikle kapsamlı bir tarihsel analizle birlikte geniş bir teorik literatür çalışması yapılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmanın amacı uluslararası ilişkiler literatüründe yer alan hedging kavramını Moğolistan'ın Üçüncü Komşuluk Politikası üzerinden yeniden tanımlanmaya çalışmaktır.

Moğolistan'ın dış politika analizi çerçevesinde yapılan çalışma doğrultusunda hedging stratejisi uluslararası ilişkilerde bir devletin veya aktörün dış politika kararlarındaki risk ve belirsizliği azaltmak için kullanabileceği bir strateji olarak tanımlanmıştır. Benzer yöntemle stratejinin unsurları iş birliği geliştirmek, ittifak ya da stratejik ortaklık kurmak, bölgesel ve uluslararası örgütlere katılmak şeklinde belirlenmiştir. Belirlenen bu unsurlardan ilk ikisini tartışmak için vaka olarak Güney Kore, Hindistan, Japonya ve ABD seçilmiştir. Bu ülkelerin seçilmesinin nedenlerinden ilki belirtilen ülkelerin dış politika konseptinde ilişkilerin geliştirilmesi gereken ülkeler

olarak yer almaları, Moğolistan ile tarihsel bağlarının bulunması, bu ülkelerin ileri teknoloji, yatırım yetenekleri ve çeşitli endüstrilere sahip büyük ekonomik güçler olmaları, politik düzeyde bölgesel ve küresel güç olmalarıdır. Buna ek olarak, bu ülkeler Moğolistan'ın Rusya ve Çin'e olan bağımlılığını azaltmak için her türlü ekonomik ve politik güce sahiplerdir. Hedging stratejisinin üçüncü ve son unsuru ise bölgesel ve uluslararası örgütler üzerinden anlatılmaktadır.

Hedging stratejisini oluşturan üç unsurdan ilki olan iş birliği, devletlerin ekonomik, diplomatik ve düşük düzey askeri iş birlikleri ile büyük bir güce bağlı kalma olasılığını azaltmaktadır. Bu doğrultuda hedging kapsamında gerçekleştirilen diplomatik iş birliği ile amaçlanan diplomatik ilişkileri çeşitlendirerek, devletlerin bir tek aktöre bağlı hale gelmesini ve uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklere karşı savunmasız kalmasını engellemektir. Devletler birden fazla aktörle diplomatik alanda iş birliği yaptıklarında hem kendi çıkarlarını gözetmekte hem de güvenliklerini korumak için farklı ortaklıklar kurma şansları ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik iş birliği bağlamında hedging, ekonomik kırılganlığı azaltmak için ticaret ve yatırım ortaklıklarının çeşitlendirilmesini içermektedir. Devletler bu stratejiyi, tek bir pazara aşırı bağımlılığı önlemek, hayati kaynaklara erişimlerini korumak ve jeopolitik gerilimlerin veya ekonomik rekabetlerin neden olduğu ekonomik bozulmalara karşı korunmak için izlemektedirler. Devletler hem geleneksel müttefikler hem de yükselen ekonomiler dahil olmak üzere birden fazla ortakla ticaret anlaşmaları ve ekonomik ortaklıklar kurmaya çalışarak farklı pazarlara erişirler, ihracat hedeflerini çeşitlendirebilir ve ekonomik yaptırımların veya herhangi bir devletle olan ticari anlaşmazlıkların potansiyel etkisini azaltabilmektedirler. Askeri iş birliği bağlamında hedging ise ulusal çıkarları koruma ve güvenlik sorunlarına etkili bir şekilde yanıt verme becerisini sağlamak için yapılır.

Hedging çerçevesinde, düşük düzey askeri iş birlikleri diğer aktörleri ikna edecek bir caydırıcılığın sürdürülmesi ve ulusal güvenliğin desteklenmesi için bir araç olarak hizmet etmektedir. Bu durum, uluslararası sistemdeki potansiyel tehditlere veya belirsizliklere karşı bir tür sigorta olarak görülmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, devletlerin askeri iş birlikleri gerçekleştirirken diğer devletlere karşı bir tehdit algısı yaratmadan bunu yapmalarıdır. Askeri iş birliğinde hedging stratejilerinin kullanılması, devletlerin belirsiz ortamlarda güvenliği sürdürmesine ve dış politika seçimlerinde esnekliği korurken ulusal çıkarlarını korumasına olanak tanır.

Diplomatik, ekonomik ve askeri alanlarda gerçekleşen iş birliği çerçevesinde denilebilir ki, Güney Kore Moğolistan'ın gelişmesi için yıllarca büyük ölçeklerde yatırım yapmış ve en çok harcama yapan donör ülkelerden biri olmuştur. Bununla birlikte, Güney Kore ile ilişkilerinin gelişmesiyle Moğolistan Kuzeydoğu Asya Bölgesine kendisini entegre etmek için bir fırsat yaratmıştır. Hindistan, Moğolistan'a ekonomik bir müttefik olarak hizmet etme potansiyeline sahip ve bununla birlikte siyasi ve stratejik bir bakış açısından yaklaşırsa hem Hindistan hem de Moğolistan, Çin'in bölgedeki baskın etkisi konusunda ortak bir anlayışa sahiptir. Çin'in yukarı Avrasya bölgesi üzerinde etkisini azaltmak hem Hindistan'a hem de Moğolistan'a fayda sağlayacak bir hamledir. Moğolistan için Japonya hem ekonomik alanda hem de bölgesel alanda yükselen Çin'e karşı potansiyel bir güçtür. Japonya içinse, Moğolistan jeopolitik konumu, sahip olduğu mineraller ve madenler açısından ve bütün bunların yanında bölgedeki tek demokratik ülke olmasından ötürü oldukça önemli bir partnerdir.

Moğolistan ve ABD arasındaki ilişki genellikle dostane ve işbirlikçi olarak nitelendirilebilir. İki ülke ortak bir sınırı paylaşmasa ve coğrafi olarak uzak olsa da 1987'den beri diplomatik ilişkileri sürdürmektedirler. ABD, Moğolistan'ın demokrasiye geçişini desteklemiştir, ekonomik yardım, yatırım ve ticaret fırsatları sağlamış, askeri iş birlikleri yoluyla Moğolistan'ın uluslararası arenada rol almasına yardım etmiştir. İş birlikleri yoluyla ABD de Rusya ve Çin arasında yer alan stratejik bir partner edindi, Moğolistan ise ABD gibi büyük bir güçle ilişkilerini geliştirerek korunma elde etti. Moğolistan iş birlikleri yoluyla üzerindeki Çin ve Rusya baskısını ve ayrıca bu iki ülkeye olan bağımlılığının azaltmış oldu ve dış politikada daha fazla hareket alanı kazanmış oldu.

Hedging stratejisi çerçevesinde ittifak stratejisi ve stratejik ortaklıklar risklerin yönetilmesinde ve farklı aktörlerle ilişkilerin dengelenmesinde önemli rol oynamaktadır. İttifak stratejisi, bir devletin güvenliğini artırmak ve iş birliği geliştirmek için belirli devlet ya da devletlerle düşük düzeyde askeri ittifaklar gibi resmi anlaşmalar yapmayı içermektedir. Bununla birlikte devletler ittifaklarını çeşitlendirerek birden fazla ittifak içerisinde yer alabilmektedirler. Bu yaklaşım, devletlerin ilişkilerini dengelemesine ve tek bir müttefike aşırı güvenmekten kaçınmasına olanak tanıyarak çatışmalara sürüklenme veya politika seçeneklerinde sınırlanma riskini azaltmaktadır. Burada önemli nokta, bir önceki bölümde de belirtildiği üzere bir devletin bir ittifak içerisinde olup olmadığının anlaşılabilmesi gerekmektedir. Yani devletlerin bu anlamda

karışık sinyaller göndermesi gerekmektedir. Eğer bir devletin ittifak içerisinde olduğu anlaşılırsa bir tehdit unsuru ortaya çıkar ve bu durum da güvenlik ikilemine yol açar. Diğer taraftan stratejik ortaklıklar, siyaset, ekonomi, güvenlik ve kültür dahil olmak üzere çeşitli alanlarda ortak hedefler ve iş birliği içeren düzenlemeleri içermektedir.

Hedging çerçevesinde incelendiğinde, stratejik ortaklıklar devletlere birden fazla aktörle diplomatik ve ekonomik bağlarını geliştirme fırsatları sunmaktadır. Böylelikle, devletler, stratejik ortaklıklar kurarak, katı ittifak taahhütlerine girmeden ortak çıkarları gözetebilmekte, diyalogu teşvik edebilmekte ve iş birliğini derinleştirebilmektedir. Stratejik ortaklıklar hedging davranışını sergileyen devletlere, diğer devlet ya da gruplarla iş birliği yapma esnekliği getirmekte, böylece uluslararası sistemdeki risklere ve belirsizliklere karşı korunma sağlamaktadır. Hedging stratejisi çerçevesinde Moğolistan Japonya, Hindistan ve ABD ile stratejik ortaklık kurarak hem diplomatik hem de ekonomik bağlar üzerinden iş birliğini derinleştirmektedir. Moğolistan kurduğu stratejik ortaklıklar çerçevesinde bölgesel ve uluslararası arenada yerini sağlamlaştırmakta, ekonomik olarak daha derin ticari anlaşmalar yaparak ekonomik ilişkilerini çeşitlendirmektedir.

Üçüncü unsur olan bölgesel ve uluslararası kuruluşlara dahil olmak, devletlerin uluslararası sistemin karmaşıklıklarında gezinmesine, ilişkiler kurmasına ve çıkarlarının peşinden gitmesine izin verdiği için hedging stratejisinin önemli bir yönüdür. Bölgesel kuruluşlara dahil olmak, devletlerin komşu devletlerle ilişki kurmasını, bölgesel iş birliğini geliştirmesini ve yakın çevrelerinde istikrar ve güvenliği geliştirmesini sağladığı için hedging için oldukça önemlidir. Ayrıca, bölgesel kuruluşlara katılmak bölgesel güç kaymalarına veya jeopolitik gerilimlere karşı savunmasızlığı azaltarak, herhangi bir tek devlete veya ittifaka aşırı güvenmeyi önlemeye yardımcı olmaktadır. Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Birliği, Avrasya Ekonomik Birliği veya Güney Asya Bölgesel İş Birliği gibi uluslararası ve bölgesel kuruluşlar, çeşitli siyasi, ekonomik ve güvenlik konularında diyalog, koordinasyon ve iş birliği için platformlar sağlamaktadırlar. Devletler, çok sayıda uluslararası ve bölgesel kuruluşla ilişki kurarak farklı forumlara erişebilmekte, uluslararası ve bölgesel dinamikleri etkileyebilmekte ve ortak karar alma süreçleri aracılığıyla çıkarlarını gözetebilmektedir. Bununla birlikte, uluslararası kuruluşlara katılmak, devletlerin diplomatik ilişkilerini bölgesel sınırların ötesinde çeşitlendirmesine olanak tanımaktadır. Uluslararası kuruluşlar büyük güçler, gelişmekte olan ekonomiler ve bağlantısız devletler dahil olmak üzere daha geniş bir devlet yelpazesıyla ilişki kurma fırsatları sunmaktadır.

Özetle, bölgesel ve uluslararası kuruluşlara dahil olmak hedging stratejisinin önemli bir bileşenidir. Bu strateji devletlerin diplomatik angajmanlarını çeşitlendirmesine, herhangi bir aktöre veya ittifaka bağımlılığı azaltmasına, karar alma için farklı forumlara erişmesine ve kolektif yaklaşımlarla çıkarlarını sürdürmesine olanak tanımaktadır. Bu kuruluşlara aktif katılım, karmaşık ve birbirine bağlı bir uluslararası sistem içinde istikrarı, iş birliğini ve ulusal çıkarların teşvik edilmesini teşvik ederek riskten korunmaya katkıda bulunmaktadır.

Hedging stratejisi doğrultusunda Moğolistan, Üçüncü Komşu Politikasını desteklemek, dış politikada alternatiflerini artırmak ve yerini sağlamlaştırmak için çok taraflı iş birliklerinden de faydalanmak için hem bölgesel hem de uluslararası kuruluşlara üye oldu. Çok taraflı iş birlikleri Moğolistan'ın ulusal güvenliğini ve çıkarlarını siyasi ve diplomatik yollarla güvence altına almasında oldukça önemli rol oynamaktadır. Bunun nedeni ise, Moğolistan çok taraflı iş birliklerine katılarak yalnızca ikili ilişkiler yoluyla kolayca elde edilemeyecek ekonomik fırsatlara ve kaynaklara erişmekte; bölgesel veya uluslararası ekonomik girişimlere katılarak yabancı yatırımı çekebilme ve ekonomik gelişimini sağlayabilmektedir. Moğolistan'ın küresel ilişkilerde söz sahibi olmasına ve etki sahibi olmasına yardımcı olmaktadır. Moğolistan'a görüşlerini ifade etmesi, endişe duyduğu konuları dile getirmesi ve uluslararası politikaların ve gündemlerin şekillendirilmesine katkıda bulunması için bir platform yaratmaktadır. Genel olarak, çok taraflı iş birliklerine dahil olmak Moğolistan'a ekonomik kalkınmasını geliştirme, güvenlik endişelerini ele almak, uluslararası etkisini artırmak ve ortak zorlukların üstesinden gelmek için diğer ülkelerle iş birliği yapma fırsatları sunmaktadır.

Moğolistan'ın Üçüncü Komşu Politikası çerçevesinde temellendirdiği hedging stratejisi, ülkenin çıkarların çatıştığı bir bölgede hassas bir dengeyi koruma taahhüdünün bir örneği olarak kabul edilebilir. İki güçlü komşu Rusya ve Çin arasında yer alan karayla çevrili bir ulus olarak Moğolistan, ulusal çıkarlarını korumak, özerkliğini korumak ve istikrarı desteklemek için kapsamlı ve proaktif bir yaklaşım benimsemiştir. Moğolistan, çeşitli ortaklarla proaktif bir şekilde ilişki kurarak hem Rusya ve Çin'i dengelemekte hem de birden fazla iş birliği geliştirerek ileride karşılabileceği riskleri azaltmaya çalışmaktadır.

Moğolistan uyguladığı bu strateji ile birlikte, diğer ülkelerle kurduğu ikili ilişkilerle ekonomik, diplomatik ve askeri alanda bir nebze de olsa, Rusya ve Çin'in

etkisini azaltmayı başarmıştır. Diğer taraftan bu alanlarda Çin ve Rusya ile olan ilişkileri sekteye uğramadan devam etmektedir. Sadece 1990'larda Rusya ve Moğolistan arasında Sovyetler Birliği döneminde alınan borçlardan ötürü sıkıntı yaşanmıştır. Bu sorunun çözülememesinden dolayı ilişkileri 90'ların sonuna kadar ekonomik, askeri ve diplomatik alanlarda iş birlikleri oldukça sınırlı kaldı. Hatta bu dönemde, Rusya ile olan ekonomik ilişkilerin sekteye uğraması nedeniyle Moğolistan bu alanda Çin'e doğru bir açılım gerçekleştirdi. Bunun sonucunda, Çin Moğolistan'ın birinci ticaret ortağı oldu. 2000'lerden itibaren Rusya ile olan sorunun çözülmesiyle birlikte, iki ülke arasındaki iş birliği tekrardan artış gösterdi.

Moğolistan'ın hem diğer ülkelerle hem de Rusya ve Çin ile olan ilişkisi hedging stratejisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, Moğolistan'ın bütün bu ülkelerle ilişkilerinde bir denge politikası izlediği söylenebilir.

Sonuç olarak, yapılan çalışmanın temel amacı uluslararası ilişkiler literatüründe yer alan kavramlardan biri olan hedging stratejisinin Moğolistan'ın Üçüncü Komşu Politikası çerçevesinde yeniden tanımlanmasıdır. Bu bağlamda gerçekleştirilen detaylı literatür taraması sonucunda Moğolistan bağlamında hedging stratejisini üç temel unsur üzerinden yeniden tanımlanmaya çalışılmıştır. Yeniden tanımlama çerçevesinde Moğolistan'ın riski azaltmak için spesifik olarak başvurduğu üç unsur uluslararası iş birlikleri oluşturmak, stratejik ortaklık kurmak ve bölgesel ya da uluslararası örgütlere üye olmak şeklinde belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Atwood, C. P. (2004). *Encyclopedia of Mongolia and the Mongol Empire. Facts On File*. United Kingdom.
- Batbayar, T. (1998). Open Mongolia and Mongol-Russian Relations. *Mongolian Journal of International Affairs*, 5, 38-46.
- Batbayar, T. (2003a). Foreign policy and domestic reform in Mongolia. *Central Asian Survey*, 22(1), 45-59.
- Batbayar, T. (2003b). Mongolian-Russian Relations in The Past Decade. *Asian Survey*, 43(6), 951-970.
- Batbayar, T. (2015). Mongolia and Japan in 1945–1995: A Half Century Reconsidered.1. Basım. Stephen Kotkin, Bruce Allen Elleman (Ed.), *Mongolia in the Twentieth Century*. *Routledge*. New York. 163-182.
- Batbayar, TS. (2005). The Mongolian People’s Revolution of 1921 and The Mongolian People’s Republic (1924–46). 1. Basım. Chahryar Adle, Madhavan K. Palat and Anara Tabyshalieva (Ed.), *History of civilizations of Central Asia. Volume VI, Towards the contemporary period: From the mid-nineteenth to the end of the twentieth century*. *UNESCO*. Paris. 353-361.
- Bawden, C. R. (1989). *The Modern History of Mongolia* (2. Baskı). *Kegan Paul International London and New York*. London.
- Bilskie, J. S., & Arnold, H. M. (2002). An Examination of the Political and Economic Transition of Mongolia since the Collapse of the Soviet Union. *Journal of Third World Studies*, 19(2), 205-218.
- Boldbaatar, J. (2005). The Mongolian People’s Republic: Social Transformation and Its Challenges (1945–90). 1. Basım. Chahryar Adle, Madhavan K. Palat and Anara Tabyshalieva (Ed.), *History of civilizations of Central Asia. Volume VI,*

- Towards the contemporary period: From the mid-nineteenth to the end of the twentieth century. *UNESCO*. Paris. 361-367.
- Campi, A. (2005). Mongolia in Northeast Asia—The New Realities. *Mongolian Journal of International Affairs*, 12, 46-64.
- Campi, A. (2012). Expanding Prospects for ROK - Mongolian Relations. *Korea Economic Institute of America*. 1-6.
- Campi, A. (2018). Mongolian Foreign Relations Under 25 Years of Democracy. 1. Basım. Teh-Kuang Chang, Angelin Chang (Ed.), *Routledge Handbook of Asia in World Politics*. Routledge. London. 61-104.
- Castillo, J. J., & Downes, A. B. (2023). Loyalty, hedging, or exit: How weaker alliance partners respond to the rise of new threats. *Journal of Strategic Studies*, 46(2), 227-268.
- Chen, I. T.-Y., & Yang, A. H. (2013). A harmonized Southeast Asia? Explanatory typologies of ASEAN countries' strategies to the rise of China. *The Pacific Review*, 26(3), 265-288.
- Christian, D. (2018). A History of Russia, Central Asia and Mongolia, Volume II: Inner Eurasia from the Mongol Empire to Today, 1260 - 2000. 1. Basım. *John Wiley & Sons*. United States of America.
- Ciorciari, J. D. (2019). The variable effectiveness of hedging strategies. *International Relations of the Asia-Pacific*, 19(3), 523-555.
- Dillon, M. (2020). Mongolia: A Political History of the Land and Its People. 1. Basım. *Bloomsbury Publishing Plc*. New York
- Dorjjugder, M.-O. (2011, Ocak 28). Mongolia's "Third Neighbor" Doctrine and North Korea. *Brookings*. <https://www.brookings.edu/research/mongolias-third-neighbor-doctrine-and-north-korea/>

- Enkhsaikhan, J. (2000). Mongolia's Nuclear-Weapon-Free Status: Concept and Practice. *Asian Survey*, 40(2), 342-359.
- Fernandez-Gimenez, M. E. (2006). Land use and land tenure in Mongolia: A brief history and current issues. *Rangelands of Central Asia: Proceedings of the Conference on Transformations, Issues, and Future Challenges*. 30-36.
- Fiori, A., & Passeri, A. (2015). Hedging in search of a new age of non-alignment: Myanmar between China and the USA. *The Pacific Review*, 28(5), 679-702.
- Friedman, J. S. (2015). *Shadow Cold War: The Sino-Soviet Competition for the Third World*. University of North Carolina Pres. Chapel Hill.
- Gennadievna, G. J. (2019). South Korean direct investment in Mongolia. *Международный журнал прикладных наук и технологий «Integral»*. 4(2). 394-400.
- Ginsburg, T. (1995). Political Reform in Mongolia: Between Russia and China. *Asian Survey*, 35(5), 459-471.
- Goh, E. (2005). Meeting the China Challenge: The U.S. in Southeast Asian Regional Security Strategies. *East-West Center (16)*. Washington D.C.
- Haacke, J. (2019). The concept of hedging and its application to Southeast Asia: A critique and a proposal for a modified conceptual and methodological framework. *International Relations of the Asia-Pacific*, 19, 375-417.
- Hiscox, A. (2018). Modern Mongolia: Geopolitics Amid Great Powers. *Culture Mandala: Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies*, 13(1), 1-15.
- Hong, S. (2021). Mediation and Mongolia's foreign policy. *The Pacific Review*, 35(4), 765-788.

- Isono, F. (2010). Soviet Russia and the Mongolian Revolution Of 1921. 1. Basım. 3.
Cilt David Sneath and Christopher Kaplonski (Ed.), *The History of Mongolia* (3 Vols.). *Global Oriental*. Kent. 910-929.
- Iyer, V. (1992). Cultural Perspectives in Modern Mongolia. 1. Basım. Kulbhusan Warikoo, Dawa Norbu (Ed.), *Ethnicity and Politics in Central Asia*. *South Asian Publishers*. New Delhi. 248-268.
- Jargalsaikhan, M. (2018). Mongolia's Dilemma: A Politically Linked, Economically Isolated Small Power. 1. Basım. Gilbert Rozman and Sergey Radchenko o (Ed.). *International Relations and Asia's Northern Tier: Sino-Russia Relations, North Korea, and Mongolia*. *Palgrave Macmillan Singapore*. Singapur. 157-173.
- Ji, Y. (2010). The Soviet Model and the Breakdown of the Military Alliance. 1. Basım. Thomas P. Bernstein and Hua-Yu Li (Ed.), *China Learns from the Soviet Union, 1949-present*. Mary Land. 131-149.
- Jian, C. (2001). Mao's China and the Cold War. *The University of North Carolina Pres*. United States of America.
- Khalid, A. (2017). Communism on the Frontier: The Sovietization of Central Asia and Mongolia. 1. Basım. Silvio Pons and Stephen A. Smith (Ed.), *The Cambridge History of Communism: Volume 1, World Revolution and Socialism in One Country 1917–1941*. Cambridge University Pres. Cambridge. 616-636.
- Koga, K. (2018). The Concept of "Hedging" Revisited: The Case of Japan's Foreign Policy Strategy in East Asia's Power Shift. *International Studies Review*, 20(4), 633-660.
- Korolev, A. (2016). Systemic Balancing and Regional Hedging: China–Russia Relations. *The Chinese Journal of International Politics*, 9(4), 375-397.

- Krishna, V. (2018). Expanding Vistas of Mongolia-Russia Strategic Partnership since 2000 Ulaanbaatar Declaration. *Mongolian Journal of International Affairs*, 20, 101-114.
- Krishna, V. (2020). India and its Extended Neighbourhood : *Mongolian Journal of International Affairs*, 21, 101-116.
- Kuik, C.-C. (2008). The Essence of Hedging: Malaysia and Singapore's Response to a Rising China. *Contemporary Southeast Asia*, 30(2), 159-185.
- Lattimore, O. (1962). *Studies in Frontier History: Collected Papers 1928-1958*. 1. Basim. *Oxford University Pres.* Oxford.
- Leng, T.-K., & Chang Liao, N. (2016). Hedging, Strategic Partnership, and Taiwan's Relations with Japan Under the Ma Ying-jeou Administration. *Pacific Focus*, 31(3), 357-382.
- Li, M. (2013). *Mao's China and the Sino-Soviet Split: Ideological Dilemma.* *Routhledge.* New York.
- Lim, D. J., & Cooper, Z. (2015). Reassessing Hedging: The Logic of Alignment in East Asia. *Security Studies*, 24(4), 696-727.
- Lkhaajav, B. (2019, Ağustos 5). *US Becomes Mongolia's 5th Strategic Partner.*
<https://thediplomat.com/2019/08/us-becomes-mongolias-5th-strategic-partner/>
- Lkhaajav, B. (2022, Aralık 24). *India to Finance Mongolia's Greenfield Oil Refinery Plant.* <https://thediplomat.com/2022/12/india-to-finance-mongolias-greenfield-oil-refinery-plant/>
- Lüthi, L. M. (2008). *The Sino-Soviet Split: Cold War in the Communist World.* *Princeton University Pres.* Princeton.

- Lüthi, L. M. (2010). *Sino-Soviet Relations during the Mao Years, 1949–1969*. 1. Basim. Thomas P. Bernstein and Hua-Yu Li (Ed.), *China Learns from the Soviet Union, 1949-present*. Mary Land. 27-60.
- May, T. (2018). *The Mongol Empire*. *Edinburgh University Press*. United Kingdom
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. *Norton*. New York.
- Medeiros, E. S. (2005). Strategic hedging and the future of Asia-pacific stability. *The Washington Quarterly*, 29(1), 145-167.
- Miliate, B. (2009). India's Role in Mongolia's Third Neighbor Policy. *Independent Study Project (ISP) Collection*.
https://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/802
- Ministry of External Affairs Government of India. (2015). *Joint Statement for India-Mongolia Strategic Partnership*. [Online]. <https://www.mea.gov.in/outgoing-visitdetail.htm?25253/Joint+Statement+for+IndiaMongolia+Strategic+Partnership+May+17+2015> [23.07.2023]
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. 2010. MOFA: Japan-Mongolia Summit Meeting. [Online] https://www.mofa.go.jp/announce/announce/2010/11/1119_03.html [21.07.2023]
- Ministry of Foreign Affairs of Mongolia. (2023a). *Multilateral Cooperation*. [Online]. <https://mfa.gov.mn/en/diplomatic/61447/> [18.07.2023]
- Ministry of Foreign Affairs of Mongolia. (2023b). *States with Diplomatic Relation*. [Online]. <https://mfa.gov.mn/en/mongolian-foreign-policy/diplomatic-relations/states-with-diplomatic-relations/> [18.07.2023]
- Minton, M. (2017). *A Stronger Korea-Mongolia Link in a Changing Northeast Asia*. 1. Basim. Gilbert Rozman and Sergey Radchenko (Ed.). *International Relations*

and Asia's Northern Tier: Sino-Russia Relations, North Korea, and Mongolia.
Palgrave Macmillan Singapore. Singapur. 147-156.

Mongolia. (2009) India-Mongolia Relations. [Online]

<https://web.archive.org/web/20090226073203/http://meaindia.nic.in/foreignrelation/mongolia.pdf>. (31.07.2023)

Morgenthau, H. J., & Thompson, K. W. (1985). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. 6. Basım. Knopf. New York.

Nakami, T. (2005). Mongolia From the Eighteenth Century to 1919. 1. Basım. Chahryar Adle, Madhavan K. Palat and Anara Tabyshalieva (Ed.), History of civilizations of Central Asia. Volume VI, Towards the contemporary period: From the mid-nineteenth to the end of the twentieth century. *UNESCO*. Paris. 347-362.

Nyamsuren, C., & Mendee, J. (2022). Small-power diplomacy: Mongolia's peacekeeping commitment. 1. Basım. Mendee Jargalsaikhan (Ed.), Mongolian Geopolitics. Friedrich-Ebert-Stiftung Mongolia & Mongolian Institute for Innovative Policies. Ulan Batur. 275-290.

Office of the Historian, Foreign Service Institute & United States Department of State. (1961). *Foreign Relations of the United States, 1961-1963. Northeast Asia—Office of the Historian*. 22.

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v22/d198>

Potkanski, T. (1993). Decollectivisation of the Mongolian pastoral economy (1991-92): Some economic and social consequences. *Nomadic Peoples*, 33.123-135.

Pradhan, S. D. (2022, Eylül 22). India-Mongolia relations: From 'spiritual neighbours' to 'strategic partners' and beyond. *The Times of India*. [Online]
<https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/ChanakyaCode/india-mongolia->

relations-from-spiritual-neighbours-to-strategic-partners-and-beyond/

[23.07.2023]

- Radchenko, S. (2006). Mongolian Politics in the Shadow of the Cold War: The 1964 Coup Attempt and the Sino-Soviet Split. *Journal of Cold War Studies*, 8(1), 95-119.
- Radchenko, S. (2007). New Documents on Mongolia and the Cold War. *Cold War International History Project Bulletin*, 16, 341-446.
- Radchenko, S. (2012). Soviet Withdrawal from Mongolia, 1986–1992: A Reassessment. *The Journal of Slavic Military Studies*, 25(2), 183-203.
- Radchenko, S. (2017). The Rise and the Fall of the Sino-Soviet Alliance 1949–1989. 1. Basim. Norman Naimark, Silvio Pons and Sophie Quinn-Judge. The Cambridge History of Communism: Volume 2: The Socialist Camp and World Power 1941–1960s. *Cambridge University Press*. Cambridge. 243-268.
- Radchenko, S. (2019). The Sino–Russian relationship in the mirror of the Cold War. *China International Strategy Review*, 1(2), 269-282.
- Reeves, J. (2012). Mongolia’s evolving security strategy: Omni-enmeshment and balance of influence. *The Pacific Review*, 25(5), 589-612.
- Reeves, J. (2013). Sino-Mongolian relations and Mongolia’s non-traditional security. *Central Asian Survey*, 32(2), 175-188.
- Rosenberg, D. (1981). The Collectivization of Mongolia’s Pastoral Production. *Nomadic Peoples*, 9, 23-39.
- Roy, D. (2005). Southeast Asia and China: Balancing or Bandwagoning? *Contemporary Southeast Asia*, 27(2), 305-322.

- Rupen, R. A. (1979). *How Mongolia is really ruled: A political history of the Mongolian People's Republic, 1900-1978*. Stanford, Calif.: Hoover Institution Press, Stanford University. <http://archive.org/details/howmongolaisrea0000rupe>
- Sanallkhundev, B. (2021). Third Neighbor Policy Concept in Mongolia's Geopolitics. *Mongolian Journal of International Affairs*, 22, 81-98.
- Sandag, S., & Kendall, H. (2000). *Poisoned Arrows: The Stalin-Choibalsan Mongolian Massacres, 1921-1941*. 1. Basim. Westview Pres. United States of America.
- Sanders, A. J. K. (1987). *Mongolia: Politics, Economics and Society*. 1. Basim. Pinter Publishers. United Kingdom.
- Yang, K. (2020). *Sino-Soviet Wartime Cooperation and Conflict*. 1. Basim. Zhihua Shen (Ed.). *A Short History of Sino-Soviet Relations, 1917–1991*. Palgrave Macmillan: Social Sciences Academic Pres. China. 69-94.
- Shen, Z. (2020). Conflicts of Interest and Creation of the Alliance Treaty, 1949–1950. 1. Basim. Zhihua Shen (Ed.). *A Short History of Sino-Soviet Relations, 1917–1991*. Palgrave Macmillan: Social Sciences Academic Pres. China. 123-132.
- Smith, C. W., & Stulz, R. M. (1985). The Determinants of Firms' Hedging Policies. *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 20(4), 391-405.
- Sneath, D. (1999). *Mobility, Technology, and Decollectivization of Pastoralism in Mongolia*. 1. Basim. Stephen Kotkin, Bruce Allen Elleman (Ed.), *Mongolia in the Twentieth Century*. Routledge. New York.
- Soni, S. K. (2008). Democratic Transition in Mongolia: Achievements and Challenges ahead of 2008 Elections. *Bimonthly J. Mongolian & Tibetan Current Situation*, 17(1), 31-55.
- Soni, S. K. (2013). Evaluating Mongolia's Experience of Democratization: The Post-Soviet Scenario. *Mongolian Journal of International Affairs*, 18, 30-46.

- Soni, S. K. (2015). The 'Third Neighbour' Approach of Mongolia's Diplomacy of External Relations: Effects on Relations between India and Mongolia. *India Quarterly*, 71(1), 37-52.
- Sutter, R. G. (2008). *The United States in Asia*. Rowman & Littlefield Publishers. United States of America.
- Tatsuo, N. (2015). Russian Diplomats and Mongol Independence, 1911–1915. 1. Basım. Stephen Kotkin, Bruce Allen Elleman (Ed.), *Mongolia in the Twentieth Century*. Routledge. New York.
- Tessman, B. F. (2012). System Structure and State Strategy: Adding Hedging to the Menu. *Security Studies*, 21(2), 192-231.
- Third Neighbors*. (2023). Ministry of Foreign Affairs of Mongolia.
<https://mfa.gov.mn/en/diplomatic/56715/>
- Trend Economy. (2023). *Mongolia Exports by Country*.
<https://tradingeconomics.com/mongolia/exports-by-country>
- Tunnsjø, Ø. (2017). U.S.-China Relations: From Unipolar Hedging toward Bipolar Balancing. 1. Basım. Robert S. Ross and Øystein Tunnsjø (Ed.), *Strategic Adjustment and the Rise of China: Power and Politics in East Asia*. Cornell University Press. United States of America. 41-68.
- Tuvshinzaya, G. (2022). Beyond Horses and The Frontier: Mongolia–United States Relations. 1. Basım. Mendee Jargalsaikhan (Ed.), *Mongolian Geopolitics*. Friedrich-Ebert-Stiftung Mongolia & Mongolian Institute for Innovative Policies. 237-254
- U.S. Department of State. (2017). *Mongolia (01/07)*. U.S. Department of State. //2009-2017 [Online]. state.gov/outofdate/bgn/mongolia/79156.html. [23.07.2023]

- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Publishing Company. United States of America.
- Worden, R. L. (1991). *Modern Mongolia*. 1. Basım. Robert L. Worden and Andrea Matless Savada. *Mongolia: A Country Study* Federal Research Division, Library of Congress. United States of America. 35-56.
- Yigit, S. (2021). *Mongolia's Historic Relations with its Largest Neighbour: Russia*. *Electronic Journal of Social and Strategic Studies*, 2(4).
https://www.ejsss.net.in/uploads/172/13219_pdf.pdf [23.07.2023]
- Yonhap News Agency. (2020). *Number of foreign residents in Korea tops 2.5 million*. [Online] <https://en.yna.co.kr/view/AEN20200217003000315> [23.07.2023]
- Zhang, S. (2010). *The Main Causes for the Return of the Changchun Railway to China and Its Impact on Sino-Soviet Relations*. 1. Basım. Thomas P. Bernstein and Hua-Yu Li (Ed.), *China Learns from the Soviet Union, 1949-present*. Maryland. 61-78.
- Zolboo, D. (2018). *Concept of Mongolia's foreign policy*. *Mongolian Journal of International Affairs*, 20, 141-148.